درۆیە

کاوە زوحاکی نەکوشتووە

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

ئاراس

زنجیرەی ڕۆشنبیری

*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسیار: بەدران ئەحمەد حەبیب

***

ناوونیشان: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، شەقامی گوڵان، هەولێر

درۆیە

کاوە زوحاکی نەکوشتووە

ئامادەکردنی:

خوسرەو جاف

ناوی کتێب: درۆیە کاوە زوحاکی نەکوشتووە
ئامادەکردنی: خوسرو جاف
بڵاوکراوەی ئاراس – ژمارە: ٨٨٨
پیت لێدان: کارزان عەبدولحەمید
دەرهێنانی هونەریی ناوەوە: ئاراس ئەکرەم
هەڵەگری: شێرزاد فەقێ ئیسماعیل
بەرگ: مریەم موتەقییان
چاپی یەکەم، هەولێر ٢٠٠٩
لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان لە هەولێر ژمارە ٨٧٦ی ساڵی ٢٠٠٩ دراوەتی

دەمێکە بەرانبەر ئەم هەڵەیە بێدەنگین، کاتی ئەوەی هاتووە واقیعیانە لێی بدوێین. ئەگینا نەسلی داهاتوو ڕەحممان پێ ناکەن و تەواوی تاوانەکە دەخەنە ئەستۆی ڕۆشنبیران و خوێندەوارانی ئەمڕۆ فەرموو.. دەی با ڕاستگۆیانە لەوەی بدوێین...

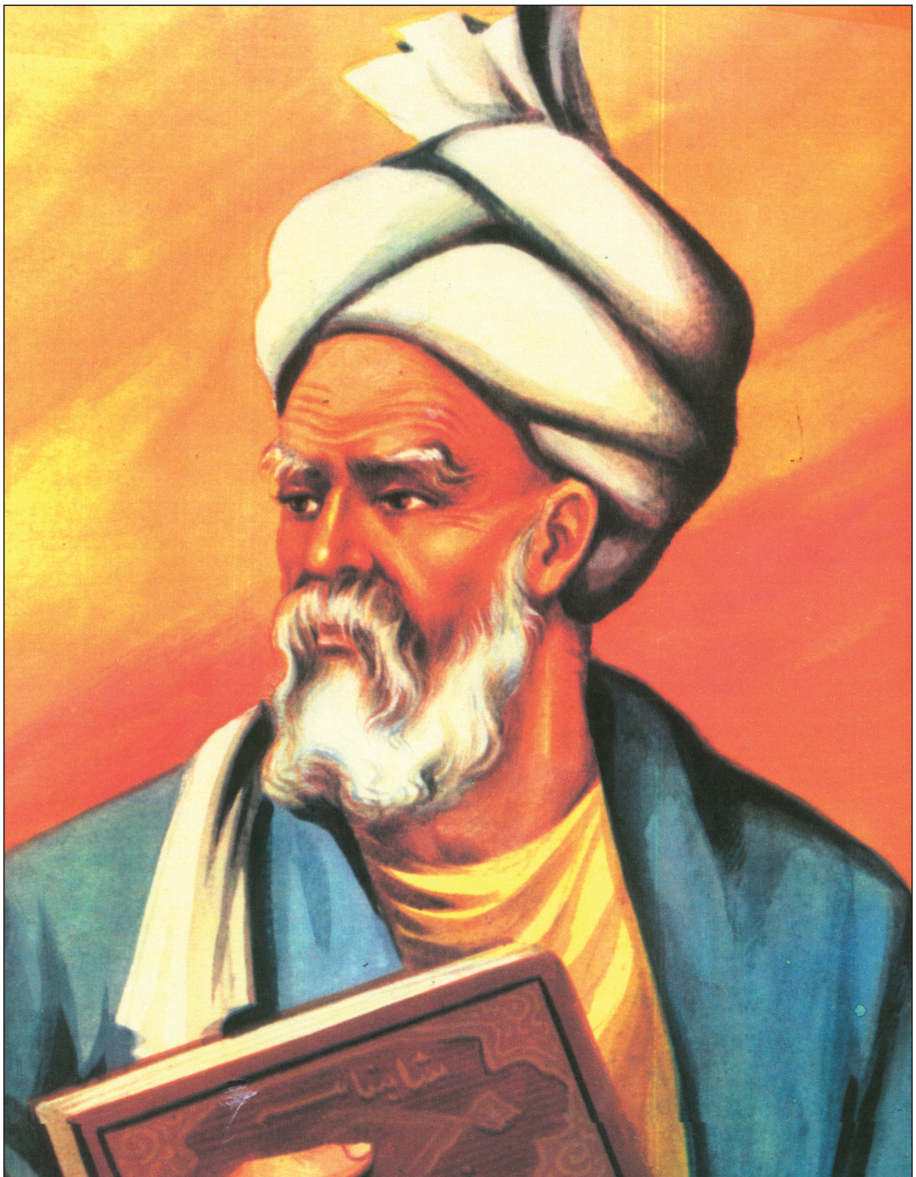

فیردەوسی

ژیانی فیردەوسی

٩٦٠ – ١٠٢٠ز

گوایە لە دەڤەری «تووس»دا هاتووەتە دنیاوە، کوڕی مەولانا فەخرەدینی کوڕی ئەحمەدی کوڕی مەولانا فەروخی فیردەوسی بووە، ناوی باوکی مەنسوور و نازناوی «ئەبولقاسم» بووە.. باوکی خەو دەبینێ کە کوڕەکەی بە سەربەرزی و بڵندییەوە روو لە قیبلە هاوار دەکات. لە هەموو لایەکەوە هاوارەکەی دەبیست، کە خەونەکە بۆ باوکی لێکدەدەنەوە دەڵێن: ناوبانگی ئەو کوڕەت لە هەرچوار لاوە دەبیسترێت.. ئیتر کوڕە گەورە دەبێت و ڕۆژ بەڕۆژ پلەوپایەی خوندەواری بەرز و بڵند لە دنیای ئەدەبیات و مێژووەوە شیعر و شاعیریدا بەرزتر دەبێت، دەبیسێت کەوا شاعیری گەورەی ئەو دەمە «دەقیقی» بە دارشتنی داستانەکانی شاتامەوە خەریکە. ئەو شاعیرە لەلایەن یەکێك لە کۆیلەکانییەوە کوژراوە و ئەو بەرنامەی کە دەیویست ئەنجامی بدا ڕاوەستاوە، ئەوەشی زانیوە کە سوڵتان مەحموودی غەزنەوی، گەلێك کەیفی بەو داستانانەدا هاتووە و ئەو بووە هانی داوە.. دەقیقی لەو کارەیدا فیردەوسی ئەوەی دەزانی توانای تەواوکردنی ئەو کارەی تێدایە و لەو ڕووەوە لەگەڵ هاوڕێیەکیدا دوا و، ئەویش زۆر هانی دا، «محەمەدی لەشکری» و فیردەوسی لە داستانی زوحاك و فەرەیدونەوە دەستی پێ کرد و چەند کەسێك ئەو رووداوانەیان بیست گەلێك داڕشتنەکەی فیردەوسییان بەلاوە زەریف هاتووەتە بەرچاو.

هەواڵی فیردەوسی و شانامەکەی گەیشتە خزمەتی سوڵتان و لەو کاتانەدا والی تووس و ئەو دەڤەرە دەمرێ و والییەکەی کە جێگەی دەگرێتەوە، وا دەردەکەوێت نێوانی لەگەڵ فیردەوسیدا باش نەبووە.. فیردەوسی بەناچاری بۆ دادخوایی روو لە غەزنەی پایتەختی دەسەڵات دەکات.

دوو شاعیری ئەو دەمەی دەربار «رودەکی و عونسوری» دەکەونە تەقەللاوە، تا فیردەوسی نەگاتە لای سوڵتان و لە دواڕۆژدا جێگە و شوێنی ئەوان بشێوێنێت و لەق بکات.

فیردەوسی هەر لە غەزنەدا دەمێنێتەوە، بەرێککەوت فیردەوسی لەگەڵ کابرایەکدا بەناوی «ماهەك» ئاشنا دەبێت، کە لە دەرباردا دەستی ڕۆیشتووە، ماهەك، بەڵێن بە فیردەوسی دەدا کە عەرزی حاڵی بگەیەنێتە سوڵتان و هەرواش دەکا و، فیردەوسی دەگاتە خزمەتی سوڵتان و لە شێوەی دارشتنی داستان سەرایی فیردەوسی خۆشحاڵ دەبێت و بڕیار دەدا بۆ هەر بەیتێك شیعر، یەك مسقاڵ زێڕ بدرێتە فیردەوسی، پیری تووس قۆڵی لێ هەڵدەماڵێت و دەستی پێ دەکات، کە دەگاتە دوو هەزار بەیت لە داڕشتنی شانامەی تەواو کردبوو چەند ناسراوێکی لێزان ئامۆژگارییان کرد کە ئەو دوو هەزار بەیتە بنێرێتە خزمەتی سوڵتان، تا بەو ئەندازە زێڕ و پارەی خۆی وەرگرێت... فیردەوسی، نەڕۆیشتە ژێر بار و لە وەڵامدا وتبووی: لێم گەڕێن با

تەواوی بکەم و سەرجەم دەیگەیەنمە پێشگای سوڵتان، داڕشتنەکەی فیردەوسی درێژەی کێشا و لەو ماوەیەدا نێوانی فیردەوسی و پێشکاری دەرباری سوڵتان مەحموود [حەسەنی مەیمەندی] تێکچوو. مەیمەندی لە هەر فرسەتێکدا بۆی هەڵکەوتبا بەباشی دەربارەی فیردەوسی لە خزمەتی سوڵتاندا باشی نەدەگوت، تۆمەتی پەیڕەوی کۆمەڵەی [خوارج]ی پیادا دەکرد.

بەشیعەی دەمارگرژ ناوی دەبرد، فیردەوسی چەند بەیتێکی لەزەمی مەیمەنیدا داڕشتبوو، کە گوایە نیازی بە پارە و زەڕێك نییە لەلایەن مەیمەندییەوە پێی دەگات، ئەو ئەو بەیتانەی گەیاندە سوڵتان مەحموود کە فیردەوسی مەبەستی لەو شیعرانەدا خودی سوڵتانە نەك ئەو...

مەیمەندی بەوە رازی نەبووە تۆمەتی «موعتەزیلە» بوونی فیردەوسی گەیاندووەتە سوڵتان، وای لێ هات چەندین تۆمەتی جۆراوجۆریان خستە پاڵ فیردەوس وەك فەلسەفی، رافزی، دەهری، موعتەزەلی، جگە لەوانەش بە سوڵتانیان راگەیاند کە فیردەوسی گەلێك بە شان و باڵی شاکانی ئێراندا هەڵداوە و سووکایەتی بە دەسەڵاتدارانی تازە پێگەیشتواندا کردووە، کە سوڵتان مەحموودی غەزنەوی یەکێك بووە لەوانە، هەرچی فیردەوسی دەردی دڵی خۆی بە «ئەیاز»ی هاودەمی سوڵتان دەگەیەنێت کە بۆخۆی لایەنگیری فیردەوسی بووە، بەڵام هیچی پێ نەکراوەو سوڵتان گەلێکی لێ ئاڵۆز بووە، لە پێش مردنی حەکیم فیردەوسیدا شانامەی حەکیم دەگاتە خزمەتی سوڵتان مەحموود، کە سەرجەم شەست هەزار دێر شیعر بووە. لەبەر ئیعتیباراتی بەڵێنی سوڵتان شەست هەزار مسقاڵی زیوی بۆ دەنێرن، فیردەوسی ئەگەرچی لە هەژاریدا دەژیا، ئەو شەست هەزار مسقاڵ زیوانەی دابەش کردووە بەسەر خەڵکیدا و وەری نەگرتووە، بەڵام چەند سەرچاوەیەکی باوەڕ پێ نەکراو باسی لەوەی دەکەن کە گوایە سوڵتان مەحموود لە کردەوەی خۆی پەشیمان دەبێتەوە و بنەوبارگە رێك دەخا و، شەست هەزار مسقاڵ زێڕ و دیاری بۆ فیردەوسی دەنێرێت، زەواری دیاری لە دەروازەی ڕۆژهەڵاتی شاری تووسەوە دەڕواتە ژوورەوە، لە دەروازەی ڕۆژئاوای شاری تووسەوە تەرمی فیردەوسی بەرەو گۆڕستان دەڕواتە دەرەوە.

لەو کاتانەیدا [شێخ ئەبولقاسی گۆرگانی] لە شاری توسدا دەژیا خاوەنی تەکیە و بارەگای ئاینی بووە، دەڕۆنە لای تا نوێژی مردووی لەسەر بخوێنێت، لە وەڵامی ئەو خەڵکەدا دەڵێت: «من کاری وا ناکەم فیردەوسی لە پێشدا پیاوی ئاین بووە، کەچی قەڵەمەکەی لە خزمەتی ئاگرپەرستان و بێ ئاینان‌دا بەکار بردووە، من ئاوا نوێژێك ناکەم....»

گوایە هەمان شێخ خەو دەبینێت و فیردەوسی بەجلوبەرگی سەوزەوە لە بەهەشدا دەبینێت و لێی دەپرسێت: تۆ چۆن ئەم پلەوپایەت پێ دراوە؟ فیردەوسی وەڵامی داوەتەوە، تەنیا لەبەر دوو دێرە شیعر کە بۆ پەروەردگار وتوومە...

داستانی گێڕدنەوەی شانامە

وا زانراوە ئەنەوشیروان یەكێك بووە لە شا دادپەروەرەكانی زنجیرە دەسەڵاتی ساسانی[(١)]،
ئەنەوشیروانی دەسەڵاتدار و دادپەروەر عاشقی مێژووی كۆنی ئێران بووە و فەرمانی داوە ئەوی لە رابوردوودا رووی دابوو لە دوور و نزیكدا كۆی بكەنەوە... هەر بۆ ئەو مەبەستە چاوساقان و لێزانان و مێژوونووسانی بەهەرچوار لادا هەناردووە تا ئەو رووداوانە، داستانانی رابوردووی زنجیرە دەسەڵاتەكان لێرەولەوێ كۆبكەنەوە و لە جێگەیەكدا پاراستوویانە و لێزانانی رێز لێ گرتووە و لە دەربارێدا جێگە و شوێنی تایبەتی بۆ تەرخان كردوون، بەتایبەت پابەندی ئەوی دەربارەی ئێران رووی داوە یان بیستراوە كۆ كراوەتەوە ریزبەندی كراون لە كتاوخانەی شاهەنشاهیدا پارێزراون، لە سەرەتای دەسەڵاتی «كیومەرس»ەوە، تا دواشای زنجیرە دەسەڵاتی ساسانی یەزدگرد، لەو كۆكردنەوەیدا بەدەكان، نووسەرەكان، مێژوونووسان دەستی باڵایان هەبووە، ئیتر ئەوی دوور و نزیكدا وەك مێژوو ڕووی دابێت و وەك ئەفسانە وترابێت لەو كتاوخانەیدا پارێزراو بووە..

هێرشی ئیسلام و عەرەب دەست پێ دەكا و سەرئەنجام پایتەختی دەسەڵاتی ساسانییان دەگیرێت و «تیسفون» دەكەوێتە ژێر دەستی داگیركەران و ئەو پایتەختە تاڵان و بنبڕ دەكرێت..

یەكێك لەو دەستكەوتانە هەمان كتاوخانە بووە و بە فەرمانی سەعدی كوڕی ئەبی وەقاس، فەرماندەی گشتی لەشكری عەرەب. كتاوخانە لە حوشتر بار دەكرێت و بەرەو عەرەبستان سەرالێژ دەكرێ و دەیبەنە خزمەت خەلیفەی وەخت حەزرەتی عومەر، حەزرەت فەرمووی با وەرگێڕەكان بزانن دەربارەی چی نووسراون، سوود و زیانیان چییە؟

دوای زەمانێك، وشاردە و كورتەی ئەو كتاوانە دەبەنە بەر دەستی و ئەوانەی وا دەربارەی دادپەروەری شاكانی زنجیرەی پێشدادییەكان و كار و كردەوەی شایانی شاكان بوو، فەرمانی داوە وەری گێڕنە سەر عەرەبی و ئەوانی تر كە دەربارەی ئاگر و هەتاوپەرستی و داستانەكانی زاڵ و سیمرخ و ئەوانی تری وەك ئەوانەی بەلاوە بێ نرخ و بێ بایەخ هاتووەتە بەرچاو و لای وابووە كە ئەوانە وەك ئارەزووی دنیایی وان و شایستەی بیرلێكردنەوە نین. فەرموویەتی: لە پەیامبەری خوام بیستووە. كە دەیفەرموو: « الدنیا هانت علی ربها مخلط حرامها بحلالها» . یانی جیهان بەلای پەروەردگارەوە ئەوەندە بێ شایانە حەڵاڵ و حەرامی تێدا تێكەڵ بووە، وە ئەم كتاوانە وەك دنیا وایە، شایانی ئاوڕ لێدانەوە نین، درۆ و ڕاستی تێدا تێكەڵە، كە دەستكەوت و تاڵانەكە دابەش كرایە سەر شەڕكەراندا، ئەو كتاوانە بوو بە بەشێكی جەنگاوەرانی حەبەشەیی

---

(١) نووسەرە دەمارگرژەكانی فارس دانیان بەكوردبوونی زنجیرە دەسەڵاتی ساسانییەكان ناوە...

ئەو جەنگاوەرانە کردیانە دیاری و بردیانە خزمەتی شای وەختی حەبەشە، شای حەبەشە فەرمانی وەرگێڕانی ئەو کتاوانەی دا و زۆری بەلاوە شایان و پەسەند هاتە چاو و خۆی گردە ڕووداوەکانییەوە، ئەو ڕووداوانە لە وڵاتی حەبەشە و هندوستاندا بڵاوبوویەوە و کەوتە سەر زمانی خەڵکی... کە دەوڵەت و دەسەڵات کەوتە دەست «یەعقوبی لەیس» و سەرتاسەری خۆراسانی خستە ژێر ڕکێفی خۆیەوە، هەناردی ئەو نوسخانەی بۆ بهێنن، ئەوانەی بەزمانی پەهلەوی نووسرابوون فەرمانی دایە "ئەبولمەنسور عەبدولرەزاقی کوڕی عەبدوڵای فەرەج" وەری بگێڕێتەوە سەر پارسی وە ئەوەی لە سەردەمی "خوسرەو پەرویزەوە" رووی دابوو تا لەناوچوونی یەزدگرد دوا شای ساسانی بەو کتاوانەوە کۆکاتەوە، بۆ ئەو مەبەستە لیژنەیەکیان لە چوار کەس پێکهێنا: سعودی کوڕی مەنسووری معەمەری، کەوتە تەقەللاوە بۆ پێکهێنانی لیژنەی لێزان و کارامە، سەرئەنجام بڕیاریان لەسەر چوار کەس دا، کە ئەو کارە ڕاپەڕێنن و پێوەی خەریك بن.

١– تاجی کوڕی خوراسانی ئەزهەری

٢– یەزدان داد شاپور، خەڵکی سیستان.

٣– ماهوی کوڕی خورشید، خەڵکی نەیشاپور.

٤– سلێمان کوڕی نووری کوڕی ئەرتوس.

لە مێژووی سێ سەد و شەستی کۆچیدا، ئەو کتاوەیان تەواو کردووە و چەندین نوسخەیان لێ نووسیوەتەوە، کە دەسەڵات دەگاتە سامانییەکان، گەلێك گرینگی دەدەنە ئەو کتاوە و «دەقیقی» شاعیری دەرباری ئەو دەسەڵاتە هان دەدەن و پێ ڕادەسپێرن ئەو ڕووداوانە بکاتە شیعر. «دەقیقی» قۆڵی لێ هەڵدەماڵێت و دوو هەزار بەیتی لێ تەواو دەکات، بەڵام دەقیقی مەرگ مەودای نادا و، دەستی یەکێك لە کوێلەکانی خۆی دەکوژرێت، ئیتر ئەو بەرنامە و پرۆژەیە لە بیر دەکرێت. تا دەسەڵات دەکەوێتە دەستی "سوڵتان مەحموودی سبکێکین"، لەبەرئەوەی لە سەردەمی سامانییەکاندا ژیابووەوە، وردە وردە گەورە گەورەتر بووە، ئاگەداری تەواوی کاروباری ئەو دەمە بووە و یەکێك لەو کارانەی بەلاوە گرینگ بووە مێژووی دەسەڵاتدارانی رابوردووی ئێرانی بووە، بۆیە فەرمانی داوە، کە بەشێوەی شیعر ئەو رابوردووانە بنووسنەوە.. دەگێڕنەوە، یەکێك لە نەوە و ڕەگەزی زنجیرە دەسەڵاتی شاکانی ئێران لێ قەوماو ونەداری زۆری بۆ دێنێت و خۆی دەگەیەنێتە پایتەختی دەسەڵاتی سوڵتان مەحموودی غەزنەوی، کە دەڕواتە نێو تەلاری دەربارەوە دەنواڕێت کۆمەڵێك شوعەرا کۆبوونەتەوە و دەربارەی کتاوێك دەدوێن «خورفیروز»ی لێقەوماو دەکەوێتە بیری: داخۆ دەبێت ئەوە چ کتاوێکی وا گرینگ بێت، ئەو هەموو شاعیرە لێزانانەی بۆ کۆکراوەتەوە، کە دەپرسێت، بۆی دەردەکەوێت، دەربارەی داستان و ڕووداوەکانی دەسەڵاتدارانی مێژوو دەدوێن.. چەند ڕۆژێك لەمەوبەر نوسخەیەك لەو کتێبەیان لە سەجستانەوە هێناوە و سوڵتان فەرمانی داوە بیکەنە شیعر. خورفیروز دەڵێت: من ئەو کتێبەم

هەیە دەتوانم بیگەیەنمە خزمەتی شاهـ، خورفیروز دەنێرێت ئەو کتێبە بهێنن و پێشکێشی شای دەکات.. لەم رووەوە بیروڕا جۆراوجۆرە، ئەمەش دەوترێت، کە گوایە فەرمانڕەوای کرمانی خۆی بەسەر سوپوردەی سوڵتان دەزانێت و ئاگەدار دەبێت کە سوڵتان بەدوای ئاوا کتێبێکدا دەگەڕێت، لە دەڤەرەکەیدا کابرایەك دەژیا لەنەوەو ڕەگەزی شاپوری زولئەکتافی ساسانی بەناوی «ئازەربەرزین»، ئەو کتێبەی هەیە و لێی دەسێنێت و دەینێرێت بۆ سوڵتان.

هەروا دەڵێن لە مەرو دا پیاوێك دەژیا بەناوی «گردئازاد» لە ڕەگەز و توخماتی «زاڵ و سام و روستەم»ە ئەو کتێبەی پاراستووە، ئەو کتێبەش دەگاتە دەرباری سوڵتان... ئەوەی ڕۆشن بووەتەوە لە مەنتیقەوە دوورە ئاوا کتێبێك بەلای عەرەبەوە بپارێزرێت و بگاتە حەبەشە و بەو جیاوازی زمان و ڕەگەز و کەلتوورەوە لەوێڕا بگاتە هندوستان و ئەو دەم بگەڕێتەوە بۆ ئێران، ئەمنیش ئەوە ناسەلمێنم، تا شەڕکەری ئەو دەمی عەرەب، پەی بە گرینگی کتێب ببات و لەباری حوشتری کا و بەرەو مەککەی بنێرێت هەر ئەو عەرەبانە، مافووری راخراوی ناو تەلار و تاقی کیسرا، کە بەناوبانگ بووە بە مافوری چوار وەرز، بە شمشێر پارچە پارچەیان کرد و لە نێو خۆیاندا دابەشیان کرد، چۆن دەیانپەرژایە سەر کتێب و کتێبخانە (بە سەعدی کوڕی ئەبی وەقاس)یشەوە، جا ئەو ڕێچکەیە لە راستییەوە بە دوورە و نوسخەکان هەر لە دەڤەرە جۆراوجۆرەکانی ئێراندا ماوەتەوە و لە سەردەمی سوڵتان مەحموودی غەزنەویدا خاوەنی بۆ پەیدا بووە.

هەتاوەکو خودی فیردەوسی لە رووی زنجیرە زەمانی مێژووییەوە دووچاری هەڵە بووە، وەك دوان دەربارەی «گەشتاسب و زەردەشت یان مەسیحییەت و سەردەمی ئەسکەندەری مەکادونی تێکەڵ کردووە، کە سێ سەدساڵیان نێوان بووە» ئەوەی لە شانامەی فیردەوسیدا باسی لێ دەکرێت کراوەتە سێ بەشەوە، دوو بەشی پێشی مێژووە، یەکەمیان پوختەی بیروڕای ئەفسانە و میتالوژییە، بەشی دووەمیان کە ناسراوە بە سەردەمی پێشدادییەکان یانی سەردەمی کیومەرسەوە تا گەرشاسب، هەزار و چوار سەد و چل و یەك ساڵە و سەردەمی کیانییەکان لە کەیقوبادەوە تا ئەسکەندەری مەکادونی حەوت سەد و سی و دوو ساڵی کێشاوە.

دەسەڵاتی ئەشکانییەکان دوو سەت ساڵ درێژەی کێشاوە، سەرئەنجام زنجیرە دەسەڵاتی ساسانییەکان لە ئەردەشێری بابەکانەوە تا دوا شای ساسانی یەزدگرد، پێنج سەد و یەك ساڵ درێژەی کێشاوە و بەهۆی هێرشی ئیسلامەوە لەناوچووە.

* * *

واش باوە، کە فیردەسی لە شانامەدا بە هیچ جۆرێ وشە و واژەی عەرەبی بەکار نەبردووە، بەڵام وا نییە شتێکە ئەگەر لەگەڵ بەرهەم و شێوەی نووسینی شاعیرانی سەردەمی خۆیدا بەراورد بکەیت وا نیشان دەدا: فیردەوسی وشە و واژەی پارسی پەهلەوی و پەند و حیکمەتی

کۆنی لە شانامەکەیدا بەکار بردووە...

مەلحەمەی شانامەی فیردەوسی بە داستانی «کیومەرس» دامەزرێنەری بنەماڵەی شاهنشاهی پێشدادییەکان دەست پێ دەکات، ئەو لە نێو چیاکاندا دەژیا و کەوڵی پڵنگی لەبەر دەکرد، سێ ساڵ دەسەڵاتی شاهی بەڕێگەوە بردووە، تەواوی ئاژێڵ و جانەوەران فەرمان بەرداری بوون، کوڕێکی جوانکیلە و هونەرمەندی بوو بە ناوی «سیامەك» لە جیهاندا «کیومەرس» جگە لە ئەهریمەن هەمووان خۆشیان دەویست، بەچکە دێوێکی ئەهریمەن زادە شاکامی بەکیومەرس دەبرد، سیامەك کەوتە شەڕ و مەراقەوە لەگەڵیا، سەرئەنجام سیامەك لە شەڕی بەچکەدێودا کوژرا و کیومەرس خەمی کوشتنی کوڕە نازدارەکەی دای گرت و گڕی تۆڵە لە دەروونیدا بڵێسەی سەند و کەوتە کۆکردنەوەی لەشکری مرۆڤ و جانەوەرانەوە، خوای ناوبژی پەیامی ناردە سەر کیومەرس، کە ئەوەندە خەم مەخۆ، بکۆشە تۆڵەی مەرگی کوڕەکەت بسێنیتەوە.

سیامەك، کوڕێکی لێ بەجێ مابوو، بە ناوی هۆشەنگ. باپیری ئەوەی بە باوکی فێر کردبوو، هەمانی لەگەڵ نەوەکەیدا کرد، هۆشەنگ لەشکری کۆکردەوە و توانی ئەو دێوەی وا باوکی کوشتبوو بکوژێت. دوای ئەو تۆڵەسەندنەوەیە کیومەرس لە جیهان دەرچوو مرد. لە دوای مردنی، کیومەرسی هۆشەنگ بوو بە شا و جێگەی باپیری گرتەوە. چل ساڵ بەسەر فەرمانڕەوایی هۆشەنگدا گوزەرا و حەوت وڵاتی خستبووە ژێر دەسەڵاتییەوە بە دادپەروەری و وردەکارییەوە دەسەڵاتی بەڕێوە دەبرد، توانی بەهێز و گوڕ و گڕی ئاگر ئاسن لە خاك و خۆڵ جوێ کاتەوە. ڕۆژێك هۆشەنگ لەگەڵ کۆمەڵێکدا لە ناو چیادا دەگوزەرا لە دوورەوە مارێکی ڕەش و درێژی تیژبڕۆ لە نێو گابەرد و دەوەنەکاندا بەدەرکەوت و هۆشەنگ بەردێکی گردە مار و بەردی هاوێژراو لە بەردێکی تر کەوت و ئاگرێکی لێ بوویەوە، شەو بەسەر هات و لە دەمی ئەشکەوتدا لە دەوری ئاگر کۆبوونەوە و کردیانە شایی و هەڵپەڕکێ، لەو کاتەوە بەناوی جەژنی سەدە. ئەو شەوە ناوبراوە، ئەو جەژنە یادگاری هۆشەنگە، دوای دۆزینەوەی ئاگر، هۆشەنگ ئاسنگەریی کردە پیشە و لەو دەمەیڕا ڕووبارەکان پڕ ئاوبوون، دەشت و دەر بوو بە شیناتی، تۆویان وەشاند و هەمووان بوونە خاوەنی نانی خۆیان، لە مێژدا خواردنی سەرەکی خەڵك میوەی جۆراوجۆر بوو، زۆربەی خەڵکیش نیوە ڕووت دەژیان. لە نێچیرگادا ئاسك و کەڵەکێوییان لە گا و مەڕوماڵات جوێ کردەوە، ئەوی سوودی هەبوو بە کاریان برد، لە خوری و پێستەی ئاژەڵان جلوبەرگیان سازاند.

لە دوای ئەو کارانە ڕۆژگاری هۆشەنگ تەواو بوو، تاج و تەختی بۆ کوڕەکەی بەجێ هێڵا..

«تەهمورس» جێگەی هۆشەنگ شای باوکی گردەوە، تەهمورس، شورەتی دێو دیلکەری پێ درابوو.. پەیوەستە دەیوت: دەبێ ئەم جیهانە لە شەڕ و ناپاکی دێوەکان خاوێن بکەمەوە.

بـه فـەرمـانـی ئـەو ڕێسـانـدنـی خـوری و مـووی بـزن و ئـاژەڵـیـان دەست پـێ کـردووە. ئـاژەڵـە ماڵییەکان. کا و جۆ و ئالیکیان لە پێش خراوە، باز و شاهین و دوو برای ماڵی کردووە و کەڵەشێری دەستەمۆ کردووە، ئەوەی کاری شیاو هەیە بە خەڵکی فێر کردووە، کە پەیوەستە کاری پەسەند و شیاویان لێ وەشاوەتەوە، سوپاسگوزاری پەروەردەگارین، وەزیرێکی دانا و کارزانی هـەبـووە بـە نـاوی "شەهـرەسپ"، ڕۆژگـاری پـڕ بـووە لـە پـارێزگـاری و شەوانیشی بـەسـتـایشەوە بەسەردەبرد، توانی بە وردەکارییەوە ئامۆژگاری شایان و پەسەند بە گوێی شا بخوێنێت و شا بکاتە دەسەڵاتدارێکی وا «ئەهریمەن» نەتوانێت لە فەرمان دەرچێت و بێ یەك و دوو فەرمان بەرداری بکا و توانا و وزە و دەسەڵاتی ئەهریمەن بۆ کاری خێر بخاتە گەڕ،... زۆری نەکێشا ئەهریمەنان کەوتنە تەقەللای خۆ دەربازکردن و یاخیبوون و نا فەرمانی.. «تەهمورس» کە ڕوانی وا نافەرمانییان دەست پێ کردووە، هەموویانی زنجیر کرد و سزا دا، دێوەکان کەوتنە پاڕانەوەوە، کە ئەگەر بێتو نەیانکوژێت هونەرێکی شایانی فێر دەکەن.

«تەهمورس» بە ئازادکردنیان ڕازی بوو، دێوەکان هونەری نووسینیان فێر کرد.. سێ جۆرە خەتیان فێر کرد؛ ڕومی، عەرەبی، فارسی. سغدی، چینی، پەهلەوی لەو سێ جۆرە خەتەوە جوێ بوونەتەوە.

« تەهمورس»یش مرد و کارەکانی بە یادگار مانەوە..

«جـەمشیـد»ی کـوڕی، جـێگـەی گـردەوە، دێو و بـاڵـنـدە و پـەریـیـان خـرایـە ژێر فـەرمـانـیـیـەوە، دەسەڵاتێکی ئاسمانی پێ بەخشرا و کەوتە کاری پەسەند و شیاوەوە، سەرەتا ئامێری شەڕی دروست کرد، شمشێر، خەنجەر، ڕم، سپەرو ئەوی پێویستی جەنگ بێت. پەنجا ساڵ بەو کارانەوە خەریك بوو، لە کەتان و خوری و موو، کراس و جلوبەرگی ڕێساویان دروست کرد و خەڵکی لەبەریان کرد.

کۆمەڵی بەسەر چوار چیندا دابەش کرد، پێشەواکان، شەڕکەران، جووتیاران، یاساناسان.

فەرمانی بە دێوەکانی دا، تا گڵ و ئاو تێکەڵاو بکەن و خشت دروست بکەن، لە گەچ و بەرد دیواری دروست کرد، سەرشۆرگە و کۆشك و دیوەخانی سازاند، گەوهەر و یاقووت و زێڕ و زیوی هێنایە مەیدانەوە. بۆنی خۆشی، وەك عەنبەر و گوڵاو و کافوور و مسکی بە خەڵکی ئاشنا کرد. پزیشکی و دەوا و دەرمانی خستە خزمەتی خەڵکەوە، کەشتی دروست کرد خستییە ناو دەریاوە، بەنجا ساڵی تریش بەو کارانەوە خەریك بوو، تەماحگیری گەورەتر بوو، تەختێکی دروست کرد و فەرمانی دا بە دێوەکان. تا بەسەر شانیانەوە ئاسمانی پێ بگێڕن، ئەو ڕۆژەی وا جەمشید بەسەر تەختەوە ئاسمان دەگەڕا بە «نەورۆز» ناوبراو گەوهەریان پەخشانەوە، سەری ساڵی تازە لەو ڕۆژەوە دەستی پێ کردووە و جەژن و شایی و سەما و مەی خواردنەوەیان ئەنجام داوە، سێ سەد ساڵ بـەو شێوە گـوزەراوە و کـەس نـەمـردووە، کـەس خـەم زەدەو نـائـومـێدی هـەست پـێ

نەکردووە، تایفەی دێو کۆیلە ئاسا لە ژێر فەرمانی جەمشیدا فەرمان بەردار بوون، جیهان پڕ لە سەفا و خۆشبەختی بووە.

جەمشید خۆی بەو شێوەیە دی، بەو هەموو تواناو دەسەڵاتەوە لە خۆی بایی بوو، نا سوپاسی خۆی لە خوایان بەکەمتر نەزانی.. گەورەپیاوانی ناو خەڵك و لەشکری کۆکردەوە و پیانی راگەیاند، کە لە جیهاندا کەس لە خۆم بەگەورەتر نابینم، ئەوی هەیە و هەتانە من هێنامنەتە کایەوە، منم رازێنەرەوەی جیهان و گێتی.

خور و خواب و آرامتان آز من است

همان کوشش و کارتان آز من است

گوێگران بەو قسەیە سەریان دانواندەوە و هیچیان نەوت.. لەو رۆژگارانەدا لە سارای عارەبستاندا، شایەکی بەدەسەڵاتی پیاوچاك دەژیا، بەناوی «مەرداس» بە ئەندازەیەك دەوڵەمەند و دەوڵەتدار بوو لە هەر ئاژەڵێك هەزار دانەی شیردەری هەبوو، مانگا و مەڕومالات و ئەسپێکی فراوانی هەبووە، شیری بە بێ بایی بە خەڵکی دەبەخشی. کوڕێکی ناباب و دڕندە خۆی هەبوو بەناوی «زوحاك»، بەزمانی پەهلەوی «بیورئەسپ»ە خاوەنی هەزار ئەسپیان پێ دەگوت. ڕۆژێك شەیتان هاتە لایەوە پێی وت:

دەمەوێ شتێکت پێ بڵێم، بەڵام لە پێشا پەیمانم بدەرێ کە لای کەس نەیدرکێنیت و ئەنجامی بدەی...» کوڕە سوێندی بۆ خوارد، ئەنجامی بدا و لای کەسیش باسی نەکات. چرپاندی بە گوێیدا.. کەس لە تۆ شایستە تری تاج و تەخت و شاهی نییە، بۆ ڕاوەستاوی؟!

ئەو باوکە پیرەت لە ناو ببە و، بۆ خۆت ببە بەشا و دەسەڵات بەدەستەوە بگرە...»

زوحاك بە بیستنی ئەو وتە ئاڵۆزانە تەکی دایە لاوە و نەڕۆیشتە ژێر باری لەناوبردنی باوکی ...شەیتان، بەبیری هێنایەوە، کە سوێندی خواردووە لە قسەی دەرنەچێت، زوحاك تۆزە کێك نەرم بوو، ئەو دەم وتی: ناڵێی ئەو کارە چۆن بکەم؟...

شەیتان وڵامی دایەوە: ئاسانە باوکت دەمەوبەیان هەڵدەسێت. نوێژ و ستایش دەکا و بەنێو باخەکەدا دەگوزەرێت، چاڵێك هەڵبکەنەو بەپووش و پەڵا سەری داپۆشە و ئاسان تێی دەکەوێت..

زوحاك هەر وای کرد، مرداس شای باوکی کەوتە نێو چاڵەکەوە و لەناوچوو، بەپێی رەسم و ڕەواڵ زوحاك جێگەی گردەوە و بوو بە شای عەرەبەکان.

ڕۆژێك دووبارە شەیتان لە رواڵەتی گەنجێکی ڕوخسار جواندا خۆی گەیاندە دەرباری زوحاك و خۆی گەیاندە خزمەتی شا و ڕای گەیاند کەوا ئاشپەزێکی بەتوانا و لێهاتووە و تەواوی خۆراکەکان بە ئاسانی دروست دەکا، دەیەوێت لە خزمەتی شادا بێت.. زوحاك ئاشپەزخانەی خۆی پێ سپارد، ئەودەم خەڵکی ئەوەندە ئاگەداری خواردنی جۆراوجۆر نەبوون، شەیتانی بە

ئاشپەز بوو، کەوتە دروستکردنی خواردەمەنی بەتام و چێژەوە، لە گۆشتی پەلەوەر و ئاژەڵان سەدان خۆراکی سازاند و زوحاك بەو کارەی گەلێك شادمان و بەختەوەر بوو، ئاشپەزی بانگ کرد و وتی: وەرە بزانم لە پاداشتی ئەو خواردنە جۆراوجۆرانەدا چیت دەوێ تا بتدەمێ؟..

شەیتان نەختێك لە زوحاك ڕۆیشتە پێشەوە گەلێك ڕاشکاوانە وتی: قوربان بەندە، بەندەی جەنابتم هیچم ناوێت تەنیا شادی جەنابت نەبێت. ئەگەر مۆڵەتم بدەی بێمە پێشەوە هەردوو شانت ماچ بکەم ئەوە تەنیا ئارەزووی گەورەی منە. زوحاك سەری بە مانای ڕازیبوون بۆ لەرانەوە، شەیتان بەڕێزەوە لە شا زوحاك ڕۆیشتە پێشەوە و هەردوو شانی ماچ کرد و ئەو دەم لەچاو ون بوو. بەنادیاری شەیتان دوو ماری ڕەش لەسەر شانی زوحاك سەوز بوون و کەوتنە خۆ لوولدان و زمان دەرهێنان، زوحاکیان پەریشان کرد... دەوروبەریان کەوتنە تەقەللاوە، تا چارەی دەردی ئەو دوو مارە سەوزبووانەی سەرشانی زوحاك بکەن.. بڕیاریان دا لە بندا بیانبڕنەوە هەر وایان کرد... زۆری نەخایاند، دوو ماری تر لە هەمان جێگەوە سەوزبوونەوە... کەوتنە کۆکردنەوەی پزیشك و لێزانان، هەریەکە و شتێکی دەگوت، شەیتان دیسان وەك پزیشکێکی چاوساقی کارامە خۆی گەیاندە زوحاك و وتی: ئەوی بووە بووە، بڕینی ئەو دوو مارە بێ سوودە، ئەو دوو مارە ئارام ناگرن مەگەر ڕۆژانە مێشکی مرۆڤیان دەرخوارد بدرێت، ئەو دەم ئارام دەگرن.. شەیتان بەو شێوەیە ویستوویەتی ڕەگەزی مرۆڤ بەسەر زەوییەوە قەڵاچۆ بکرێت..

لەو لاشەوە جەمشید کەوتە بەر ڕق و ئاڵۆزی خواوەندکارانی ئاسمان، لە ناو ئێراندا شەڕوشۆڕ و یەکتر کوشتن دەستی پێ کردبوو، هەرکە بۆ خۆی و هەر من لە زۆربەی زۆری وڵاتدا دەستی پێ کردبوو، کەس بەکەس ڕازی نەدەبوو، شا گەردان دەستی پێ کردبوو، تاکە کەسێك بەلای جەمشیدەوە نەمابوویەوە، سوپا و لەشکری ئێران بیستبوویان کەوا لە عەرەبستاندا شایەکی بەدەسەڵاتی ئەژدیها لەسەر شان فەرمانڕەوایی دەکات خۆیان گەیاندە زوحاك و سەری تەعزیمیان دانواندەوە و زوحاکیان بەشای خۆیان هەڵبژارد و سەلماند. زوحاك هاتە ناو ئێرانەوە و تاجی شاهی ئێرانی لەسەر کرد و جڵەوی فەرمانڕەوایی بەدەستەوە گرت و تاج و تەخت و بەختی جەمشیدی خستە ژێر ڕکێفی خۆیەوە، سەد ساڵ بوو باسێك، ناوێك لە جەمشید شا نەبیسترابوو، تا دوای ئەو سەد ساڵە لە لێواری دەریای چیندا پاسەوانانی زوحاك، شا جەمشیدیان دۆزییەوە و هەر لەوێدا بەزەبری شمشێر لەت لەتیان کرد.

زوحاك هەزار ساڵ وەك شا فەرمانی ڕانی، لە سەردەمی زوحاکدا پاکی و خاوێنی لە جیهاندا بە دەگمەن دەبینرا، ئەوەی دەکرا بە ئارەزووی ڕەفتاری دێو و ناپاکان دەکرا، دوو کچی جەمشید شا، بە دیلی گیران "شەهرناز و ئەزنەواز" و خرانە نێو حەرەم سەرای شا زوحاکەوە، هەموو ڕۆژێك دوو گەنجی ناو میللەت هەڵدەبژێران و سەریان دەبڕڕا و مێشکیان دەکرایە خۆراکی دوو ماری سەر شانی زوحاك.

دوو پیاو چاکی نێو دەسەڵاتی زوحاك بە ناوی "ئەرمایل و گرمایل" ڕۆیشتنە لای شا، تا ئەوان سەرپەرشتی ئامادەکردنی خۆراکی دوو مار بن، بەو هیوایەی ڕۆژانە یەکێك لەو دوو گەنجە لە مەرگ ڕزگار بکەن، هەر واشیان کرد، ڕۆژانە یەکێك لە دوو گەنجەکەیان سەردەبڕی و مێشکی سەربڕاویان لەگەڵ مێشکی کاوڕێکدا تێکەڵ دەکرد و دەرخواردی دوو مارەکەیان ئەو گەنجەکەیان بەڕەڵڵا دەکرد، بەو شێوەیە، مانگانە سی گەنجیان لە مەرگ ڕزگار دەکرد، کە ژمارەیان زۆر بوون "ئەرمائل کرمائل" مەڕوماڵاتێکیان بەخشییە گەنجە لە مەرگ ڕزگار کراوەکان و ڕەوانەی چیاکانیان دەکرد.

چل ساڵ لە پێش لەناوچوونی زوحاکدا، زوحاك خەونی بینی کەوا سێ پاڵەوان هاتوونەتە نێو کۆشکەکەیەوە، یەکێکیان گورزی سەری گا بەدەست گەورە ڕفتار پای خستە سەر گەردنی و بەزۆر پەلەکێشی کرد و تا بەرەو چیای دەماوەندی ببات. زوحاك بە نەڕەنەڕ لە خەو هەستا، کۆشك لە نەڕەیدا دەلەرزییەوە، شەهرناز و ئەرنەواز، ئاشوفتە لە خەو هەستان.. ئەرنەواز پرسی: چی ڕووی داوە وا پەرێشانیت؟، تۆ کە شای حەوت وڵاتی هەمووان فەرمانبەری تۆن.

زوحاك ئەوی لە خەودا دیبووی گێڕایەوە... ئەرنەواز وەڵامی دایەوە: زانایان و لێزانان کۆ کەرەوە ئەو خەونەتیان بۆ بگێڕەوە، تا لێکی بدەنەوە. بۆ سبەینێ چاوساقان و موبەدانیان کۆ کردەوە، تا خەوەکەی زوحاك لێك بدەنەوە. خەونەکەیان بیست، کەس نەوێرا ڕاستییەکەی بەزوحاك بڵێ.. ڕۆژی چوارەم زوحاك ئالۆز بوو، هەڕەشەی کرد، ئەگەر ڕازی ئەو خەوەی بۆ نەگێڕانەوە، هەموویان دەکوژێت. یەکێك لە موبەدەکانی ڕووی کردە زوحاك وتی: ئەی شا ئەوەی پای خستووەتە سەر گەردنت و گورزی سەری گای بەدەستەوە بووە، ناوی «فەرەیدوون»ە، یەشتا لە دایك نەبووە، ئەو منداڵە گەورە دەبێ و تۆ یەخسیر دەکات..

زوحاك پرسی: بۆ ئەو ئاوا کینەیەکی لە منە؟

«ئاخر تۆ بکوژی باوکی ئەو کوڕەی، ئەو مانگایەی وا لە شیری ئەو منداڵەی پێ گەورە دەکرێت بە ناوی «بەرمایە»یە ئەویش لەلایەن تۆوە دەکوژرێت...»

زوحاك ئەوەی بیست لە هۆشی خۆی چوو، کە بەئاگا هاتەوە، کەوتە تەقەللای دۆزینەوەی فەرەیدوونەوە، ڕۆژگاری بەسەختی لێ دەگوزەرا.. فەرەیدوون. لە دایك دەبێت، سیخوڕ و کاسەلیتان و ژەندرمەکان «ئابیتن» باوکی فەرەیدوون، لە جێگەیەکدا خۆی پێ ڕانەدەگیرا، سەرئەنجام یاساوڵەکانی زوحاك دۆزییانەوە و پەلەکێشی دەربارییان کرد و دەستبەجێ سەریان بڕی... «فەرانەك»ی دایکی فەرەیدوون، لە تاوی مەرگی مێرد و پاراستنی فەرەیدوونی ساوادا، فەرەیدوونی هەڵگرت و ڕووی کردە دۆڵ و دەربەند و چیاکان، تاگەیشتە ئەو دەڤەرەی وا مانگای «برمایە»ی لێ بوو.. ئەو مانگایە هەر موویەکی بەڕەنگێك دەدرەوشایەوە، «فەرانەك» فەرەیدوونی ساوای سپاردە پارێزەری ئەو ناوچەیە، تا بە شیری ئەو مانگایە پەروەردەی بکات،

پارێزەر منداڵی وەرگرت و سێ ساڵ بە شیری «بەرمایە» فەرەیدوونی بەخێو کرد، دنیا هەمووی پڕبوو لە باسی مانگای «بەرمایە»، زوحاك هەروا بەدوای فەرەیدووندا دەگەڕا، دایکی فەرەیدوون بەپەلە خۆی گەیاندە، پارێزەری مانگای «بەرمایە» و وتی: هەستێك رووی تێ کردم تا فەرەیدوون لێرە دوورخەمەوە و بەرەو ولاتی هندستان بڕۆم، دەبێت لە خەڵك و خوا دوور بکەومەوە و خۆم بگەیەنمە «ئەلبورزکیو»، لەوێرا بگیرسێمەوە.

فەرانەك، فەرەیدوونی بەکۆڵدا دا و رووی لە چیای ئەلبورز کرد، لەوێدا، پیرە پیاوچاکێك، تاك و تەنیا دەژیا، فەرانەك خۆی گەیاندێ و وتی: ئەی پاکڕەوشت، من تازێباری سەرزەوی ئێرانم، منداڵەکەم هێناوەتە سێبەر و پەنای تۆ و بەتۆی دەسپێرم، تا پەروەردەی بکەی،... پیاوچاك، منداڵی وەرگرت و بەڵێنی پەروەردەکردنی بەدایکی دا.

زوحاکی زۆردار و خوێنڕێژ، هەواڵی جێگە و شوێنی مانگای «بەرمایە»ی پێگەیشت، یاساولایی زوحاك خۆیان گەیاندە جێگە و شوێنی «بەرمایە». مانگایان کوشت و ئەو دەڤەرەیان وێران کرد.

فەرەیدوون، گەیشتە تەمەنی شانزە سالان و لە چیای ئەلبورز هاتە خوارەوە، کەوتە پرسیاری جێگە و شوێنی دایکی، دایکی دۆزییەوە و هەواڵی ڕەگوڕیشەی خۆی لە دایکی پرسی. فەرانەك وەلامی دایەوە: کە تۆ لە توخم و ڕەگەزی شاکانی، باوکت ناوی «ئابتین»ە، پیاوێکی یەکجار دانا و بێ ئازار، و لە نەوەی «تەیمورس» بووە، کاتێك یاساولەکانی زوحاك بەدوای تۆدا دەگەڕان، من تۆم شاردبوویەوە، باوکت گرفتاری ئەو یاساولانە هات و لەلایەن زوحاکەوە کوژراوە و مێشکی کراوەتە خۆراکی دوو ماری سەر شانی زوحاك، من لە ترسی کوشتنی تۆدا، تۆم گەیاندە ناوچەیەك کە مانگای بەرمایەی ڕەنگاوڕەنگی تێدا دەژیا و بە شیری ئەو مانگایە سێ ساڵ پەروەردە کراوی، بەلام پارێزەرانی زوحاك سەرئەنجام، مانگا و ئەو دەڤەرەیان دۆزییەوە و مانگا و پارێزەریان کوشت و دەڤەرەکەشیان کاول کرد. فەرەیدوون، زانی چی بەسەر باوکیدا هاتووە، چۆن مانگای "بەرمایە" یش کوژراوە، گڕی تۆڵە و تووڕەبوون لە دەروونیدا کەوتە بڵێسە و لەگەڵ خۆیدا پەیمانی بەست تۆڵە لە زوحاك بکاتەوە.

زوحاك لە نیگەرانی و تاوی فەرەیدووندا ئۆقرەی نەدەگرت و پەیوەستە ناوی فەرەیدوونی لەسەر دەم نەدەبڕا.. بڕیاری دا ڕیشسپییەکان، چاوساغان، ناسراوانی ولات، کۆبکاتەوە و ئەنجوومەنێك پێك بهێنێت و پەنجەمۆری کەن کە زوحاك شایەکی دادوەر و دادپەروەرە، ئەو ئەنجوومەنە پێك هات و لە ولاتدا جاڕ درا ئەوەی زوڵمی لێ کراوە باخۆی بگەیەنێتە دەرباری شا زوحاك، کەس نەیدەوێرا روو لە دەربار بکا بۆ دادخواهی، تا «کاوە» ناوێك نەترسا و خۆی گەیاندە دەربار.

خروشید و زو دست برسرزشاه
کەشاهامنم کاوە دادخواه

یـكـی بـیٚ زیـان مـرد رهـنـگـرم
زشاهـ ركش آیـدهـمـی بـرسرم

كاوە نەڕاندییە سەر شادا، منم كاوەی ئاسنگەر، هاتووم شكات دەكەم خانەوێران كراوم.. تۆ كە شای حەوت وڵاتی بۆ ئەم هەموو زوڵم و زۆرەمان بەسەردا ڕەوا دەبینی؟.

زوحاك سەری سوڕما لە كاوە و قسەكانی، بە كاوەی وت: دەی بڵێ چ زوڵم و زۆرێكت لێ كراوە؟.

دەركەوت كوڕەكەی نۆرەی سەربڕینی كەوتووەتە ئەستۆ و گیراوە..

زوحاك فەرمانی ئازادكردنی دا..

كاوە دیسان نەڕاندی: ئەی شا ئەوانەی لە دەوروبەرت كۆبوونەتەوە تێكڕایان دێوسفەت و پەیڕەوانی دۆزەخ و ئەهریمەنن.. ئەوەی وت و پەلی كوڕەكەی گرت و لە دەربار دەرچوو..

دانیشتووانی دەوری شا، هاتنە قسە و شایان هان دا كە ئەوە چۆن ئاسنگەرێكی رووتەڵ بەو شێوە لە دەرباری شادا ڕەفتار بكات؟.

شا وتی: باوەڕ بكەن كە هاتە ژوورەوە گوێم لە دەنگی بوو، وەك جادووم لێ كرابێ هیچم پێ نەكرا.

كاوە كە لە دەربار هاتە دەرەوە، خەڵكەكەی لە دەوری كۆبوویەوە، كاوە، چەرمی بەرۆكی ئاسنگەرییەكەی، لە بەرۆكی كردەوە كردییە سەر نیزەوە و كەوتە هاندانی خەڵك و پەیوەستەش نیزەكەی رادەوەشاند.

كس كـو هـوای فـریـدون كـنـد
دل لـز بـند ضحـاك بیرون كند

كوان، ئەوانەی پەیڕەوی فەرەیدوونن و دوژمنی زوحاكن، كوان لە كوێن؟ كاوە دەیزانی، فەرەیدوون لە كوێیە... بەرەو هەوارگەی فەرەیدوون چوو، كە گەیشتنە ئەوێ، خەڵكێكی زۆر گلیر بووبوونەوە. بەروانكەكەی، كاوەیان گەوهەر نیشان كرد و ڕازاندیانەوە... ئیتر لەو دەمەی را هەركەسێك، تاجی شاهی لەسەرنا ئەو چەرمەی بەگەوهەری گران دەڕازاندەوە، بوو بە ئارم و ناونرا "درەفشی كاویان" و هەركەسێ بیدیبا، وەك هەتاو دەدرەخشایەوە. فەرەیدوون روانی وا ڕۆژگاری بەلادا چەرخاوە و ئەستێرەی بەختی زوحاك كەوتووەتە لێڵایی تاجی شاهی لەسەرنا و بەرەو لای دایكی ڕۆیشت و بە دایكی ڕاگەیاند وا دەڕواتە شەڕی زوحاك.

فەرەیدوون دوو برای هەبوو، بە ناوی "كیانوش و پرمایە" پیانی راگەیاند، زوو بڕۆن ئاسنگەرانی هونەرمەندم بۆ بانگ بكەن، تا گورزێكم بۆ دروست بكات. دوو برای، ئاسنگەری لێزانیان كۆكردەوە و هێنانیانە خزمەتی فەرەیدوون، كە لە خزمەتی فەرەیدوندا كۆبوونەوە،

فەرەیدوون ڕای گەیاند گورزێکی دەویّ سەرەکەی وەك سەری گا بێت، تا بەو گورزە بڕواتە شەڕی زوحاکەوە، گورزی سەر وەك سەری گا دروست کرا و فەرەیدوون بۆ تۆڵەسەندنەوەی کوشتنی باوکی... لەگەڵ لەشکردا کەوتە ڕێ کە گەیشتە «ئەروەند رود» رووباری ئەروەند بە پاسەوانانی ڕووباری وت، تا کەشتی ″قوفە″ لە ئاونا پاسەوانان نا فەرمانییان کرد و، فەرەیدوون و لەشکر ملیان لە ڕووبار ناو ئاو تا زینی ئەسپەکان هات و لە ڕووبار پەڕینەوە بەرەو «بەیتولموقەدەس» وەڕێ کەوتن. بەزمانی پەهلەوی ″بەیتولموقەدەس″ یانی قەڵای گەورە و گران. هەر لە دوورەوە کۆشك و قەڵای زوحاك وەدەرکەوتن.. گورز بەدەست، خۆی گەیاندە ناو قەڵا، پاسەوانانی قەڵا، تەفروتوونا بووبوون، تەنیا جادووکەران و دێوەکان لە ناو کۆشکدا مابوونەوە، فەرەیدوون بە گورزی گاسەر هەمووانی کوشت و، ڕۆیشتە ناو تەلاری شاهییەوە، تاجی لەسەر دانا و لەسەر تەختی شاهی دانیشت. دوو کچی جەمشید شا. ″ئەرنەواز، شەهرناز″ لە حەرەمسەرای زوحاك وەدەرهاتن و گەیشتنە لای فەرەیدوون.

فەرەیدوون پرسی زوحاك لە کوێیە؟

وتیان: ڕۆیشتووە بۆ هندوستان، تا هەزاران بکوژێت و لە خوێنی ئەو کوژراوانەدا مەلە بکا و لە نفرین ڕزگاری بێ... ئەمە ڕاوێژی ئەستێرەناسان و جادووگەرانە کە بەویان وا ڕاگەیاندووە.

زوحاك کە بەرەو هندوستان بەڕێکەوەبوو، پارێزگاری زێڕ و زیو و سامانی شاهی سپاردبووە باوەڕ پێکراوی بەناوی «کوندرەو» چاوساقی زوحاك کە گەیشتە ناو کۆشکی شاهی و شایەکی تازە و تاج لەسەری دی و ئەرنەواز و شەهرنازی لە چەپ و ڕاستی شای تازەدا بینی.

ئاشوفتە نەبوو، نەترسا و لە فەرەیدوون هاتە پێشەوە و سەری ستایشی بۆ دانەواندەوە.. فەرەیدوون فەرمانی پێ دا تا بەزمی رابواردن پێك بهێنێت، ″کوندرەو″ کە بینی وا فەرەیدوون و هاوالانی سەرگەرمی بەزم و ڕابواردنن، ئاستە و ئارام خۆی دزییەوە و خۆی گەیاندە زوحاك و ئەوەی دیبووی بۆی گێڕایەوە.

زوحاك وتی: نالێی رەفتاریان چۆنە؟

کوندرەو وتی: کچانی جەمشید دەستیان لە ملی فەرەیدووندایە و رادەبوێرن.

زوحاك، خوێنی هاتە جۆش و ئازا فەرمانی گەڕانەوەی بەرەو کۆشکی شاهی دا و گەیشتە شار و ناو کۆشك و شەڕ دەستی پێ کرد. ئەوەی لە شاردا بوو، دوژمنی زوحاك و دەسەڵاتی زوحاك بوو. ئەوەی توانای شەڕی هەبوو دژ بە زوحاك و سوپای زوحاك کەوتنە شەڕەوە، زوحاك کەوتە تەقەللای ئەوەی خۆی بگەیەنێتە تەلاری شاهی، بۆ ئەوەی نەیناسن «بەرگی نەناسراو و کڵاوخوزەی لە سەرنا بەکەمەند خۆی گەیاندە تەلاری شاهی. روانی وا شەهرناز لە تەنیشت فەرەیدووندایە و جنێوی پێ دەدا، گڕی سەند و پەلاماری دا.. فەرەیدوون گورزی گاسەری بەدەستەوە گرت و بە تەواوی تواناوە ماڵی بەسەر زوحاکدا، ویستی بیکوژێت فریشتەیەك لە

ئاسمان هاتە خوارەوە و بەفەرەیدوونی وت: نا، مەیکوژە.. یەشتا کاتی مردنی نەهاتووە.. پێوەنی بکە و لە یەکێك لە ئەشکەوتەکانی چیای دەماوەندا چوار مێخەی بکێشە و کەسی لە خوێشان و دەست پاکانی لێوە نزیك نەبنەوە.. فەرەیدوون ئەو ئامۆژگارییانەی موو بەموو ئەنجام داو ئەو دەم بە شێوەیەکی هەمیشەیی لەسەر تەختی زێرینی شاهی دانیشت و فەرمانڕەوایی دەست پێ کرد.

جەژنی میهرگان، یادگاری فەرمانڕەوایی فەرەیدوونە، پێنج سەد ساڵ فەرمانڕوایی کرد «فەرانەك»ی دایکی فەرەیدوون نەیدەزانی زوحاك گیراوە کوڕەکەشی بووە بە شاهەنشای ئێران، کەبیستی سەری ستایشی بۆ پەروەردگار خستە سەر زەوی ئەوەی دارایی باو باپیری فەرەیدوون بوو بۆی هەنارد.

فەرەیدوون کەوتە گەڕانی وڵاتان و دادپەروەری و کردار و کردەوەی باشی کردە پیشەی خۆی و لە ناو خەڵکدا بڵاو کردەوە.

پەنجا ساڵ بەسەر فەرمانڕەوایی فەرەیدووندا تێپەڕی، لە دوو کچی جەمشید شا شەهرناز و ئەرنەواز، سێ کوڕی بوو، دووان لەو کوڕانە لە شەهرناز و یەکێکیان لە ئەرنەواز، باوکیان ناویانی نەنابوو، یەکێك لەو کوڕانەی زۆر خۆش دەویست، ویستی ژنیان بۆ بهێنێت، دەم چەرموویەکی نێو کۆمەڵگەی ئێرانی هەڵبژارد و بەناوی «جەندەل» تا سێ کچ بۆ سێ کوڕەکەی بدۆزێتەوە و خوازبێنی بکات، بەمەرجێك ئەو سێ کچەش هەرسێکیان خوشك بن و باڵا و روخسار و روویان وەك یەك بن، جەندەڵ تەواوی ئێران گەڕا، ئاوا سێ خوشکێکی پەیدا نەکرد، تا هەواڵی پێگەیشت کە لە وڵاتی «یەمەن»دا شای ئەو وڵاتە ئاوا سێ کچێکی هەیە بەو ناوونیشانەی کە ئەو دەیەوێ. جەندەڵ خۆی گەیاندە وڵاتی یەمەن و ڕۆیشتە خزمەتی شای وڵات و پەیامی شا فەرەیدوونی گەیاندە شای یەمەن، بەلای شای یەمەنەوە، دژوار بوو هەرسێ کچەکەی بەو شێوە دوور بکەونەوە، نەشیدەتوانی داوای شایەکی دەسەڵاتداری وەك فەرەیدوون بخاتە پشت گوێوە و ئەنجام نەدا، بە جەندەلی گوت: لێگەڕێ با لەگەڵ دەوروبەرمدا بدوێم ئەو دەم وەڵامت دەدەمەوە.

دوای یەك دوو ڕۆژ گفتوگۆ، شای یەمەن لەگەڵ دەوروبەریدا نەگەیشتە ئاکام، سەرئەنجام بە جەندەڵی گوت:

من وا بەچاك دەزانم با سێ کوڕی فەرەیدوون شا تەشریف بهێنێن بۆ ئەیرانە و لە نزیکەوە بیانبینم، ئەو دەم فەرمانی شا جێبەجێ دەکرێت...».

جەندەل دوای وەڵامی شای یەمەن، تەختی شای یەمەنی ماچ کرد و گەڕایەوە ئێران و وتەی شای یەمەنی گەیاندە فەرەیدوون شا.

شا فەرەیدوون، زەوار و بنەوبارگەی شاهی رازاندەوە و سێ کوڕی بەرەو وڵاتی یەمەن نارد.

لە وڵاتی یەمەندا شاریان رازاندەوە، سوپا و لەشکری یەمەنی هاتنە پێشوازی سێ کوڕی شای ئێرانەوە، هەر لەوێڕا بەزم و شایی ئەنجام درا و، سێ کوڕی شا لەگەڵ سێ دەستە خوشکی بە بووك گەڕانەوە ئێران.

کوڕانی بەزاوا بووە فەرەیدوون، کە گەیشتنە وڵات، فەرەیدوون ئەو دەم بانگیانی کرد و ناوی لێیان نا...

گەورەکەیان سلەم و ناوەڕاست تور و گچکەکەشی «ئیرەج»ی ناونا، هەروەها ناوی سێ تازە بووکیشی گۆڕی..

ژنی سلەمی، ناونا «ئارەزوو»، ژنی کوڕی ناوەڕاستی ناونا «مانگی ئازاد پیشە» و بووکی کوڕە بچووکی ناونا «سوهی»..

بەپێی بیروڕای ئەستێرەناسان و پێش گۆیان وڵاتەکانی ژێردەستەی دابەش کردە سەر هەرسێ کوڕەکەدا، وڵاتی روم و ڕۆژئاوای بەخشییە کوڕە گەورەکەی سلەم، وڵاتی تورانی کردە بەشی «تور»ی کوڕی ناوەڕاست، ئێران و وڵاتی یەمەن و عەرەبستانی دا بەکوڕە بچووکی ئیرەج و هەر یەکەیانی هەناردە جێگەی فەرمانڕەوایی خۆیان.

ڕۆژگار گوزەرا و فەرەیدوون تا دەبوو بەساڵادەچوو خەمگین و ئازار دیدە دەهاتە بەرچاو، سلەم کوڕە گەورەکەی فەرەیدوون لە جۆری دابەشی دەوڵەت و دەسەڵاتی باوکی ناڕازی بوو، حەسوودی بە ئیرەجی برا، بچووکی دەبرد، پەیکێکی هەناردە لای «تور»ی برای شای توران و ئەویشی کردە هاوبیری خۆی، بڕیاریان دا لەو ڕووەوە نامەیەك بۆ باوکیان بنووسن و ناڕازیبوونی خۆیان تێدا دەرخەن. دوای ڕاوێژ و لێکدانەوە، پەیکیان هەناردە لای باوکیان، داوا و نیازەکانیان پڕ بوو لە هەڕەشە و قسەی تاڵ و کرچوکاڵ، کە بۆ ئەوەندە جیاوازی خستووەتە نێوانیانەوە... مەگەر لە باوك و دایکێك نین.. ئەوان خۆ لە ئیرەج گەورەتریشن، بەو بۆنەیەوە دەیانەوێت تاجی وڵاتی ئێران لە ئیرەج بسێنێنەوە بینێرێتەوە وڵاتێکی کە، ئەگینا بە سوپا و لەشکرەوە پەلاماری ئێران دەدەین. پەیك گەیشتە خزمەتی جەمشید و نامەی پڕ لە هەڕەشەی گەیاندە خزمەتی، فەرەیدوون ئاڵۆز و پەرێشان بوو، بە پەیکی ڕاگەیاند: کە بەو دوو ناپاکە بڵێ: دیارە ئەهریمەن کاری تێ کردوون و سەری لێ شێواندوون، دابەشکردنی وڵاتانی ژێر دەستەی من بەسەریاندا لە رووی لێکدانەوەی ئەستێرەناسان و تێگەیشتووان بووە.

دوای گەڕانەوەی پەیك فەرەیدوون ئیرەجی کوڕە بچووکی لە پەیامی براکانی ئاگادار کردەوە.

ئیرەج بە فەرەیدوونی باوکی وت: ئەگەر رای شای لەسەر بێت بەندە بۆ خۆم دەڕۆم بۆ لایان دڵنەوازیان دەکەم، کە کینەی جەنابت لە دڵیاندا بێ جێگەیە.

فەرەیدوون لەوەڵامدا وتی: بیروڕای تۆ پڕە لە دڵسۆزی و میهرەبانی، باشە ئەوی بەچاك دەزانی بیکە...

دوای چەند ڕۆژێك ئیرەج بەرەو لای «سلەم»ی برای وەڕێکەوت، هەڵگری نامەی فەرەیدوونی باوکی بوو... تیایدا نووسیبووی:

کەوا ئیرەج ئامادەیە چاوپۆشی هەتاوەکو لە تاج و تەختیشی بکات.. ڕیزی لێ بگرن و دوای چەند ڕۆژێك بینێرنەوە لام... بەگەیشتنی ئیرەج بۆ لای براکانی، کەوتنە قسەی ناڕێك بەبراکەیان. « تور»ی توورە و ئاڵۆز بەتەواوی توانایەوە کورسی زێڕینی ماڵییە سەری ئیرەجدا.. ئیرەج پاڕایەوە.. پاڕانەوە سوودی نەبوو، سەرەئەنجام دوو برا سەری ئیرەجیان بڕی و ناردیانەوە بۆ فەرەیدوونی باوکیان.

فەرەیدوون بەتاسەوە چاوەڕوانی گەڕانەوەی ئیرەجی دەکرد لەگەڵ چەند دەم چەرموویەکدا ڕۆیشتبوون پێشوازی.. لە دوورەوە سوارێکی تابووت لە پێش دەرکەوت و زۆری نەخایاند تابووتی لە پێش فەرەیدووندا دانا، کە سەریان هەڵدایەوە سەری ئیرەجی تێدابوو.. فەرەیدوون هاواری لێ هەڵسا، یەخەی خۆی دادڕی.. سەرتاسەری ئێران کەوتنە تازێبارییەوە. فەرەیدوون لە پەرەوەردگار پاڕایەوە کە سزای بکوژەکانی ئیرەج بدا و یەکێك لە توخماتی ئیرەج هەڵخا تا تۆڵەی بکاتەوە.. ماوەیەك لە کوشتنی ئیرەج گوزەرابوو، فەرەیدوون ئاگەدار کرا کەوا کە فیزەێك بە ناوی «ماهـ ئافەرید» لە ئیرەج باردارە و سکی پڕە، زۆری نەکێشا [ماهـ ئافەرید] کچێکی بوو کە گەورەبوو کرایە دەزگیرانی «پەشەنگ»ی برازای فەرەیدوون، لەو هاوسەرییە کوڕێك هاتە دنیاوە، بەناوی «مەنوچەهر». ساڵ گوزەرا، مەنوچەهر ئەوەی رەسم و رەواڵی سوارکاری و پاڵەوانی هەبوو پێی فێر کرا و ئیتر مەنوچەهر بوو بە دیدگا و ئومێدی فەرەیدوون، تاج و تەختی ئێرانی پێ بەخشی، ئەوەی گەنج و سامانی شاهی بوو، بە مەنوچەهری بەخشی، تەواوی پاڵەوانانی ئێران سەرجەم خرانە ژێر فەرمانییەوە. هەواڵ گەیشتە سلەم و تور، کەوا تەخت و بەختی ئێران بەخشراوەتە مەنوچەهر.. بەو هەواڵە کەوتنە نیگەرانییەوە، نامەی پەشیمانییان بۆ باوکیان نووسی، تا لە تاوانەکەیان خۆشبێت.. دیاری نایاب و جانەوەرانی عەجایەبیان خزمەتی باوکیان، داواکاربوون مەنوچەهر و لەشکری مەنوچەهر بنێرێت تا بەندەگی و بچووکی مەنوچەهر بکەن.. فەرەیدوون زانی وا پەیکی سلەم و تور هاتوون بە سەرتەختی شاهییەوە دانیشت و تاجی شاهی لەسەر مەنوچەهر ناو لە دەستی ڕاستی خۆیەوە داینا و ئەوەی پیاوماقووڵی دەرباریش بوو لە تالاری شاهیدا کۆی کردنەوە. پەیك بە زمانی لووسییەوە پەیامی (سلەم و تور)ی ڕاگەیاند، کە وتەی تەواو کرد فەرەیدوون وتی:

« لەو درەختەی وا بڕیتانەوە چڵێکی لێ وەدەر هاتووە مایەی شانازی ئێرانە، بۆ خۆت بەچاو دەیبینیت.. هیچ ئەملا و ئەولای تێدا نییە، بۆ خۆی تۆڵەی ئیرەج دەسێنێتەوە.. هەستە بڕۆرەوە، ئەوی بیستووتە و دیتە بەچاوان، بیگێڕەرەوە، پەیك گەڕایەوە، ئەوی لە شا فەرەیدوونی بیستبوو بەچاوی خۆی دیبووی بۆ «سلەم و تور» ی گێڕایەوە.. «سلەم و تور» بۆیان دەرکەوت، تەنیا ڕێگەیەکیان لەبەر بێت، تەنیا شەڕە و بەس، کەوتنە لەشکر کۆکردنەوە و بەرەو ئێران کەوتنە ڕێ.

لەشکری سلەم و تور، گەیشتبووە سەر سنووری ئێران، فەرەیدوون فەرمانی دایە مەنوچەهر تا لەشکر ئامادە بکا، مەنوچەهر و فەرەیدوون لە مێژەوە ئامادەی ئەو شەڕە بووبوون، درەفشی «کاویان» یان خستە پێشی لەشکرەوە، قارەمانانی تاقیکراوەی مەیدانی شەڕ هەریەکە و بەدەستە و دایەرەی خۆیەوە ڕۆیشتنە ریزی لەشکرەوە. دوو لەشکر بەرامبەر یەك راوەستاون.. سلەم تور ئەوەیان بۆ دەرکەوتبوو لەو شەڕەیدا سەرکەوتوو نابن، بڕیاریان دا شەبەیخوون بکەن و بەشەو هێرش بکەنە سەر لەشکری ئێران، بۆ ئەو مەبەستە سەد هەزار جەنگاوەریان ئامادە کرد، فەرماندەری ئەو شەو هێرشە سپێردرایە «تور» کە پەلاماردرا مەنوچەهر لە مێژدا ئاگەداری ئاوا پەلامارێك بوو، ڕۆیشتبووە بۆ سەوەو ئامادە بوو... کە لەشکری شەو هێرش پەلاماری دا مەنوچەهر بەدوای «تور»دا دەگەڕا و توانی بیدۆزێتەوە و دەستنیشانی بکا و توانی بەرم تور بکوژێت و تور لە ئەسپدا کەوتە خوارەوە و مەنوچەهر دابەزی و سەری لە لەشی جویێ کردەوە، نامەیەکی بۆ فەرەیدوون نووسی، وا سەری "تور"م بۆ هەناردی و بە دوای "سلەم" دام.. سلەم کە زانی تور سوپاکەی تەفروتونا کراوە و خۆی دزییەوە تا پەنا بباتە قەڵای ئالان کە بەسەر لێواری دەریاوە بوو «کارن» یەکێك بوو لە قارەمانانی لەشکری ئێران دەیزانی ئەو قەڵایە سەخت و دژوارە گرتنی.. خۆی گەیاندە دەروازەی ئەو قەڵایە، بە چاودێرانی وت: کەوا لەلایەن «تور»ەوە هاتووە و ئەوەش ئەنگوستیلەکەیەتی.. فەرماندەری قەڵا بەو ناوونیشانە متمانەی پەیدا کرد و ڕێگەی بە «کارن»دا تا بڕواتە ناو قەڵاوە، لەو شەوەدا کارن کەوتە تەقەڵڵاوە «شیروەی» هاوکاری کارن لە دوورەوە چاوەڕوانی ئیشارە و ئاماژەی کارن بوو بە خۆی و جەنگاوەرانییەوە پەلاماری قەڵای دا و ئەوی پاسەوان بوو کوشتیان و قەڵاکەشیان سووتاند.

سلەم سەر لێشێواو بەرەو قەڵا دەڕۆیشت، کە گەیشتە لای قەڵا ئەوەی دەیدی لاشەی کوژراوان بوو...

نا ئومێد و پەرێشان نەیدەزانی روو لە کوێ بکات..

مەنوچەهر شوێن پای «سلەم»ی هەڵگرتبوو خۆی گەیاندە سلەم و بە ئاسانی توانی لە ئەسپەکەی بەری بداتە خوارەوە و بۆی دابەزی و پای لەسەر سینەی دانا و سەری سلەمی بڕی و ئەویشی ناردە خزمەتی شا فەرەیدوون.. لەشکری سلەم وەك مەڕی بێ شوان و خاوەن پەخش و بڵاو بووبوونەوە و دەپاڕانەوە.

دوای ئەو شەڕە فەرەیدوون سەری هەرسێ کوڕەکەی خستە چاڵ و بەدڵێکی زارەوە سەری نایەوە و لە جیهان دەرچوو.

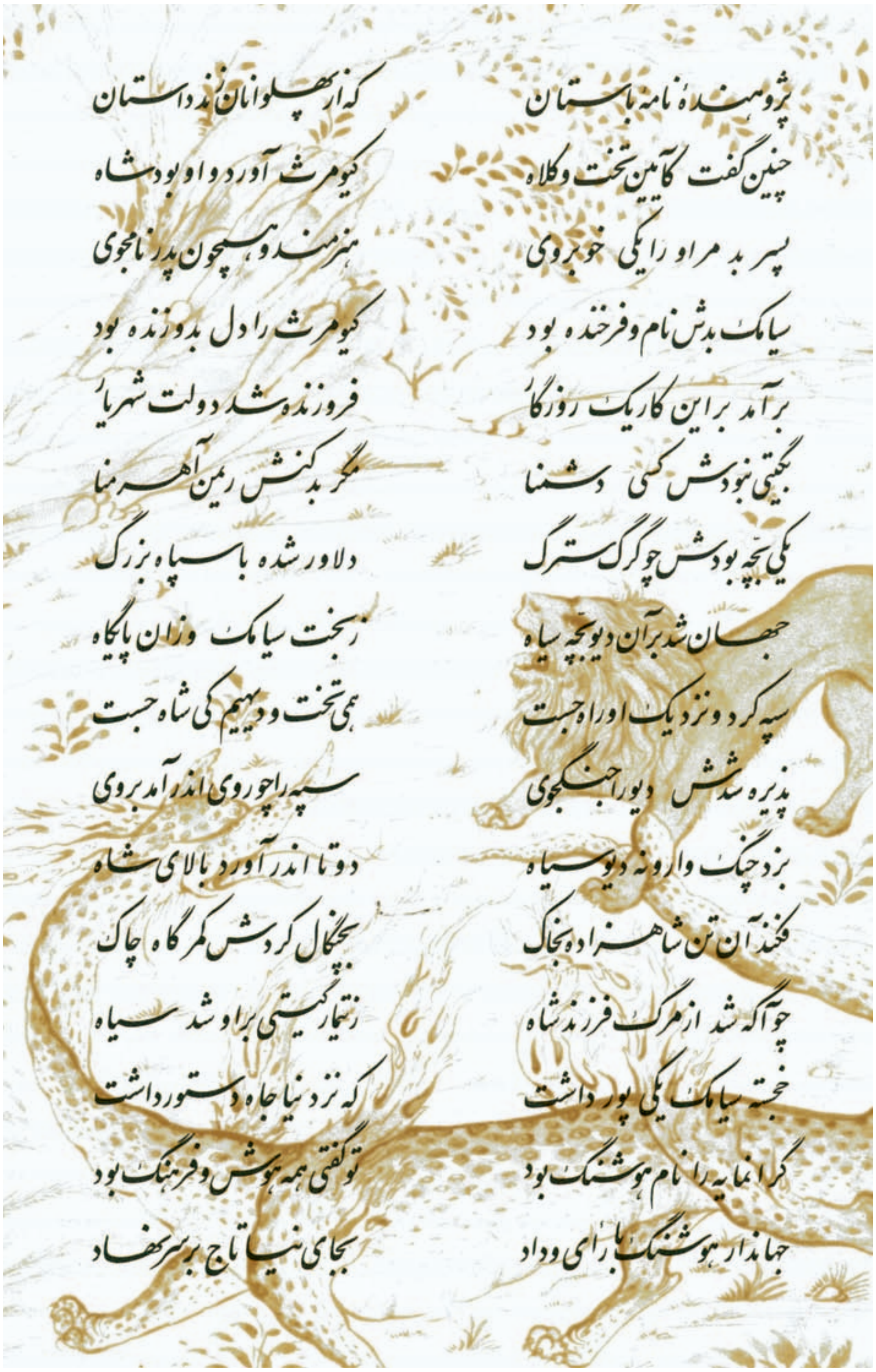
پژوهندهٔ نامهٔ باستان
که از پهلوانان زند داستان
چنین گفت کآیین تخت و کلاه
کیومرث آورد و او بود شاه
پسر بد مر او را یکی خوبروی
هنرمند و همچون پدر نامجوی
سیامک بدش نام و فرخنده بود
کیومرث را دل بدو زنده بود
برآمد بر این کار یک روزگار
فروزنده شد دولت شهریار
بگیتی نبودش کسی دشمنا
مگر بدکنش ریمن آهرمنا
یکی بچه بودش چو گرگ سترگ
دلاور شده با سپاه بزرگ
جهان شد بر آن دیوبچه سیاه
ز بخت سیامک وز آن پایگاه
سپه کرد و نزدیک او راه جست
همی تخت و دیهیم کی شاه جست
پذیره شدش دیو را جنگجوی
سپه را چو روی اندر آمد بروی
بزد چنگ وارونه دیو سیاه
دوتا اندر آورد بالای شاه
فکند آن تن شاهزاده بخاک
بچنگال کردش کمرگاه چاک
چو آگه شد از مرگ فرزند شاه
ز تیمار گیتی بر او شد سیاه
خجسته سیامک یکی پور داشت
که نزد نیا جاه دستور داشت
گرانمایه را نام هوشنگ بود
تو گفتی همه هوش و فرهنگ بود
جهاندار هوشنگ با رای و داد
بجای نیا تاج بر سر نهاد

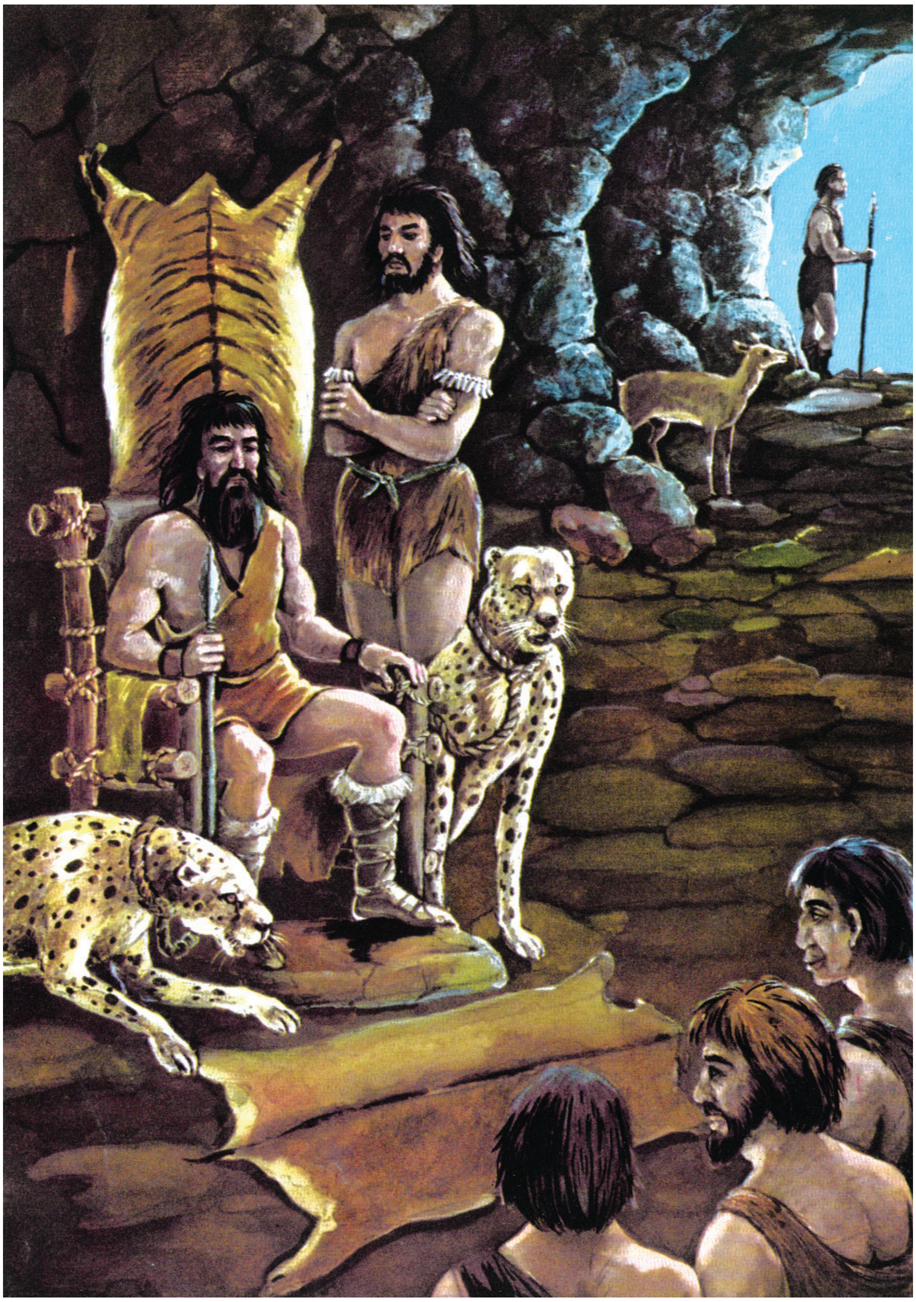

هۆشەنگ لە دوای کوشتنی باوکی سیامەك لە جێگەی باپیری بوو بە فەرمانڕەوا

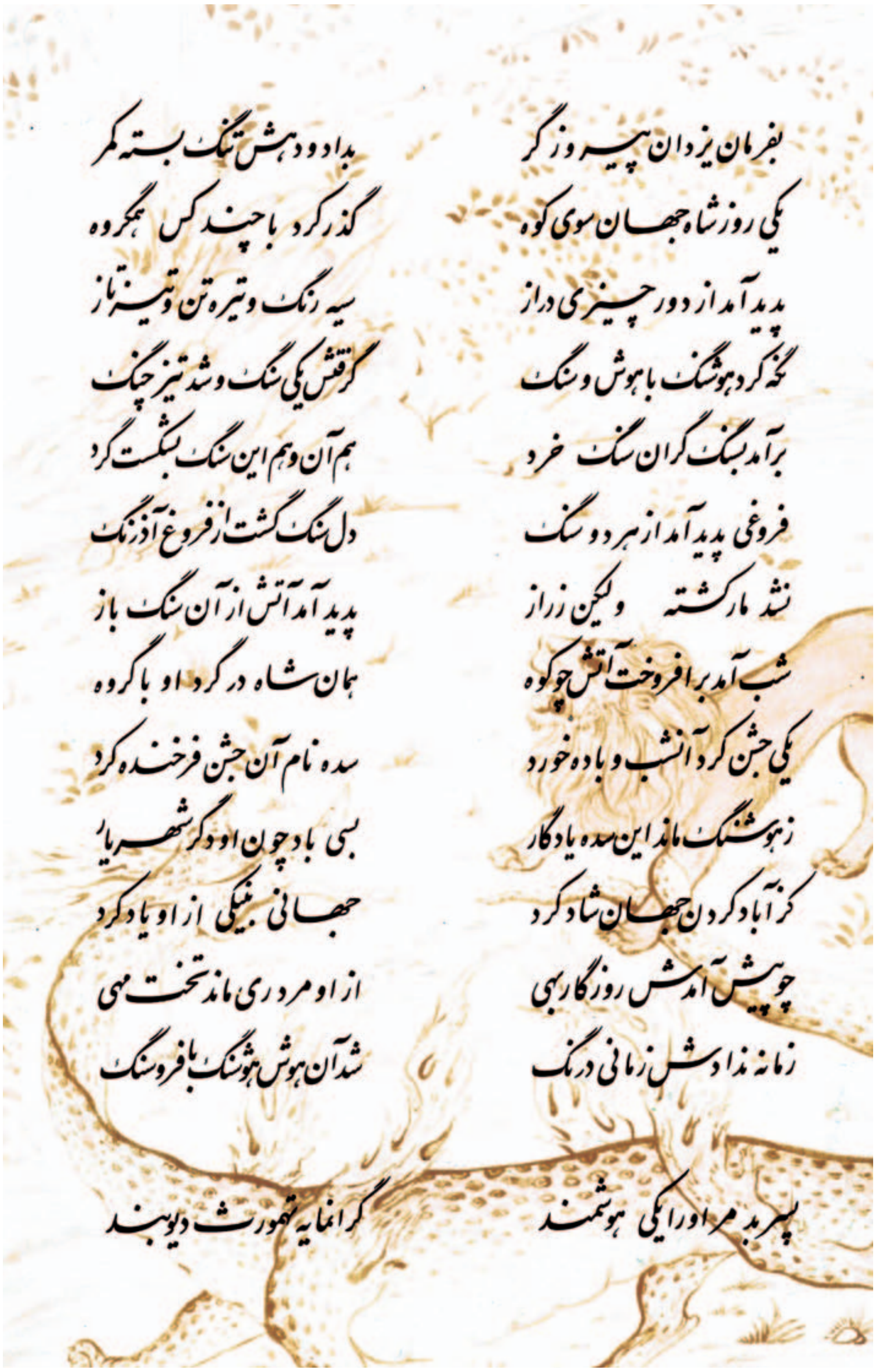

بفرمان یزدان پیروزگر بداد و دهش تنگ بسته کمر
یکی روز شاه جهان سوی کوه گذر کرد با چند کس همگروه
پدید آمد از دور چیزی دراز سیه رنگ و تیره تن و تیزتاز
نگه کرد هوشنگ با هوش و سنگ گرفتش یکی سنگ و شد تیزچنگ
برآمد بسنگ گران سنگ خرد هم آن و هم این سنگ بشکست گرد
فروغی پدید آمد از هر دو سنگ دل سنگ گشت از فروغ آذرنگ
نشد مار کشته ولیکن زراز پدید آمد آتش از آن سنگ باز
شب آمد برافروخت آتش چو کوه همان شاه در گرد او با گروه
یکی جشن کرد آنشب و باده خورد سده نام آن جشن فرخنده کرد
ز هوشنگ ماند این سده یادگار بسی باد چون او دگر شهریار
کز آباد کردن جهان شاد کرد جهانی بنیکی از او یاد کرد
چو پیش آمدش روزگار بهی از او مردری ماند تخت مهی
زمانه ندادش زمانی درنگ شد آن هوش هوشنگ با فر و سنگ

پسر بد مر او را یکی هوشمند گرانمایه تهمورث دیوبند

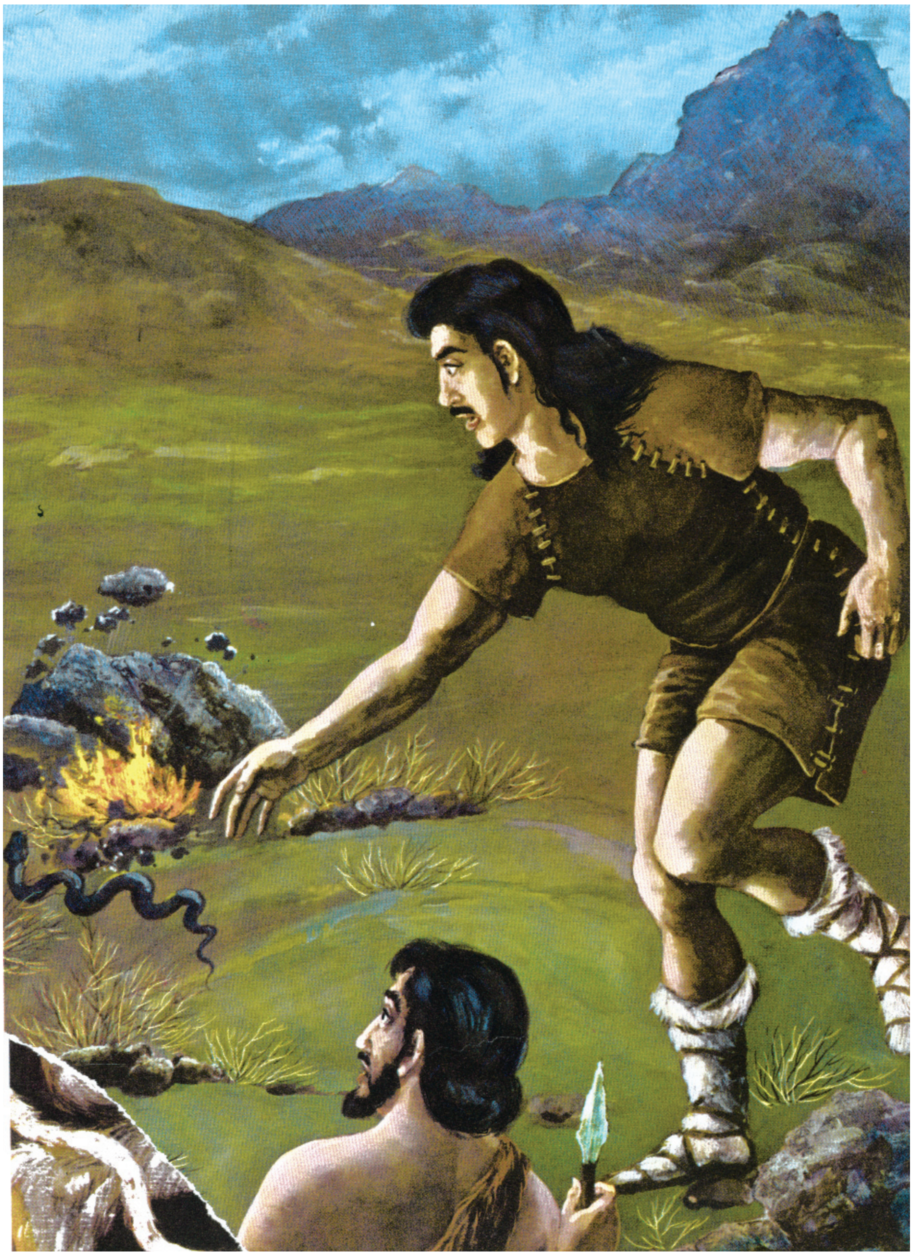

هوشەنگ لە دوورەوە ڕەش مارێکی وەدی کرد و بەردی تێ گرت و بەردەکەی لە بەردێکی تر کەوت و ئاگری لێ کەوتەوە و لەو دەمەیرا پەیان بەئاگر و گرینگی ئاگر برد

بیامد بتخت پدر بر نشست / بشاهی کمر بر میان بر ببست

مر او را یکی پاک دستور بود / که رایش ز کردار بد دور بود

برفت اهرمن را بافسون ببست / چو بر تیزرو بارگی برنشست

زمان تا زمان زینش برساختی / همی گرد گیتیش برتافتی

چو دیوان بدیدند کردار اوی / کشیدند گردن ز گفتار اوی

چو تهمورث آگه شد از کارشان / برآشفت و بشکست بازارشان

از ایشان دو بهره بافسون ببست / دگرشان بگرز گران کرد پست

کشیدندشان خسته و بسته خوار / بجان خواستند آنگهی زینهار

که ما را مکش تا یکی نو هنر / بیاموزی از ما کت آید ببر

چو آزاد گشتند از بند اوی / بجستند ناچار پیوند اوی

نبشتن بخسرو بیاموختند / دلش را بدانش برافروختند

جهاندار سی سال ازاین بیشتر / چگونه پدید آوریدی هنر

برفت و سر آمد براو روزگار / همه رنج او ماند از او یادگار

گرانمایه جمشید فرزند اوی / کمر بست یکدل پر از پند اوی

برآمد بر آن تخت فرخ پدر / برسم کیان بر سرش تاج زر

منم گفت با فره ایزدی / همم شهریاری همم موبدی

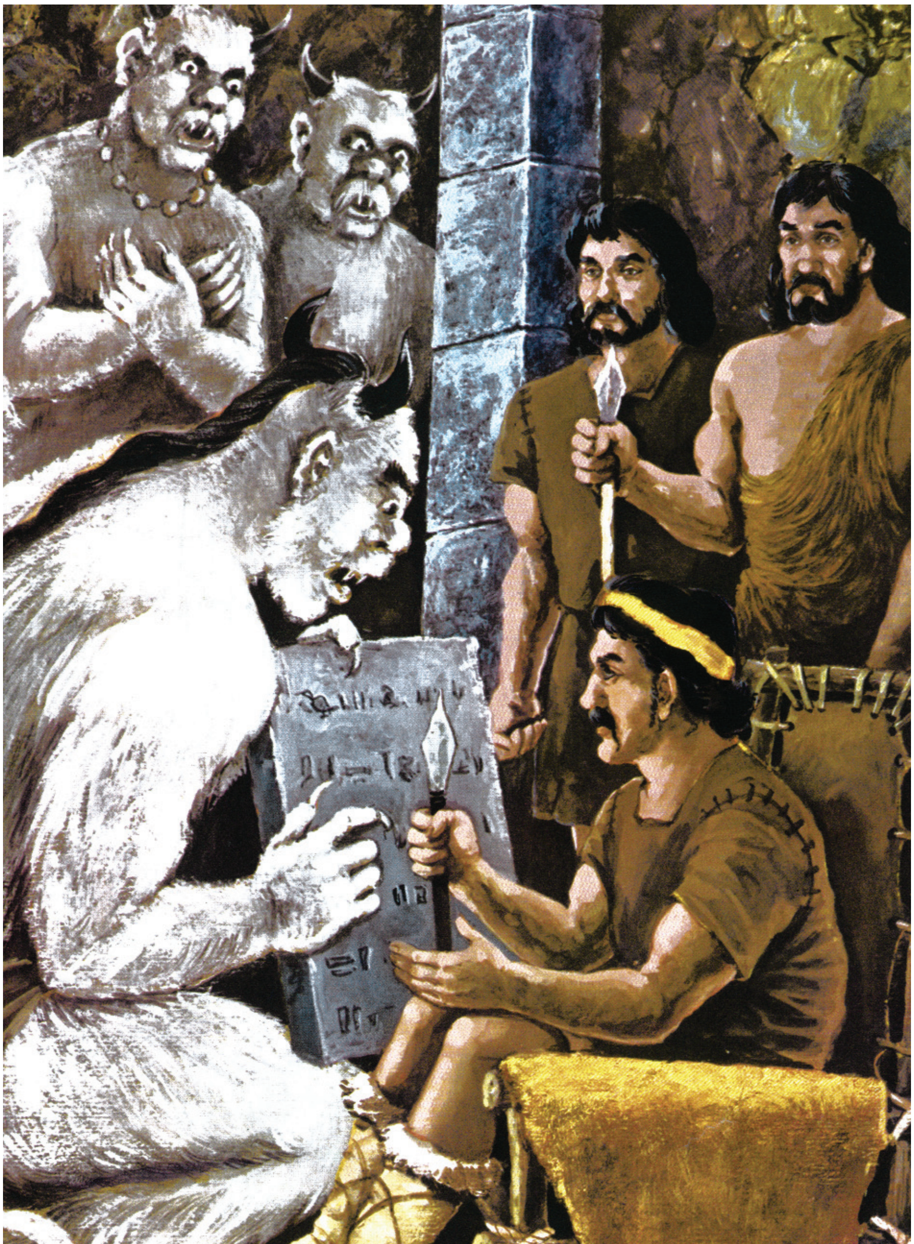

دێوەکان سێ جۆرە خەتیان فێری ″تەهمورس″ کرد: رومی، عەرەبی، فارسی.. سفدی و چینی، پەهلەوی لەو سێ جۆرە خەتەوە جوێ بوونەتەوە

نخست آلت جنگ را دست برد — در نام جستن بگردان سپرد

بفر کیی نرم کرد آهنا — چو خود و زره کرد و چون جوشنا

چو خفتان و تیغ و چو برگستوان — همه کرد پیدا بروشن روان

بدین اندرون سال پنجاه رنج — ببرد و ازین چند بنهاد گنج

دگر پنجه اندیشهٔ جامه کرد — که پوشند هنگام بزم و نبرد

بیاموختشان رشتن و تافتن — بتار اندرون پود را بافتن

ز هر پیشه‌ور انجمن گرد کرد — بدین اندرون نیز پنجاه خورد

گروهی که کاتوزیان خوانیش — برسم پرستندگان دانیش

جدا کردشان از میان گروه — پرستنده را جایگه کرد کوه

بدان تا پرستش بود کارشان — نوان پیش روشن جهاندارشان

صفی بر دگر دست بنشاندند — همی نام نیساریان خواندند

کجا شیرمردان جنگ آورند — فروزندهٔ لشکر و کشورند

نسودی سه دیگر گره را شناس — کجا نیست از کس بریشان سپاس

بکارند و ورزند و خود بدروند — بگاه خورش سرزنش نشنوند

چهارم که خوانند اهتوخشی — همان دست ورزان با سرکشی

کجا کارشان همگنان پیشه بود — روانشان همیشه پراندیشه بود

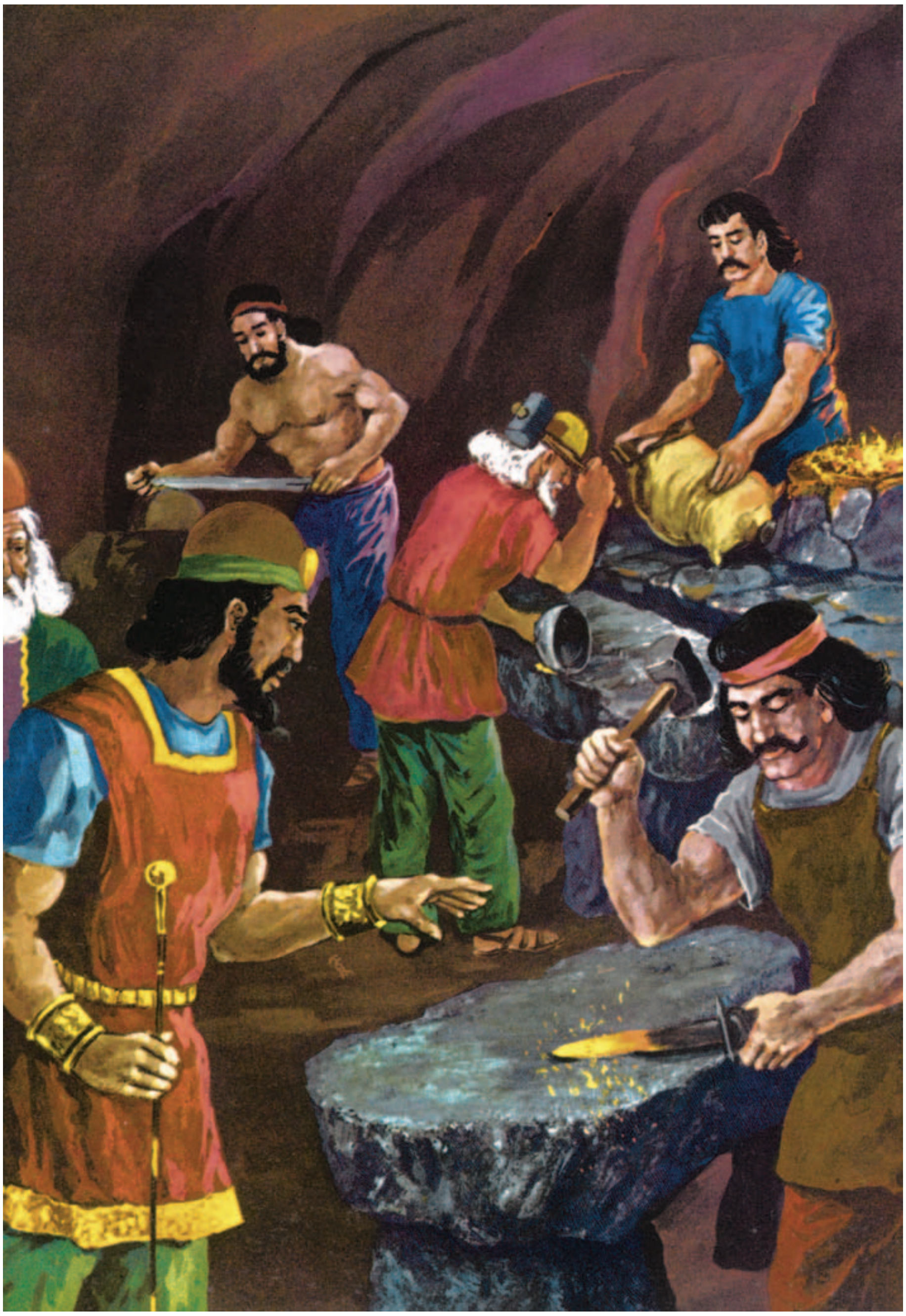

هوشەنگ ئاسنگەری کردە پیشە و ئاسنی لە خۆڵ و خاك جوێ کردەوە

ازاین هر یکی را یکی پایگاه	سزاوار بگزید وبنمود راه
بفرمود پس دیو ناپاک را	بآب اندر آمیختن خاک را
بسنگ و بگچ دیو دیوار کرد	نخست از برش هندسی کار کرد
چو گرمابه و کاخ های بلند	چو ایوان که باشد پناه گزند
زخارا گهر جست یک روزگار	همی کرد ازاو روشنی خواستار
دگر بوهای خوش آورد باز	که دارند مردم ببویش نیاز
پزشکی و درمان هر دردمند	در تندرستی و راه گزند
گذر کرد از آن پس بکشتی بر آب	زکشور بکشور گرفتی شتاب
همه کردنیها چو آمد بجای	زجای مهی برتر آورد پای
بفر کیانی یکی تخت ساخت	چه مایه بدو گوهر اندر نشاخت
که چون خواستی دیو برداشتی	زهامون بگردون برافراشتی
چو خورشید تابان میان هوا	نشسته برو شاه فرمان روا
جهان انجمن شد بر آن تخت اوی	شگفتی فرومانده از بخت اوی
بجمشید بر گوهر افشاندند	مر آن روز را روز نو خواندند
سر سال نو هرمز فرودین	برآسوده از رنج روی زمین
چنین جشن فرخ از آن روزگار	بما ماند از آن خسروان یادگار

جەمشید تەختێکی زێڕینی سازاند و لەسەری دانیشت و فەرمانی بەچوار دێو دا کە بە ئاسماندا بیگێڕن

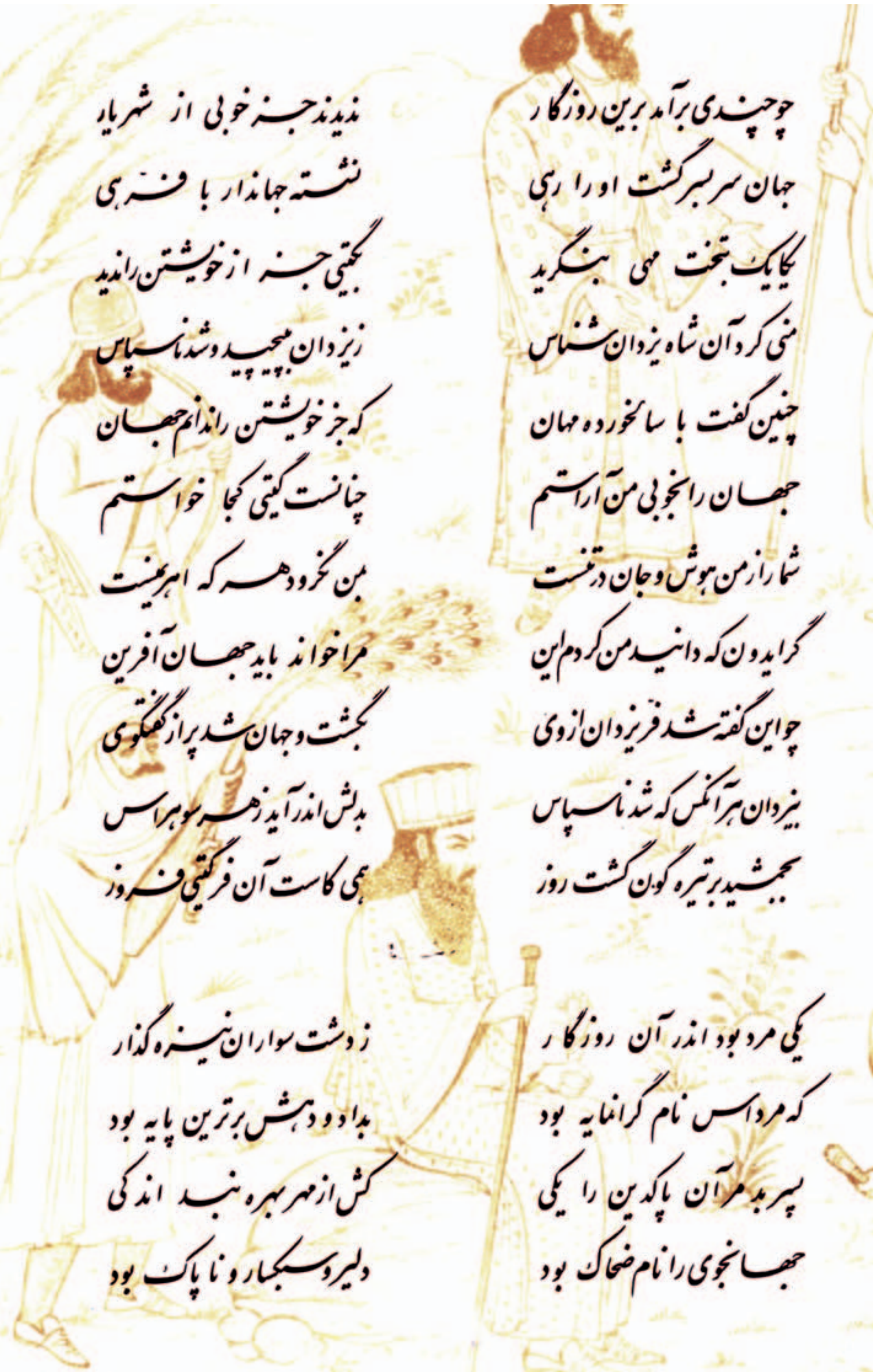

چو چندی برآمد برین روزگار   ندیدند جز خوبی از شهریار
جهان سربسر گشت او را رهی   نشسته جهاندار با فرهی
یکایک بتخت مهی بنگرید   بگیتی جز از خویشتن را ندید
منی کرد آن شاه یزدان شناس   ز یزدان بپیچید و شد ناسپاس
چنین گفت با سالخورده مهان   که جز خویشتن را ندانم جهان
جهان را بخوبی من آراستم   چنانست گیتی کجا خواستم
شما را ز من هوش و جان در تنست   بمن نگرود هر که اهریمنست
گر ایدون که دانید من کردم این   مرا خواند باید جهان آفرین
چو این گفته شد فر یزدان ازوی   بگشت و جهان شد پر از گفتگوی
بیزدان هر آنکس که شد ناسپاس   بدلش اندر آید ز هر سو هراس
بجمشید بر تیره گون گشت روز   همی کاست آن فر گیتی فروز

یکی مرد بود اندر آن روزگار   ز دشت سواران نیزه گذار
که مرداس نام گرانمایه بود   بداد و دهش برترین پایه بود
پسر بد مر آن پاکدین را یکی   کش از مهر بهره نبد اندکی
جهانجوی را نام ضحاک بود   دلیر و سبکسار و ناپاک بود

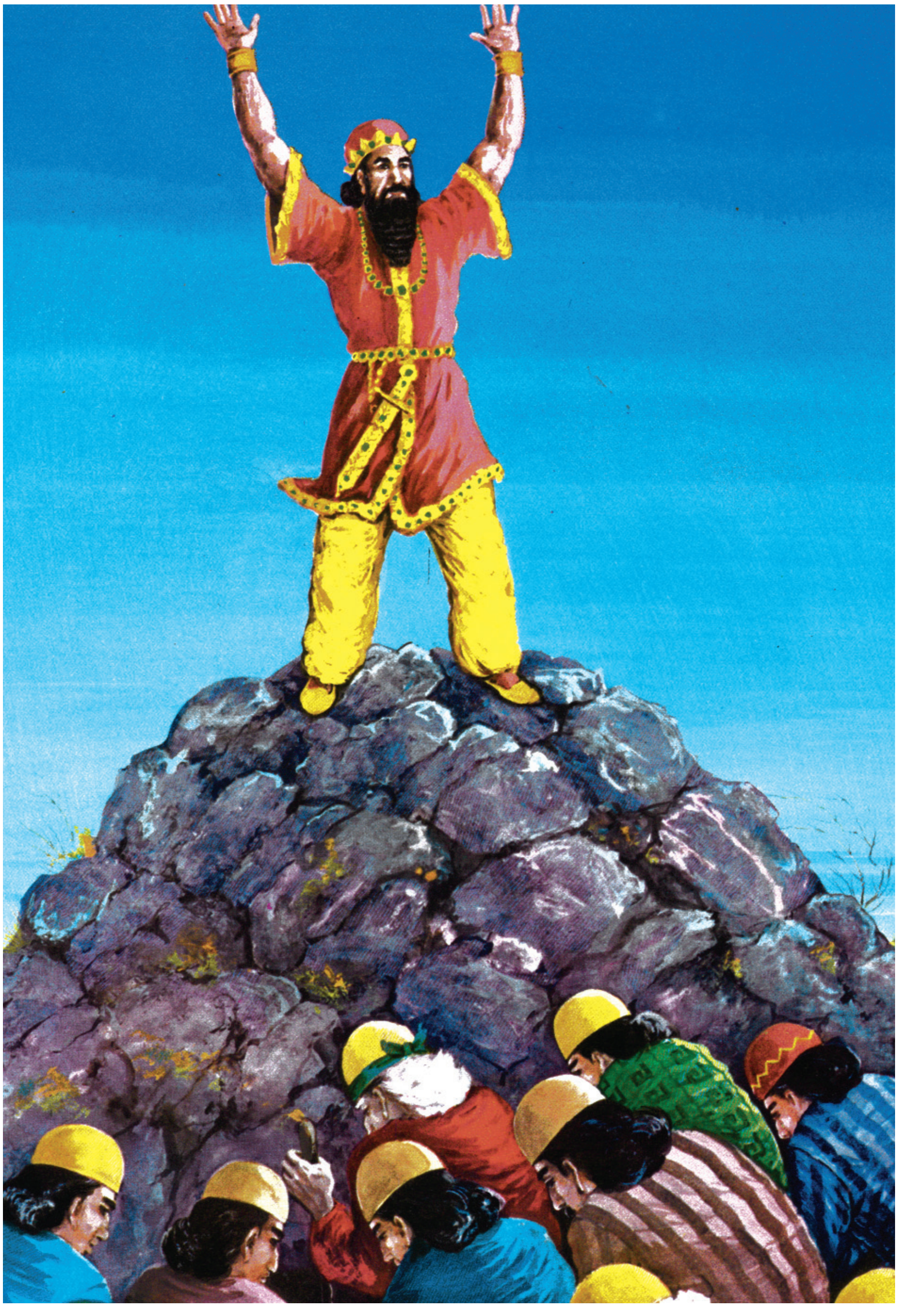

جەمشید بە ئەندازەیەك لە كار و كردەوەی خۆی بایی بوو دەیوت لەم جیهانەدا لەو مەزنتر نییە و نەبووە و داوای پەرستنی لە خەڵك دەكرد

کجا بیور اسبش همی خواندند
چنین نام بر پهلوی راندند

کجا بیور از پهلوانی شمار
بود بر زبان دری ده هزار

چنان بد که ابلیس روزی پگاه
بیامد بسان یکی نیکخواه

دل مهتر از راه نیکی ببرد
جوان گوش گفتار او را سپرد

بدو گفت پیمانت خواهم نخست
پس آنگه سخن برگشایم درست

جوان ساده دل بود فرمانش برد
چنان کو بفرمود سوگند خورد

که راز تو با کس نگویم ز بن
ز تو بشنوم هرچه گویی سخن

بدو گفت جز تو کسی کدخدای
چه باید همی با تو اندر سرای

چه باید پدر کش پسر چون تو بود
یکی پندت از من بباید شنود

بگیر این سرمایه ور جاه او
ترا زیبد اندر جهان گاه او

چو ضحاک بشنید اندیشه کرد
ز خون پدر شد دلش پر ز درد

بابلیس گفت این سزاوار نیست
دگر گوی کاین از در کار نیست

بدو گفت گر بگذری زین سخن
بتابی ز سوگند پیمان من

بماند بگردنت سوگند و بند
شوی خوار و ماند پدرت ارجمند

سر مرد تازی بدام آورید
چنان شد که فرمان او برگزید

شەیتان بەشێوەی مرۆڤێك خۆی گەیاندە لای زوهاك و هانی لە ناوبردنی باوكی دا

بدو گفت من چاره سازم ترا — به خورشید سر بر فرازم ترا

مر آن پادشا را در اندر سرای — یکی بوستان بود بس دلگشای

گرانمایه شبگیر بر خواستی — ز بهر پرستش بیاراستی

سر و تن بشستی نهفته بباغ — پرستنده با او نبردی چراغ

بر آن رای وارونه دیو نژند — یکی ژرف چاهی به ره بر بکند

سر تازیان مهتر نامجوی — شب آمد سوی باغ بنهاد روی

بچاه اندر افتاد و بشکست پست — شد آن نیکدل مرد یزدان پرست

فرومایه ضحاک بیدادگر — بدین چاره بگرفت گاه پدر

چو ابلیس پیوسته دید آن سخن — یکی بند دیگر نو افکند بن

جوانی بر آراست از خویشتن — سخن‌گوی و بینادل و پاک تن

همیدون بضحاک بنهاد روی — نبودش جز از آفرین گفت و گوی

بدو گفت گر شاه را در خورم — یکی نامور پاک خوالیگرم

چو بشنید ضحاک بنواختش — ز بهر خورش جایگه ساختش

کلید خورش خانهٔ پادشا — بدو داد دستور فرمان روا

فراوان نبود آن زمان پرورش — که کمتر بد از کشتنیها خورش

شەیتان ڕێگەی بۆ زوهاك دانا تا چاڵ لە ڕێگەی باوكیدا هەڵكەنی و باوكی لەو چاڵە كەوێ

جز از رستنیها نخوردند چیز	ز هر چ از زمین سر برآورد نیز
پس اهرمن بدکنش رای کرد	بدل کشتن جانور جای کرد
ز هر گوشت از مرغ و از چارپای	خورشگر بیاورد یک یک بجای
چو ضحاک دست اندرآورد و خورد	شگفت آمدش زان هشیوار مرد
بدو گفت بنگر که تا آرزوی	چه خواهی بگو با من ای نیکخوی
خورشگر بدو گفت کای پادشا	همیشه بزی شاد و فرمانروا
یکی حاجتستم بنزدیک شاه	وگرچه مرا نیست این پایگاه
که فرمان دهد شاه تا کتف اوی	ببوسم بدو برنهم چشم و روی
بدو گفت دادم من این کام تو	بلندی بگیرد مگر نام تو
چو بوسید شد بر زمین ناپدید	کس اندر جهان این شگفتی ندید
دو مار سیه از دو کتفش برست	غمی گشت و از هر سویی چاره جست
پزشکان فرزانه گرد آمدند	همه یک بیک داستانها زدند
بسان پزشکی پس ابلیس تفت	بفرزانگی نزد ضحاک رفت
بدو گفت کاین بودنی کار بود	بمان تا چه گردد نباید درود
خورش ساز و آرامشان ده بخورد	نشاید جز این چاره ای نیز کرد
بجز مغز مردم مده شان خورش	مگر خود بمیرند از این پرورش

شەیتان لە شێوەی ئاشپەزدا شانی زوهاك ماچ دەكا و دوو مار لەسەر شانی دەڕوێت

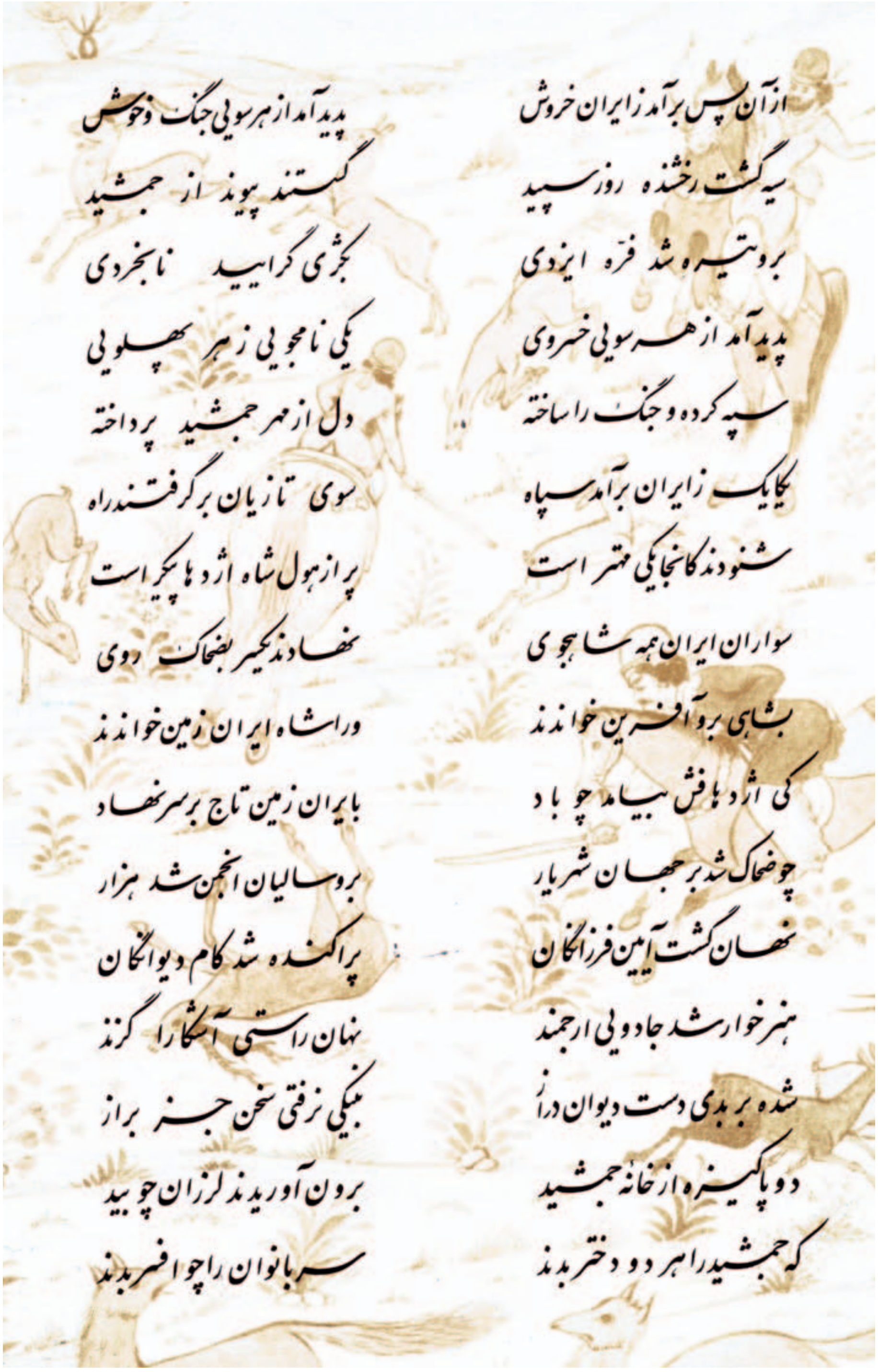

ازآن پس برآمد زایران خروش — پدیدآمد ازهرسویی جنگ وجوش
سیه گشت رخشنده روز سپید — گسستند پیوند از جمشید
برو تیره شد فره ایزدی — بکژی گرایید و نابخردی
پدید آمد از هر سویی خسروی — یکی نامجویی ز هر پهلوی
سپه کرده وجنگ را ساخته — دل از مهر جمشید پرداخته
یکایک زایران برآمد سپاه — سوی تازیان برگرفتند راه
شنودند کانجا یکی مهتر است — پر ازهول شاه اژدها پیکر است
سواران ایران همه شاهجوی — نهادند یکسر بضحاک روی
بشاهی برو آفرین خواندند — وراشاه ایران زمین خواندند
کی اژدهافش بیامد چو باد — بایران زمین تاج برسر نهاد
چوضحاک شد برجهان شهریار — بروسالیان انجمن شد هزار
نهان گشت آیین فرزانگان — پراکنده شد کام دیوانگان
هنرخوار شد جادویی ارجمند — نهان راستی آشکارا گزند
شده بر بدی دست دیوان دراز — بنیکی نرفتی سخن جز براز
دو پاکیزه از خانهٔ جمشید — برون آوریدند لرزان چو بید
که جمشید را هر دو دختر بدند — سربانوان راچو افسر بدند

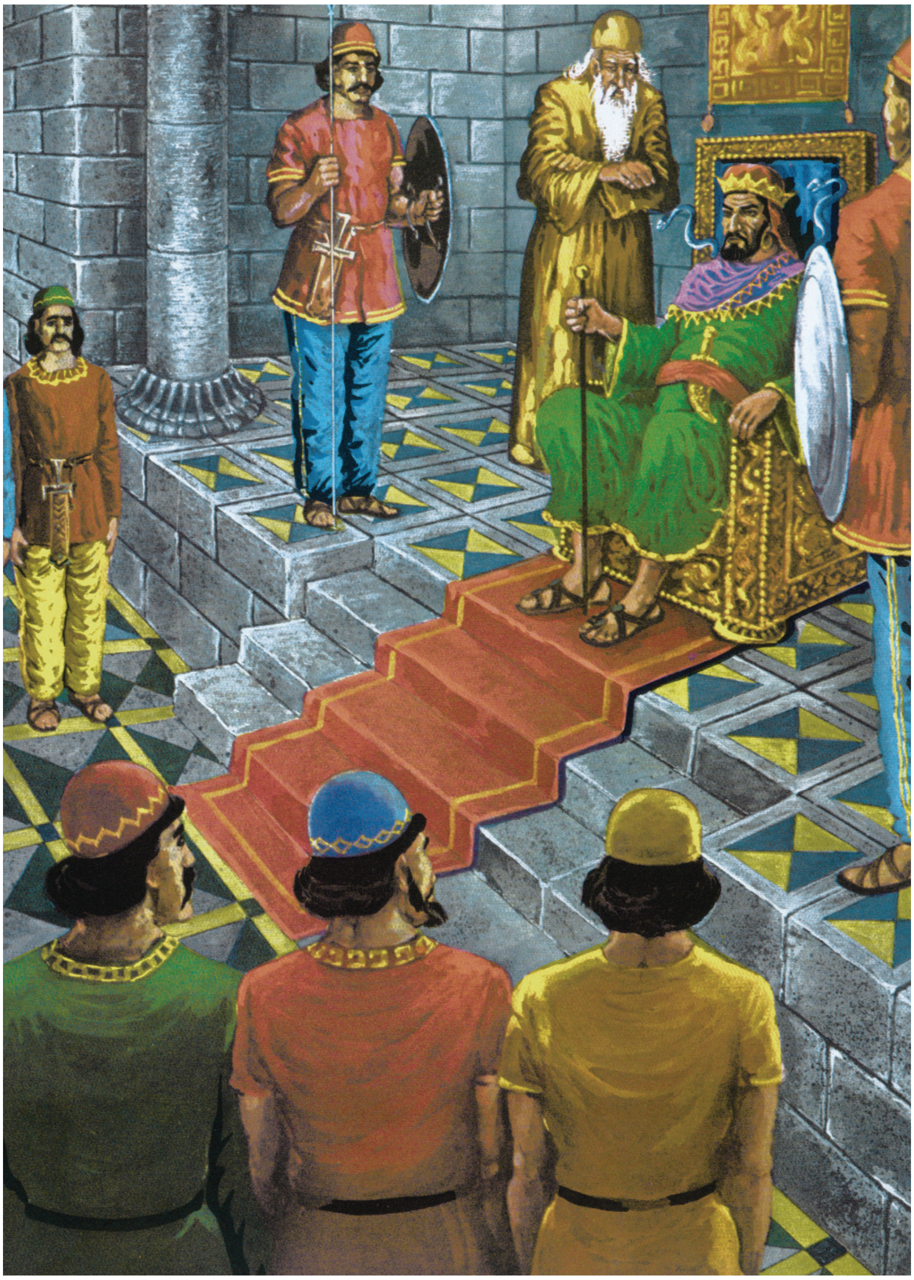

لێزانانی دوور و نزیك كۆ دەكرێنەوە تا دوو ماری سەر شانی زوهاك لەناوبوەن، شەیتان ئەم جارە وەك پزیشك دێتەوە دەربار و پێشنیازی كوشتنی دوو گەنج دەكا و مێشكیان دەرخواردی مارەكانی سەر شانی زوهاك بدەن.

ز پوشیده رویان یکی شهرناز　　دگر ماهرویی بنام ارنواز
بایوان ضحاک بردندشان　　بدان اژدهافش سپردندشان
بپروردشان از ره جادوئی　　بیاموختشان کژی و بدخوئی

چنان بد که هر شب دو مرد جوان　　چه کهتر چه از تخمهٔ پهلوان
خورشگر ببردی بایوان شاه　　همی ساختی راه درمان شاه
بکشتی و مغزش بپرداختی　　مران اژدها را خورش ساختی
دو پاکیزه از گوهر پادشا　　دو مرد گرانمایه و پارسا
یکی نام ارمایل پاک دین　　دگر نام گرمایل پیش بین
چنان بد که بودند روزی بهم　　سخن رفت هرگونه از بیش و کم
ز بیدادگر شاه و ز لشکرش　　وزان رسم های بد اندر خورش
یکی گفت ما را بخوالیگری　　بباید بر شه شد از چاکری
وزان پس یکی چاره ای ساختن　　ز هرگونه اندیشه پرداختن
مگر زین دو تن را که ریزند خون　　یکی را توان آوریدن برون
برفتند و خوالیگری ساختند　　خورشها و اندازه بشناختند
خورش خانهٔ پادشاه جهان　　گرفت آن دو بیدار دل در نهان

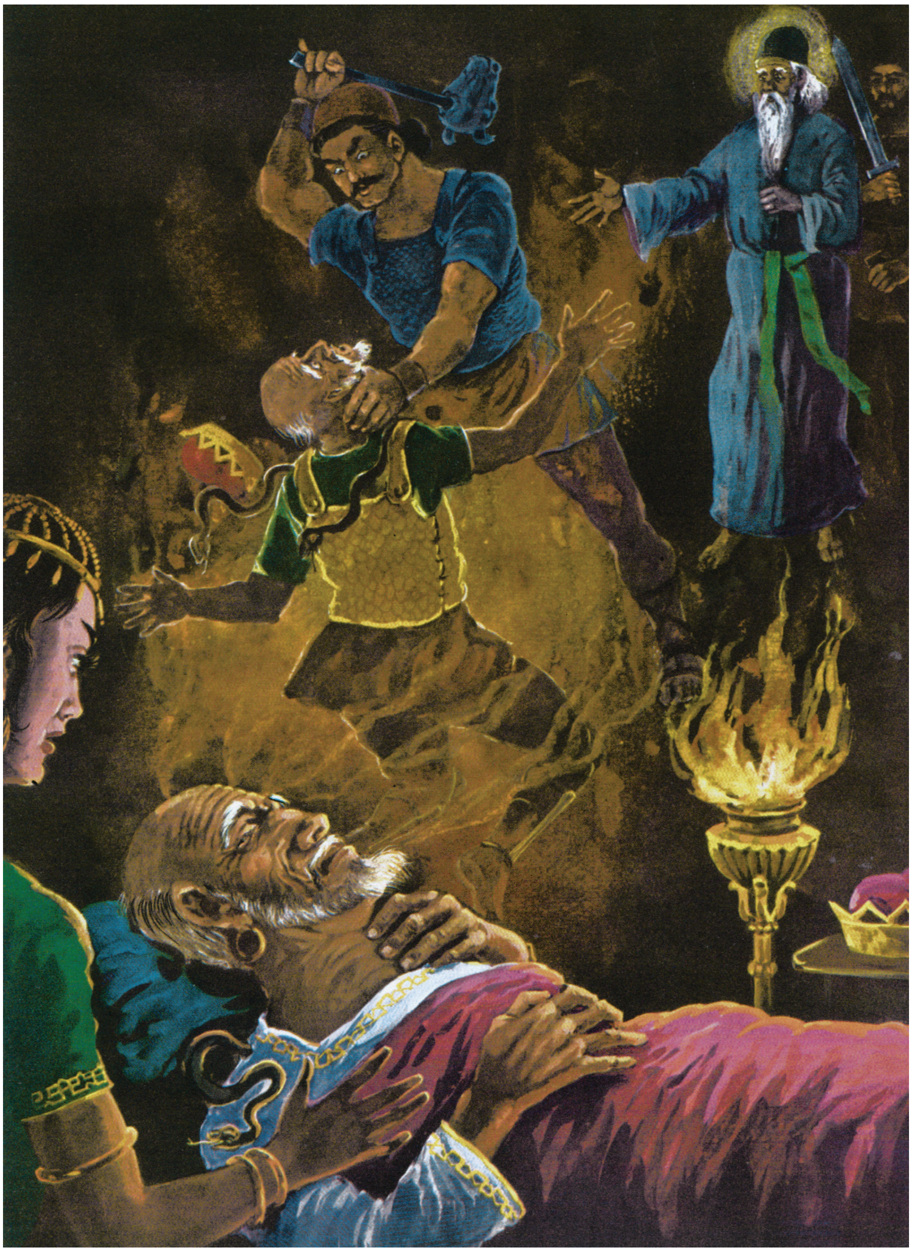

زوهاك خەو دەبینێت کە گەنجێکی گورزبەدەست بەشێوەی سەری گا یەخسیری دەکا و
پەلەکێشی چیای دەماوەندی دەکا

چو آمد بهنگام خون ریختن	بشیرین روان اندر آویختن
از آن روز بانان مردم‌کشان	گرفته دو مرد جوان را کشان
دمان پیش خوالیگران تاختند	ز بالا بروی اندر انداختند
پر از درد خوالیگران را جگر	پر از خون دو دیده پر از کینه سر
همی بنگرید این بدان آن بدین	ز کردار بیداد شاه زمین
از آن دو یکی را بپرداختند	جز این چاره‌ای نیز نشناختند
برون کرد مغز سر گوسفند	بیامیخت با مغز آن ارجمند
یکی را بجان داد زنهار و گفت	نگر تا بیاری سر اندر نهفت
نگر تا نباشی بآباد شهر	ترا از جهان دشت و کوهست بهر
بجای سرش زان سری بی بها	خورش ساختند از پی اژدها
از این گونه هر ماهیان سی جوان	از ایشان همی یافتندی روان
چو گرد آمدی مرد از ایشان دویست	بر آن سان که نشناختندی که کیست
خورشگر بدیشان بزی چند و میش	سپردی و صحرا نهادند پیش
کنون کُرد از آن تخمه دارد نژاد	که ز آباد ناید بدل برش یاد
چو از روزگارش چهل سال ماند	نگر تا بسر برش یزدان چه راند

زوهاك موبەد و ئەستێرەناسان كۆ دەكاتەوە تا خەوەكەی بۆ لەیەك بدەنەوە. دەترسن.
سەرئەنجام یەكێك لە موبەدەكان دەڵێت: منداڵێك لە دایك دەبێت ناوی ″فەرەیدوون″ دەبێ و
گەورە بوو بەگورزی گا سەرەوە پەلامارت دەدا و دیلت دەكا

در ایوان شاهی شبی دیر باز — بخواب اندرون بود با ارنواز

چنان دید کز کاخ شاهنشهان — سه جنگی پدید آمدی ناگهان

دو مهتر یکی کهتر اندر میان — ببالای سرو و بفر کیان

کمر بستن و رفتن شاهوار — بچنگ اندرون گرزهٔ گاوسار

دمان پیش ضحاک رفتی بجنگ — نهادی بگردن برش پالهنگ

همی تاختی تا دماوند کوه — کشان و دوان از پس اندر گروه

بپیچید ضحاک بیدادگر — بدریدش از هول گفتی جگر

یکی بانگ برزد بخواب اندرون — که لرزان شد آن خانهٔ صدستون

چنین گفت ضحاک را ارنواز — که شاها چه بودت بگویی براز

سپهبد گشاد آن نهان از نهفت — همه خواب یک یک بدیشان بگفت

چنین گفت با نامور خوبروی — که مگذار این را ره چاره جوی

سخن سر بسر موبدان را بگوی — پژوهش کن و رازها بازجوی

سپهبد بهر جا که بد موبدی — سخن دان و بیدار دل بخردی

ز کشور بنزدیک خویش آورید — بگفت آن جگرخسته خوابی که دید

بگفتا مرا زود آگه کنید — روان را سوی روشنی ره کنید

فەرانەکی دایکی فەرەیدوون کە زانی وا مێردەکەیان کوشت فەرەیدوونی ساوای سپاردە گاوانی گای ″برمایە″ تا لە سەربڕین رزگاری کا.

لب موبدان خشک و رخساره تر   زبان پر ز گفتار با یکدگر
سه روز اندرین کار شد روزگار   سخن کس نیارست کرد آشکار
بروز چهارم برآشفت شاه   بدان موبدان نماینده راه
که گر زنده تان دار باید بسود   وگر بودنیها بباید نمود
ازآن نامداران بسیارهوش   یکی بود بینادل و تیزگوش
بدو گفت پردخته کن سر ز باد   که جز مرگ را کس ز مادر نزاد
کسی را بود زین سپس تخت تو   بخاک اندر آرد سر و بخت تو
کجا نام او آفریدون بود   زمین را سپهری همایون بود
هنوز آن سپهبد ز مادر نزاد   نیامد گه پرسش و سرد باد
چو بشنید ضحاک بگشاد گوش   ز تخت اندر افتاد وزو رفت هوش
چو آمد دل تاجور باز جای   بتخت کیان اندرآورد پای
نشان فریدون بگرد جهان   همی بازجست آشکار و نهان
نه آرام بودش نه خواب و نه خورد   شده روز روشن بدو لاجورد

برآمد برین روزگاری دراز   کشید اژدهافش بتنگی فراز
خجسته فریدون ز مادر بزاد   جهان را یکی دیگر آمد نهاد

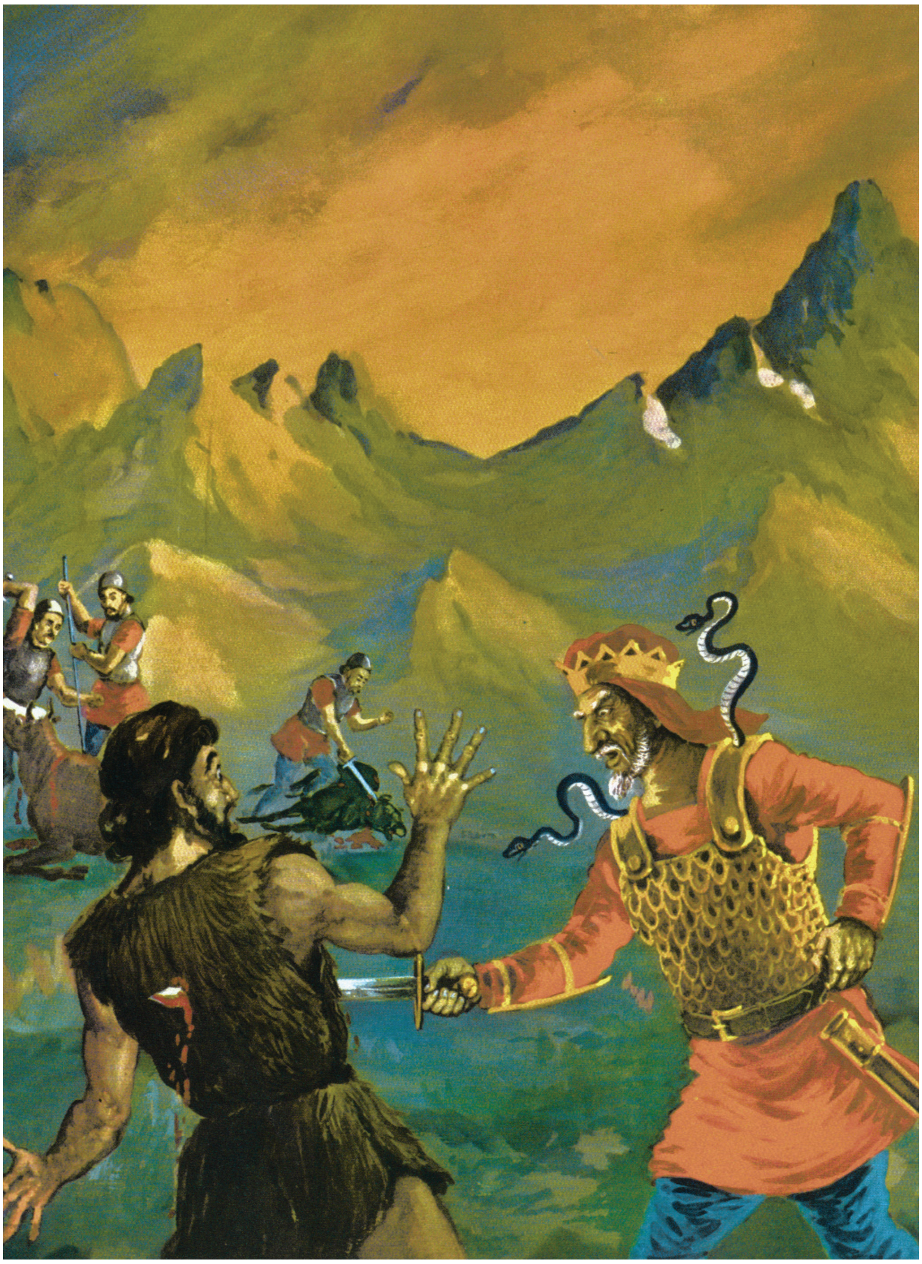

زوهاك لە جێگە و شوێنی مێرگوزار و گای بەرمایە و گاوان ئاگەدار کرایەوە و خۆی و یاساوڵەکانی خۆیان گەیاندە ئەوێڕا و گاوان و گای برمایەیان کوشت و مێرگوزاریشیان کاول کرد بەڵام لە مێژدا فەرەیدوون لەوێ بۆی دەرچووبوو.

جهان را چو باران بیایستگی — روان را چو دانش بشایستگی

بسر بر همی گشت گردان سپهر — شده رام با آفریدون بمهر

همان گاو کش نام برمایه بود — زگاوان ورا برترین پایه بود

زمادر جدا شد چو طاوس نر — بهر موی بر تازه رنگی دگر

که کس در جهان گاو چونان ندید — نه از پیر سر کاردانان شنید

فریدون که بودش پدر آتبین — شده تنگ بر آتبین بر زمین

گریزان و از خویشتن گشته سیر — برآویخت ناگاه بر کام شیر

از آن روزبانان ناپاک مرد — تنی چند روزی بدو باز خورد

گرفتند و بردند بسته چو یوز — برو بر سر آورد ضحاک روز

خردمند مام فریدون چو دید — که بر جفت او بر چنان بد رسید

فرانک بدش نام و فرخنده بود — بمهر فریدون دل آگنده بود

پراز داغ دل خسته از روزگار — همی رفت پویان بدان مرغزار

کجا نامور گاو برمایه بود — که بایسته بر تنش پیرایه بود

به پیش نگهبان آن مرغزار — خروشید و بارید خون بر کنار

بدو گفت کاین کودک شیرخوار — زمن روزگاری بزنهار دار

پرستندهٔ بیشه و گاو نغز — چنین داد پاسخ بدان پاک مغز

فەرەیدوون تەمەنی گەیشتە شانزە ساڵان لە چیای ئەلبورز هاتە خوارەوە و خۆی گەیاندە لای دایکی وە لەوەی ئاگەدار کرایەوە کە لە توخم و نەتەوەی شاهانە و باوکی ناوی ″ئابتین″ و زوهاک کوشتوویەتی.

که چون بنده در پیش فرزند تو   بباشم پذیرندهٔ پند تو
سه سالش همی داد زان گاو شیر   هشیوار بیدار ز نهار گیر

نشد سیر ضحاک زان جستجوی   شد از گاو گیتی پر از گفتگوی
دوان مادر آمد سوی مرغزار   چنین گفت با مرد زنهاردار
که اندیشه‌ای در دلم ایزدی   فراز آمدست از ره بخردی
همی کرد باید کزین چاره نیست   که فرزند و شیرین روانم یکیست
شوم ناپدید از میان گروه   برم خوبرخ را بالبرز کوه
بیاورد فرزند را چون نوند   چو غرم ژیان سوی کوه بلند
یکی مرد دینی بر آن کوه بود   که از کار گیتی بی اندوه بود
فرانک بدو گفت کای پاک دین   منم سوگواری ز ایران زمین
بدان کاین گرانمایه فرزند من   همی بود خواهد سر انجمن
ترا بود باید نگهبان او   پدروار لرزنده بر جان او
پذیرفت فرزند او نیک مرد   نیاورد هرگز بدو باد سرد
خبر شد بضحاک بد روزگار   از آن گاو برمایه و مرغزار
بیامد از آن کینه چون پیل مست   مر آن گاو برمایه را کرد پست

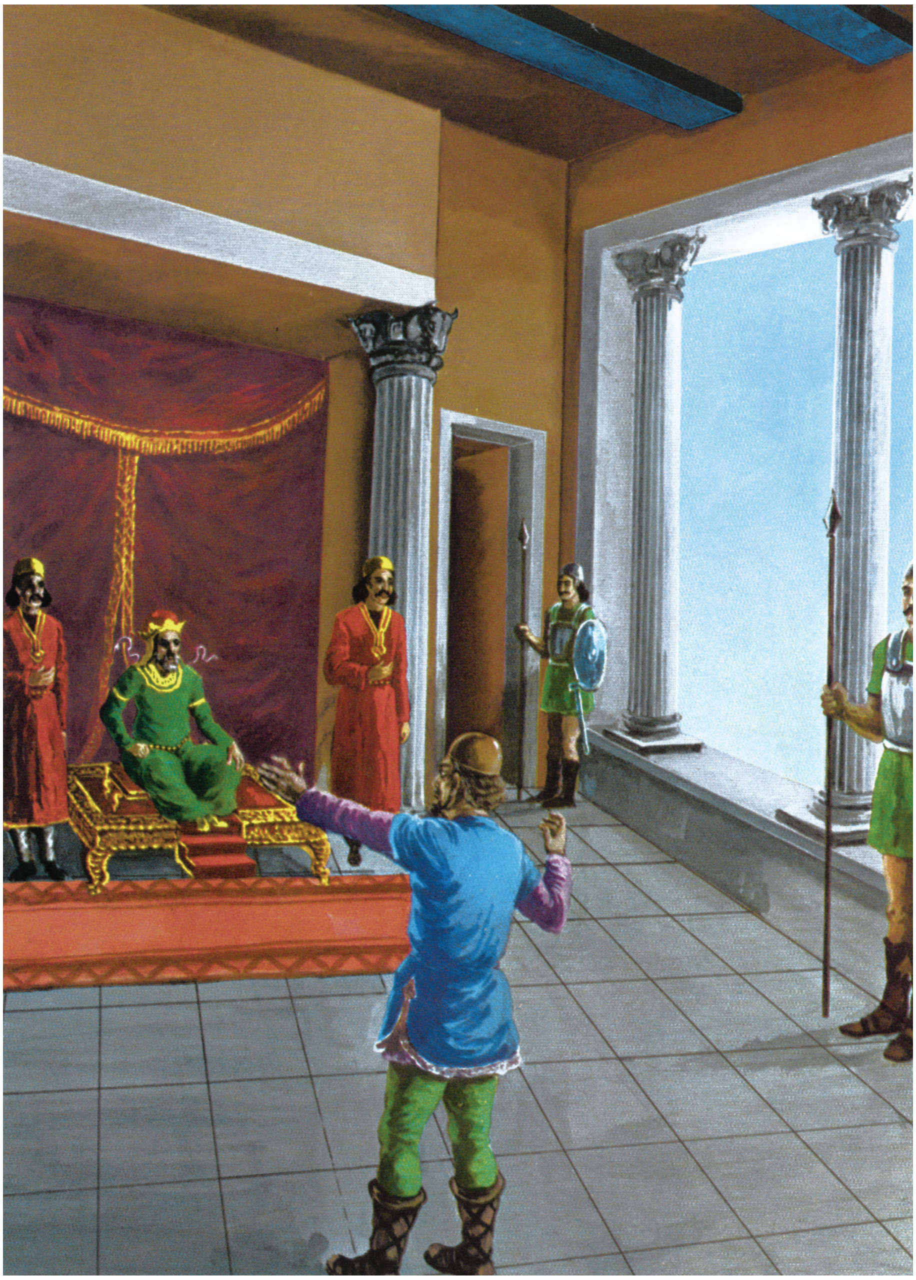

کاوە گەیشتە دەربـاری زوهـاك و شکایەتی خۆی گەیاندە شاهـ و کە حەڤدە کوڕی کوژراوە و تەنیا یەکێکی بۆ مـاوەتەوە ئەویش لە بەندی سەربڕین دایە.. زوهـاك فەرمـانی دا کوڕەکەی بۆ ئـازاد بکەن. کـاوە لە دەربـاری زوهـاك بەکوڕەکەیەوە ڕویشووەتە دەرەوە و هـەر ئەوەندەی.

سبک سوی خان فریدون شتافت — فراوان پژوهید و کس را نیافت

چو بگذشت بر آفریدون دو هشت — ز البرز کوه اندر آمد بدشت

بر مادر آمد پژوهید و گفت — که بگشای بر من نهان از نهفت

بگو مر مرا تا که بودم پدر — کیم من ز تخم کدامین گهر

فرانک بدو گفت کای نامجوی — بگویم ترا هرچه گفتی بگوی

تو بشناس کز مرز ایران زمین — یکی مرد بد نام او آتبین

ز تخم کیان بود و بیدار بود — خردمند و گرد و بی آزار بود

پدر بد ترا و مرا نیک شوی — نبد روز روشن مرا جز بدوی

چنان بد که ضحاک جادوپرست — از ایران بجان تو یازید دست

از و من نهانت همی داشتم — چه مایه ببد روز بگذاشتم

پدرت آن گرانمایه مرد جوان — فدا کرد پیش تو شیرین روان

ابر کتف ضحاک جادو دو مار — برست و برآورد از ایران دمار

سر بابت از مغز پرداختند — همان اژدها را خورش ساختند

فریدون چو بشنید بگشاد گوش — ز گفتار مادر برآمد بجوش

چنین داد پاسخ بمادر که شیر — نگردد مگر ز آزمایش دلیر

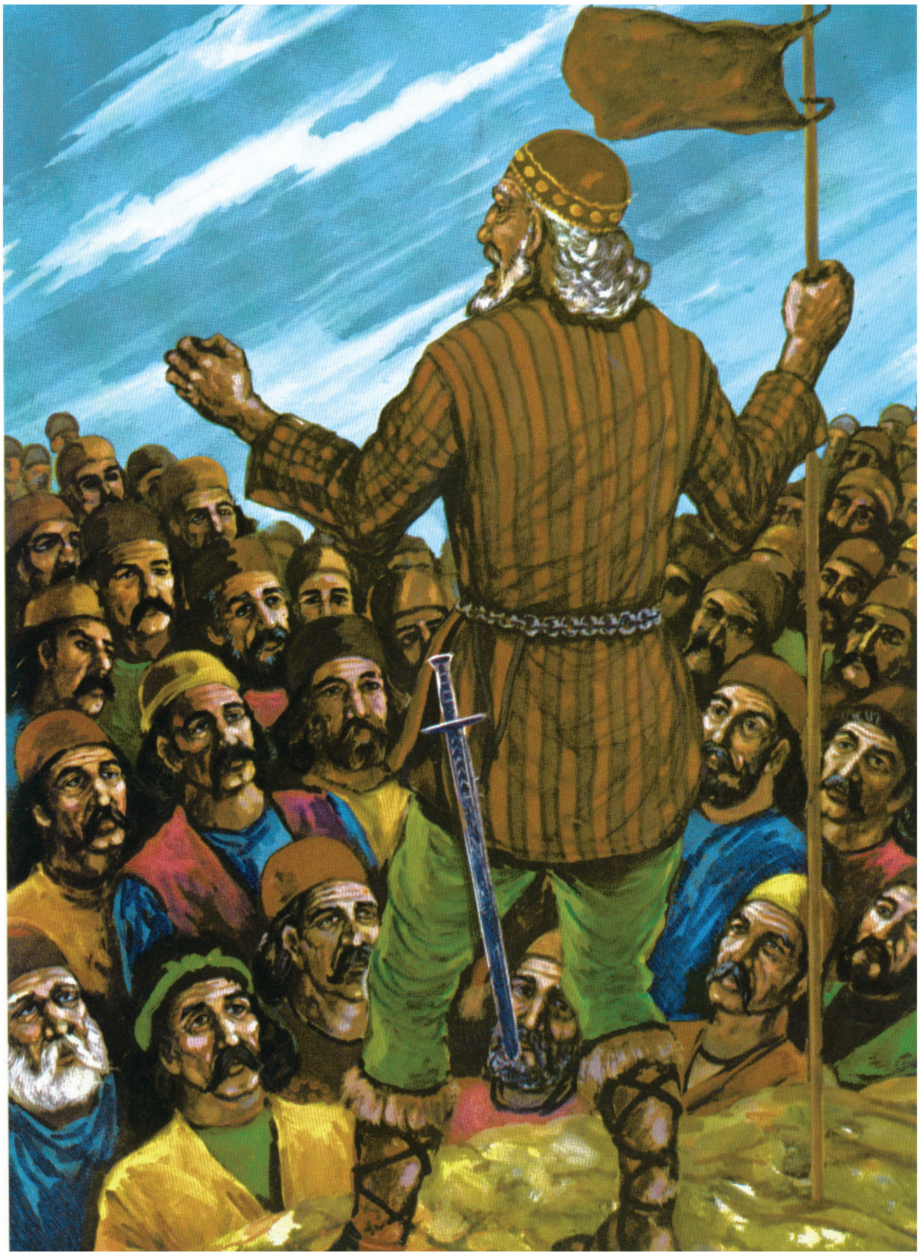

کاوە لە دەرباری زوهاك دێتە دەرەوە و بەروانکەی ئاسنگەرییەکەی دەکاتە سەر رمەکەوە خەڵکێکی زۆری لێ کۆ دەبێتەوە تێکڕا بەرەو لای فەرەیدون وەڕێ دەکەون.. کاوە هەر ئەو جارە زوهاکی دیوە و ئیتر ڕووبەڕووی یەك نەبوونەتەوە تا زوهاك بکوژێت.

بپویم بفرمان یزدان پاک   برآرم ز ایوان ضحاک خاک

چنان بد که ضحاک را روز و شب   بنام فریدون گشادی دو لب

ز هر کشوری مهتران را بخواست   که در پادشاهی کند پشت راست

از آن پس چنین گفت با موبدان   که ای پرهنر نامور بخردان

مرا در نهانی یکی دشمنست   که بر بخردان این سخن روشنست

یکی محضر اکنون بباید نبشت   که جز تخم نیکی سپهبد نکشت

ز بیم سپهبد همه راستان   بدان کار گشتند همداستان

بر آن محضر اژدها ناگزیر   گواهی نبشتند برنا و پیر

هم آنگه یکایک ز درگاه شاه   برآمد خروشیدن دادخواه

ستم دیده را پیش او خواندند   بر نامدارانش بنشاندند

بدو گفت مهتر بروی دژم   که برگوی تا از که دیدی ستم

خروشید و زد دست بر سر ز شاه   که شاها منم کاوه دادخواه

یکی بی زیان مرد آهنگرم   ز شاه آتش آید همی بر سرم

تو شاهی و گر اژدها پیکری   بباید بدین داستان داوری

که گر هفت کشور بشاهی تراست   چرا رنج و سختی همه بهر ماست

کاوە دەیزانی فەرەیدوون لە کوینەیە لەگەڵ خەڵکەکەیدا خۆیان گەیاندە فەرەیدوون بەروانکە
چەرمینەکەی کاوەیان دروشمی سەرکەوتن لەیەکدایەوە. بەزێڕ و جەوهەر ڕازاندەوە

که مارانت را مغز فرزند من / همی داد باید بهر انجمن
سپهبد بگفتار او بنگرید / شگفت آمدش کان سخنها شنید
بدو باز دادند فرزند اوی / بخوبی بجستند پیوند اوی
بفرمود پس کاوه را پادشاه / که باشد بر آن محضر اندر گواه
چو برخواند کاوه همه محضرش / سبک سوی پیران آن کشورش
خروشید کای پایمردان دیو / بریده دل از ترس کیهان خدیو
همه سوی دوزخ نهادید روی / سپردید دلها بگفتار اوی
نباشم بدین محضر اندر گوا / نه هرگز براندیشم از پادشا
خروشید و برجست لرزان ز جای / بدرّید و بسپرد محضر بپای
گرانمایه فرزند او پیش اوی / از ایوان برون شد خروشان بکوی
چو کاوه برون شد ز درگاه شاه / برو انجمن گشت بازارگاه
همی برخروشید و فریاد خواند / جهان را سراسر سوی داد خواند
از آن چرم کاهنگران پشت پای / بپوشند هنگام زخم درای
همان کاوه آن بر سر نیزه کرد / همانگه ز بازار برخاست گرد
خروشان همی رفت نیزه بدست / که ای نامداران یزدان پرست
کسی کو هوای فریدون کند / سر از بند ضحاک بیرون کند

فەرەیدوونی تاج لەسەر کەوتە گەڕان سەرەتا گەیشتە خزمەتی دایکی وەبە دایکی ڕاگەیاند
کەوا ئامادەی شەڕی زوهاکە

همی رفت پیش اندرون مرد گرد
جهانی برو انجمن شد نه خرد

بدانست خود کافریدون کجاست
سر اندر کشید و همی رفت راست

بیامد بدرگاه سالار نو
بدیدندش آنجا و برخاست غو

چو آن پوست بر نیزه بر دید کی
بنیکی یکی اختر افکند پی

بیاراست آنرا بدیبای روم
زگوهر برو پیکر و زرش بوم

فروهشت زو سرخ و زرد و بنفش
همی خواندش کاویانی درفش

از آن پس هر آنکس که بگرفت گاه
بشاهی بسر بر نهادی کلاه

بر آن بی بها چرم آهنگران
بر آویختی نو بنو گوهران

ز دیبای پرمایه و پرنیان
بر آنگونه گشت اختر کاویان

که اندر شب تیره خورشید بود
جهان را ازو دل پر امید بود

بگشت اندرین نیز چندی جهان
همی بودنی داشت اندر نهان

فریدون سبک ساز رفتن گرفت
سخن راز هر کس نهفتن گرفت

برادر دو بودش دو فرخ همال
ازو هر دو آزاده مهتر بسال

یکی بود از ایشان کیانوش نام
دگر نام پرمایه شادکام

فریدون بایشان زبان برگشاد
که خرم زیید ای دلیران و شاد

که گردان نگردد جز از بر بهی
بما باز گردد کلاه مهی

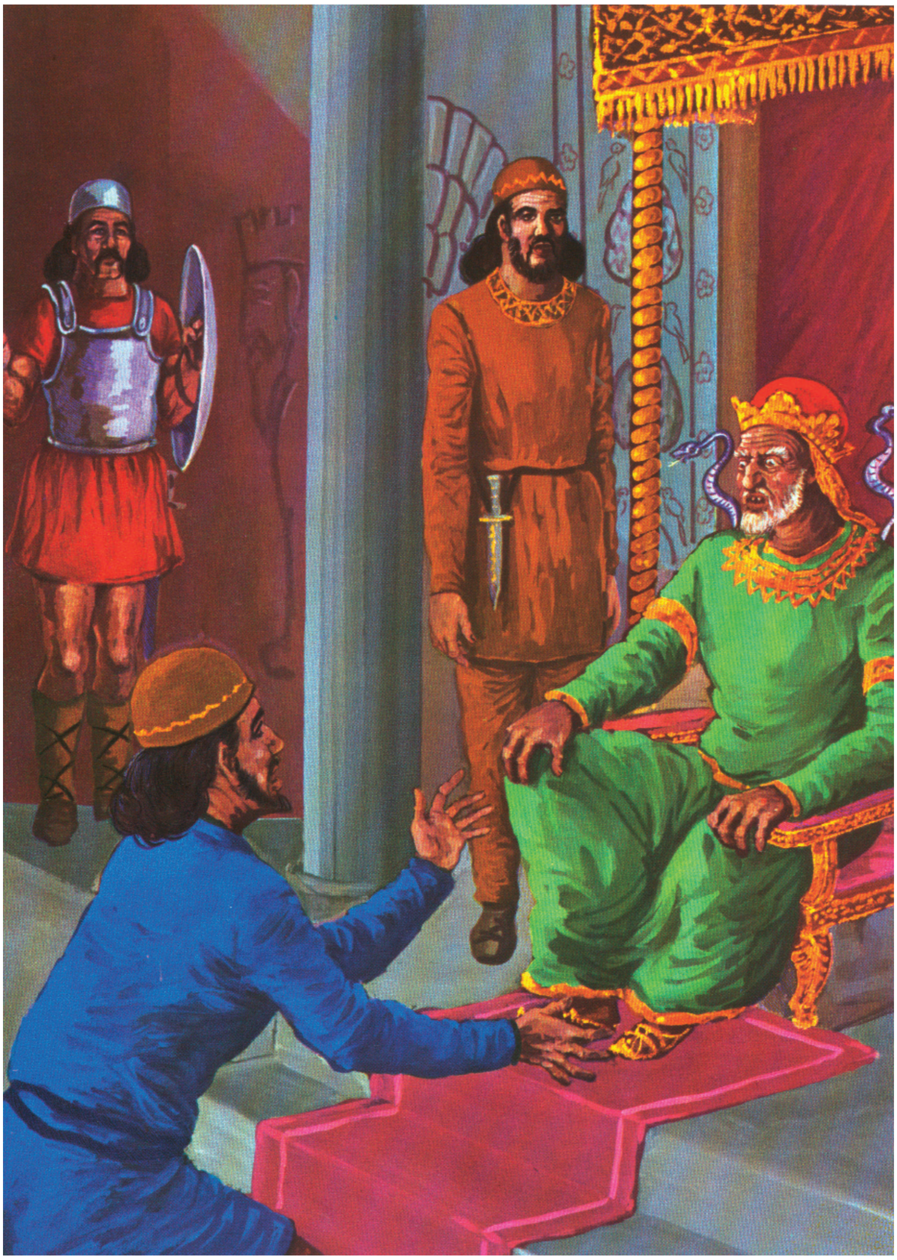

هەواڵی لەشکرکێشی فەرەیدوون گەیشتە زوهاك

بیارید داننده آهنگران   یکی گرز فرمود باید گران
چو بگشاد لب هر دو بشتافتند   ببازار آهنگران تاختند
هر آنکس که زان پیشه بد نامجوی   بسوی فریدون نهادند روی
جهانجوی پرگار بگرفت زود   وزان گرز پیکر بدیشان نمود
نگاری نگارید بر خاک پیش   همیدون بسان سر گاومیش
بر آن دست بردند آهنگران   چو شد ساخته کار گرز گران
به پیش جهانجوی بردند گرز   فروزان بکردار خورشید برز

فریدون بخورشید بر برد سر   کمر تنگ بستش بکین پدر
برون رفت خرم بخرداد روز   بنیک اختر و فال گیتی فروز
چو از دشت نزدیک شهر آمدند   کز آن شهر جوینده بهر آمدند
ز یک میل کرد آفریدون نگاه   یکی کاخ دید اندر آن شهر شاه
باسب اندر آمد بکاخ بزرگ   جهان ناسپرده جوان سترگ
وزان جادوان کاندر ایوان بدند   همه نامور نره دیوان بدند
سرانشان به گرز گران کرد پست   نشست از بر گاه جادوپرست
برون آورید از شبستان اوی   بتان سیه چشم خورشید روی

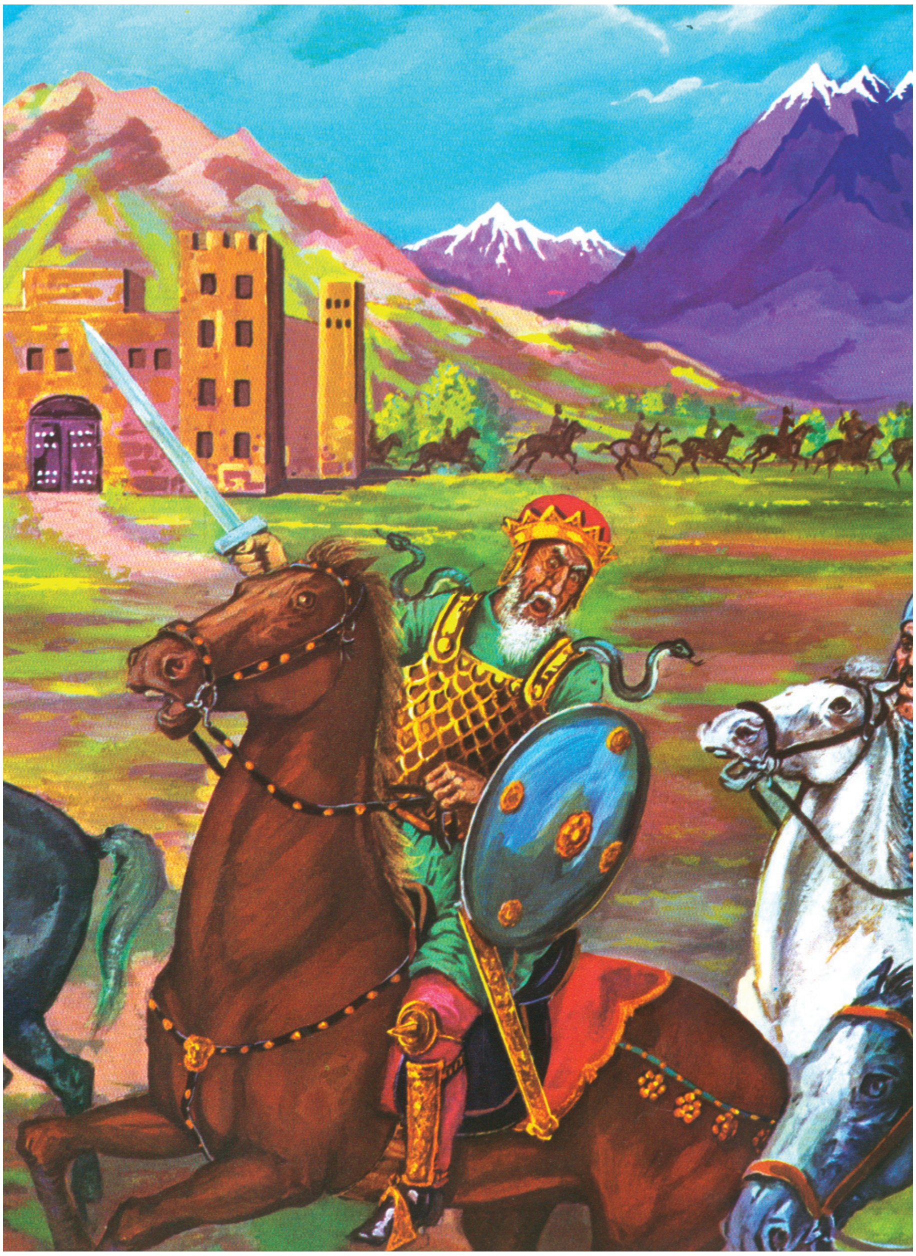

كاتێك فەرەیدوون لە كۆشكی زوهاك نزیك بوویەوە زوهاك چەند قۆناغێك لە كۆشكەوە دوور بوو تەواوی گەنج و كۆشكی سپاردبووە چاوساقێكی بەناوی بڵند و هەواڵی داگیركردنی كۆشك و سامانی زوهاكی گەیاندە زوهاك

بفرمود شستن تنانشان نخست   روانشان پس از تیرگی‌ها بشست
ره داور پاک بنمودشان   از آلودگی‌ها بپالودشان
پس آن دختران جهاندار جم   بنرگس گل سرخ را داده نم
گشادند بر آفریدون سخن   که نو باش تا هست گیتی کهن

چو کشور ز ضحاک بودی تهی   یکی مایه‌ور بد بسان رهی
که او داشتی گنج و تخت و سرای   شگفتی بدلسوزگی کدخدای
ورا کندرو خواندندی بنام   بکندی زدی پیش بیداد گام
بکاخ اندر آمد دوان کندرو   در ایوان یکی تاجور دید نو
نشست از بر باره راهجوی   سوی شاه ضحاک بنهاد روی
بیامد چو پیش سپهبد رسید   سراسر بگفت آنچه دید و شنید
سه مرد سرافراز با لشکری   فراز آمدند از دگر کشوری
بسالست کهتر فزونیش بیش   از آن مهتران او نهد پای پیش
بدو گفت ضحاک شاید بدن   که مهمان بود شاد باید بدن
چنین داد پاسخ ورا پیشکار   که مهمان ابا گرزهٔ گاوسار
گر این نامور هست مهمان تو   چه کارش بود در شبستان تو

زوهاك خۆی گەیاندە شار و بەدزییەوە خۆی گەیاندە ناو كۆشكی شاهی فەرەیدوون لە مێژدا گورزی سەر ئاسنی بە شێوەی سەری گایان بۆ دروست كردبوو هەر بەو گورزە شەری دەكرد پەلاماری زوهاكی دا تا توانی بەو گورزە ماڵیە سەری زوهاك دا ویستی بیكوژێت..

فریشتەیەك لە ئاسمان هاتە خوارەوە و وتی: نابێت بیكوژی لە كەژی دەماوەندا زیندانی كە، هەروای كرد ئیتر كاوە لە كوێڕا زوهاكی كوشتووە..؟ دوای ئەو جارە كاوە هەرگیز زوهاكی نەدیوە...!!

که با دختران جهاندار جم — نشیند زند رای بر بیش و کم
بگیرد دو بهره شان چو شد نیم مست — بدینگونه مهمان نباید بدست
برآشفت ضحاک بر سان گرگ — شنید آن سخن کارزو کرد مرگ
بفرمود تا برنهادند زین — بر آن باد پایان باریک بین
بیامد دمان با سپاهی گران — همه نره دیوان و جنگ آوران
ز بی راه مر کاخ را بام و در — گرفت و بکین اندر آورد سر
سپاه فریدون چو آگه شدند — همه سوی آن راه بی ره شدند
همه بام و در مردم شهر بود — کسی کش ز جنگ آوری بهر بود
همه در هوای فریدون بدند — که از درد ضحاک پرخون بدند
خروشی برآمد ز آتشکده — که بر تخت اگر شاه باشد دده
همه پیر و برناش فرمان بریم — یکایک ز گفتار او نگذریم
نخواهیم برگاه ضحاک را — مر آن اژدها دوش ناپاک را
پس آنگاه ضحاک شد چاره جوی — ز لشکر سوی کاخ بنهاد روی
ز بالا چو پی بر زمین برنهاد — بیامد فریدون بکردار باد
بدان گرزهٔ گاوسر دست برد — بزد بر سرش ترگ بشکست خرد
بیامد سروش خجسته دمان — مزن گفت کورا نیامد زمان

فەرەیدوون پێنچ سەد ساڵ فەرمانڕەوایی کرد

همیدون شکسته ببندش چو سنگ — ببر تا دو کوه آیدت پیش تنگ

ببردند ضحاک را بسته خوار — بپشت هیونی برافکنده زار

بیاورد ضحاک را چون نوند — بکوه دماوند کردش ببند

فرو بست دستش بر آن کوه باز — بدان تا بماند بسختی دراز

ببستش بر آنگونه آویخته — وزو خون دل بر زمین ریخته

فریدون چو شد بر جهان کامگار — ندانست جز خویشتن شهریار

برسم کیان تاج و تخت مهی — بیاراست با کاخ شاهنشهی

بروز خجسته سر مهر ماه — بسر بر نهاد آن کیانی کلاه

بفرمود تا آتش افروختند — همه عنبر و زعفران سوختند

ورا بد جهان سالیان پانصد — که نفکند یکروز بنیاد بد

بیاراست گیتی بسان بهشت — بجای گیا سرو و گلبن بکشت

ز سالش چو یک پنجه اندر کشید — سه فرزندش آمد گرامی پدید

ببخت جهاندار هر سه پسر — سه فرخ نژاد از در تاج زر

فریدون از آن نامداران خویش — یکی را گرانمایه تر خواند پیش

کجا نام او جندل پرهنر — بهر کار دلسوز بر شاه بر

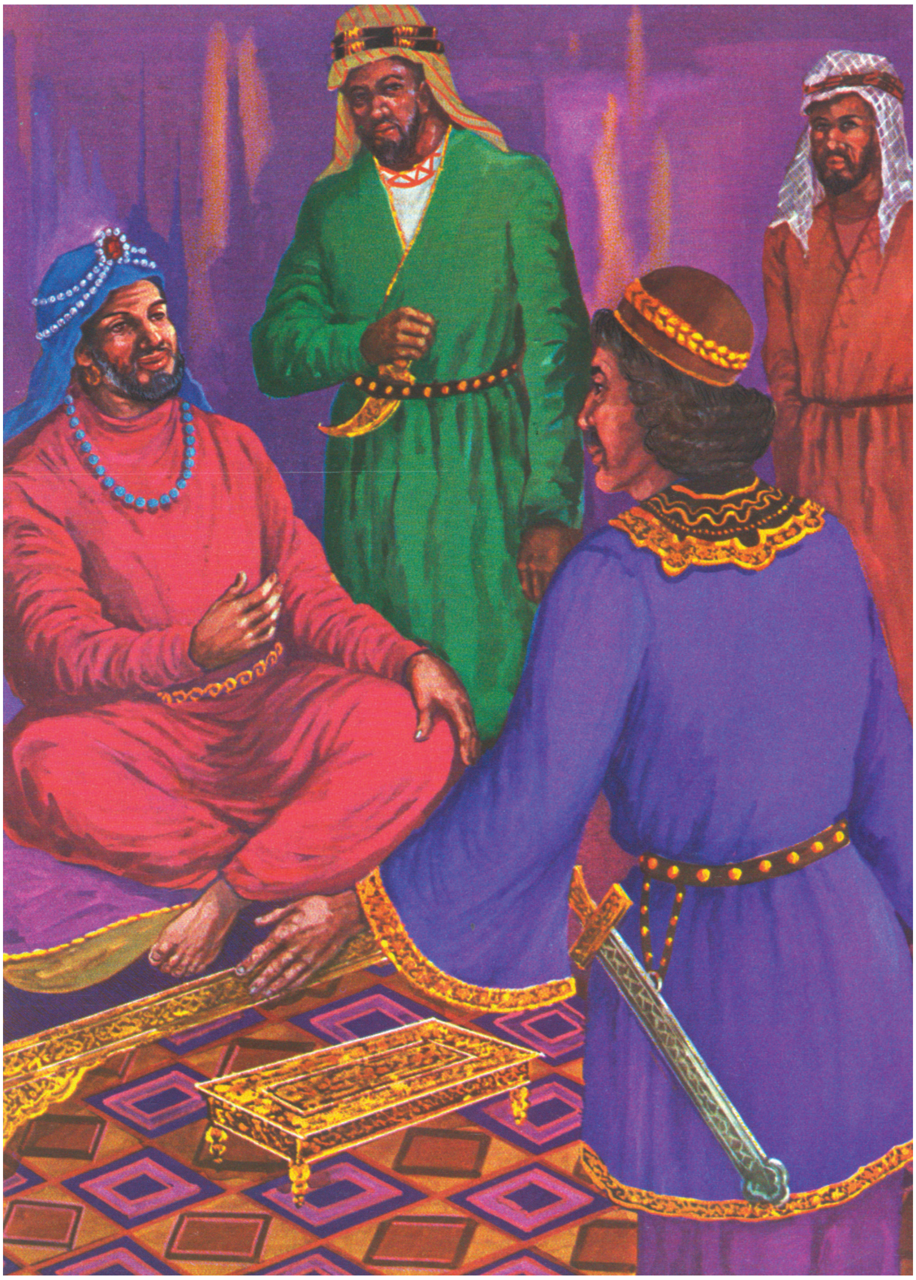

دوای پەنجا ساڵ فەرمانڕەوای فەرەیدوون لە دوو کچەکەی جەمشید شەهرناز و ئەرنەواز سێ کوڕی بوو کاتی ژن هێنانیان هاتبوو فەرەیدون پەیکی بە چوار لادا هەنارد تا سێ دەستە خوشك بۆ سێ کوڕەکەی بهێنێت سەر ئەنجام لە وڵاتی یەمەندا پاشای یەمەن سێ کچی هەبوو.

بدو گفت برگرد گرد جهان / سه دختر گزین از نژاد مهان
بخوبی سزای سه فرزند من / چنان چون بشاید بپیوند من
سه خواهر ز یک مادر و یک پدر / پری چهره و پاک و خسرو گهر
چو بشنید جندل ز خسرو سخن / یکی رای پاکیزه افگند بن
ز پیش سپهبد برون شد براه / ابا چند تن مرد را نیکخواه
بهر کشوری کز جهان مهتری / بپرده درون داشتی دختری
نهفته بجستی همه رازشان / شنیدی همه نام و آوازشان
ز دهقان پرمایه کس را ندید / که پیوستهٔ آفریدون سزید
خردمند و روشن دل و پاک تن / بیامد بر سرو شاه یمن
بدو گفت جندل که خرم بدی / همیشه ز تو دور دست بدی
از ایران یکی کهترم چون شمن / پیام آوریده بشاه یمن
درود فریدون فرخ دهم / سخن هرچه پرسند پاسخ دهم
ز کار آگهان آگهی یافتم / بدین آگهی تیز بشتافتم
کجا از پس پرده پوشیده روی / سه پاکیزه داری تو ای نامجوی
سه پوشیده رخ را سه دیهیم جوی / سزا را سزاوار بی گفت و گوی
فریدون پیامم برین گونه داد / تو پاسخ گزار آنچه آیدت یاد

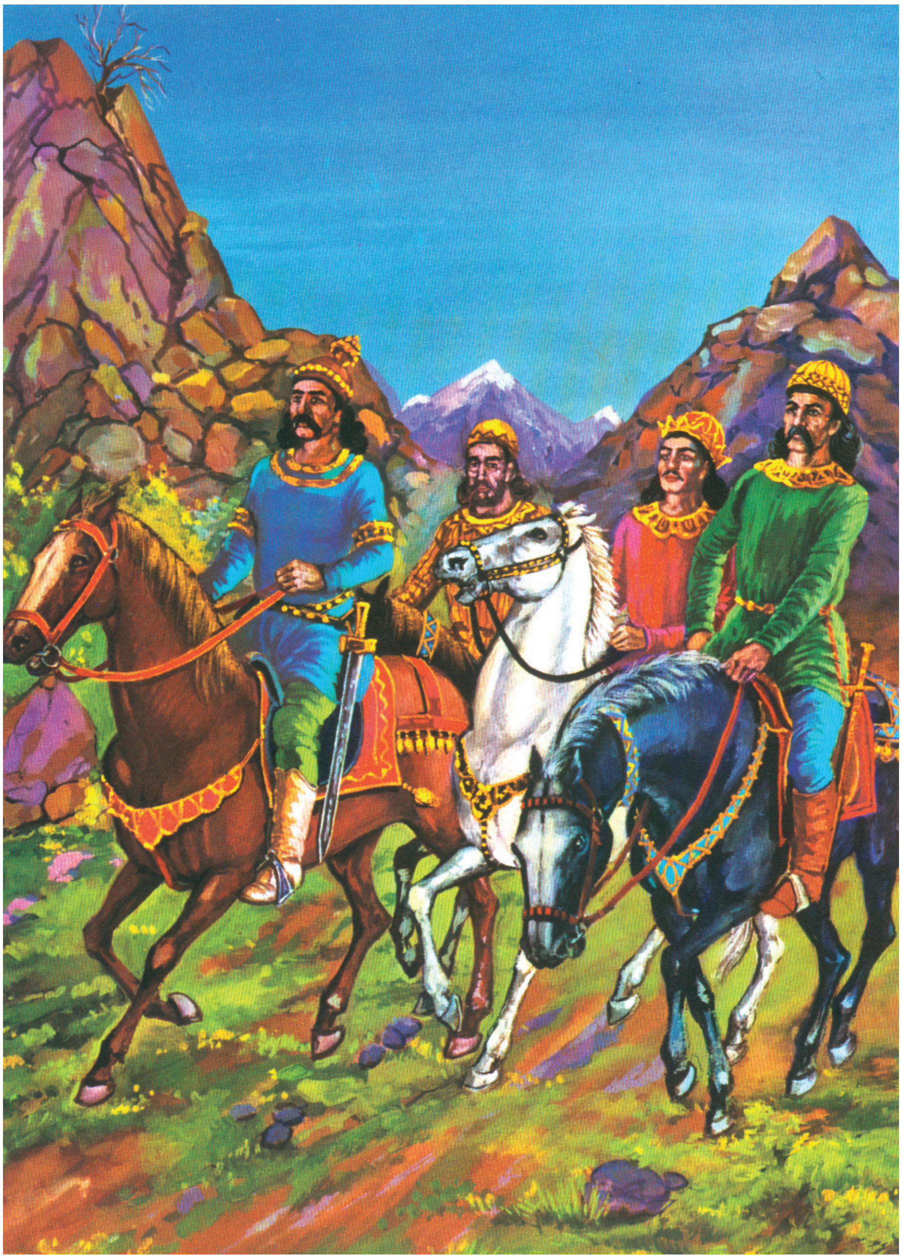

شای یەمەن مەرجی دانا تا سێ کوری شای ئێران بۆ خۆیان بێن بۆ وڵاتی یەمەن وە لە نزیکەوە بیان بینیت، سێ کوڕی شا بەرەو وڵاتی یەمەن وەڕێ کەوتن.

پیامش چو بشنید شاه یمن
بپژمرد چون ز آب کنده سمن

فرستادهٔ شاه را پیش خواند
فراوان سخن را بخوبی براند

که من شهریار ترا کهترم
بهرچ او بفرمود فرمان برم

بفرمان شاه این سه فرزند من
برون آنکه آید ز پیوند من

کجا من ببینم سه شاه ترا
فروزندهٔ تاج و گاه ترا

پس آنگه سه روشن جهان بین خویش
سپارم بدیشان بآیین خویش

سراینده جندل چو پاسخ شنید
ببوسید تختش چنان چون سزید

پر از آفرین لب ز ایوان اوی
سوی شهریار جهان کرد روی

بیامد چو نزد فریدون رسید
بگفت آن کجا گفت و پاسخ شنید

سه فرزند را خواند شاه جهان
نهفته برون آورید از نهان

چنین گفت کاین شهریار یمن
سرانجمن سرو سایه فگن

چو ناسفته گوهر سه دخترش بود
نبودش پسر دختر افسرش بود

ز بهر شما از پدر خواستم
سخنهای بایسته آراستم

کنون تان بباید براو شدن
ز هر بیش و کم رای فرّخ زدن

ز پیش فریدون برون آمدند
پر از دانش و پر فسون آمدند

برفتند وهرسه بیاراستند
ابا خویشتن موبدان خواستند

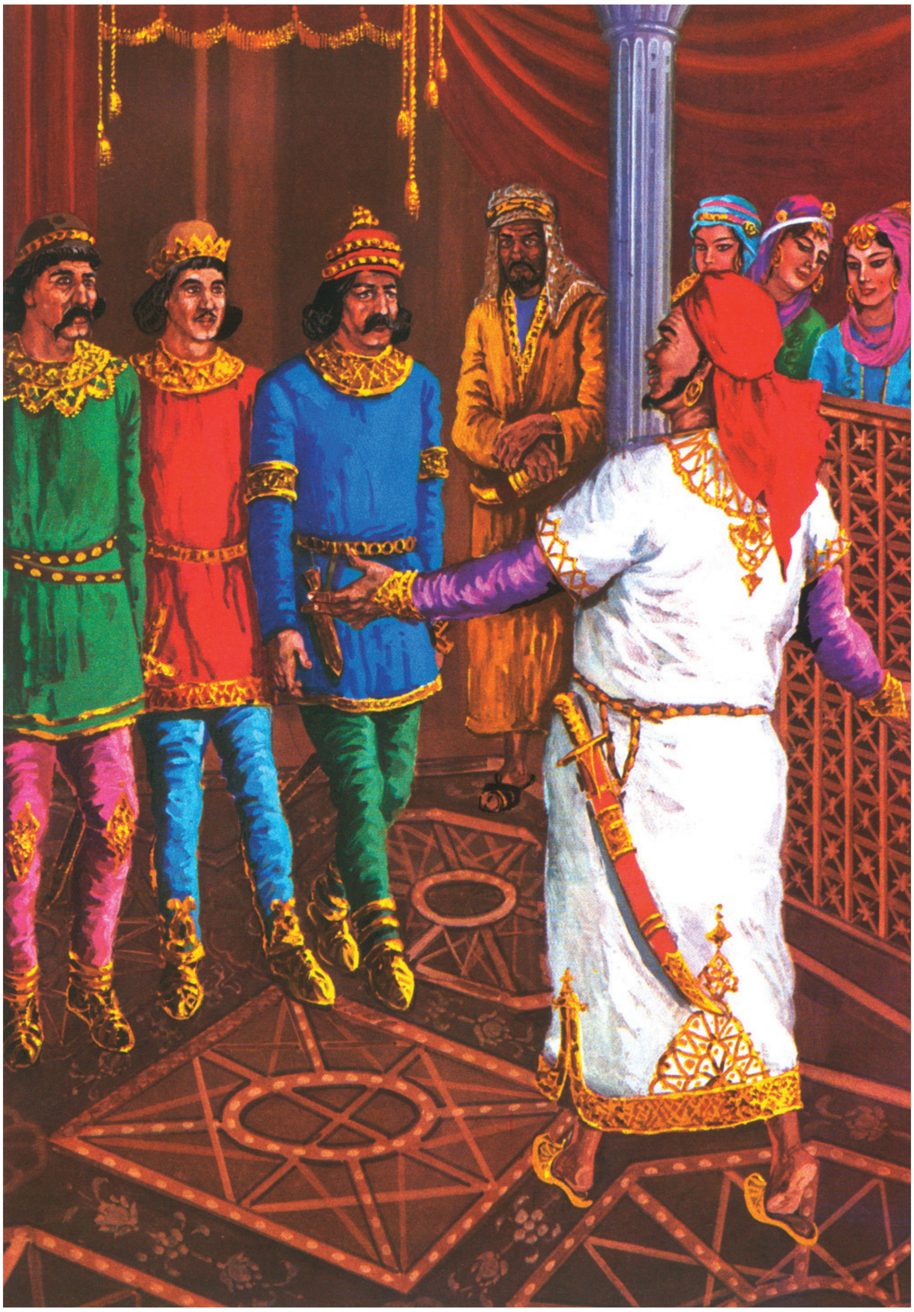

سێ کوڕی شای ئێران گەیشتنە خزمەتی شای یەمەن سێ کچی شای یەمەنیان دی و پەسەندیان کرد.

شدند این سه پرمایه اندر یمن / برون آمدند از یمن مرد و زن
همی گوهر و زعفران ریختند / همی مشک با می برآمیختند
نشستنگهی ساخت شاه یمن / همه نامداران شدند انجمن
سه خورشید رخ را چو باغ بهشت / که دهقان چو ایشان صنوبر نکشت
بیاورد و هر سه بدیشان سپرد / که سه ماه نو بود و سه شاه گرد
بسوی فریدون نهادند روی / جوانان بینادل راه جوی

نهفته چو بیرون کشید از نهان / به سه بخش کرد آفریدون جهان
یکی روم و خاور دگر ترک و چین / سیم دشت گردان ایران زمین
نخستین بسلم اندرون بنگرید / همه روم و خاور مراورا سزید
دگر تور را داد توران زمین / ورا کرد سالار ترکان و چین
وزان پس چو نوبت بایرج رسید / مراورا پدر شهر ایران گزید
برآمد برین روزگاری دراز / زمانه بدل در همی داشت راز
فریدون فرزانه شد سالخورد / بباغ بهار اندر آورد گرد
بجنبید مر سلم را دل ز جای / دگرگونه تر شد بآیین و رای
نبودش پسندیده بخش پدر / که داد او بکهتر پسر تخت زر

سلەم لە دابەشکردنی ولات رازی نەبوو تەماحی کردبووە وڵاتی ئێران شاکامی بە ″ئیرەج″ی برا بچووك دەبرد لەو رووەوە پەیکێکی هەناردە لای توری برا ناوەندی تا بێت بۆ لای پێکەوە لەو رووەوە مەشوەرەت بکەن

بدل پر ز کین شد برخ پر ز چین   فرسته فرستاد زی شاه چین

فرستاد نزد برادر پیام   که جاوید زی خرم و شاد کام

بنزد گر بمانیم هر دو دژم   گزین سان پدر کرد بر ما ستم

بدین بخشش اندر مرا پای نیست   مغز پدر اندرون رای نیست

چو این راز بشنید تور دلیر   برآشفت ناگاه برسان شیر

چنین داد پاسخ که با شهریار   بگو این سخن همچنین یاد دار

که ما را بگاه جوانی پدر   بدین گونه بفریفت ای دادگر

نشاید درنگ اندرین کار هیچ   کجا آید آسایش اندر بسیج

برفت این برادر ز روم آن ز چین   بزهر اندر آمیخته انگبین

گزیدند پس موبدی تیز ویر   سخن گوی و بینادل و یادگیر

ز بیگانه پردخته کردند جای   سگالش گرفتند هرگونه رای

فرستاده را گفت ره در نورد   نباید که یابد ترا باد گرد

چو آیی بکاخ فریدون فرود   نخستین ز هر دو بسپر درود

پس آنگه بگویش که ترس خدای   بباید که باشد بهر دو سرای

همه بار ز و خواستی رسم و راه   نکردی بفرمان یزدان نگاه

سه فرزند بودت خردمند و گرد   بزرگ آمدت تیره پیدا ز خرد

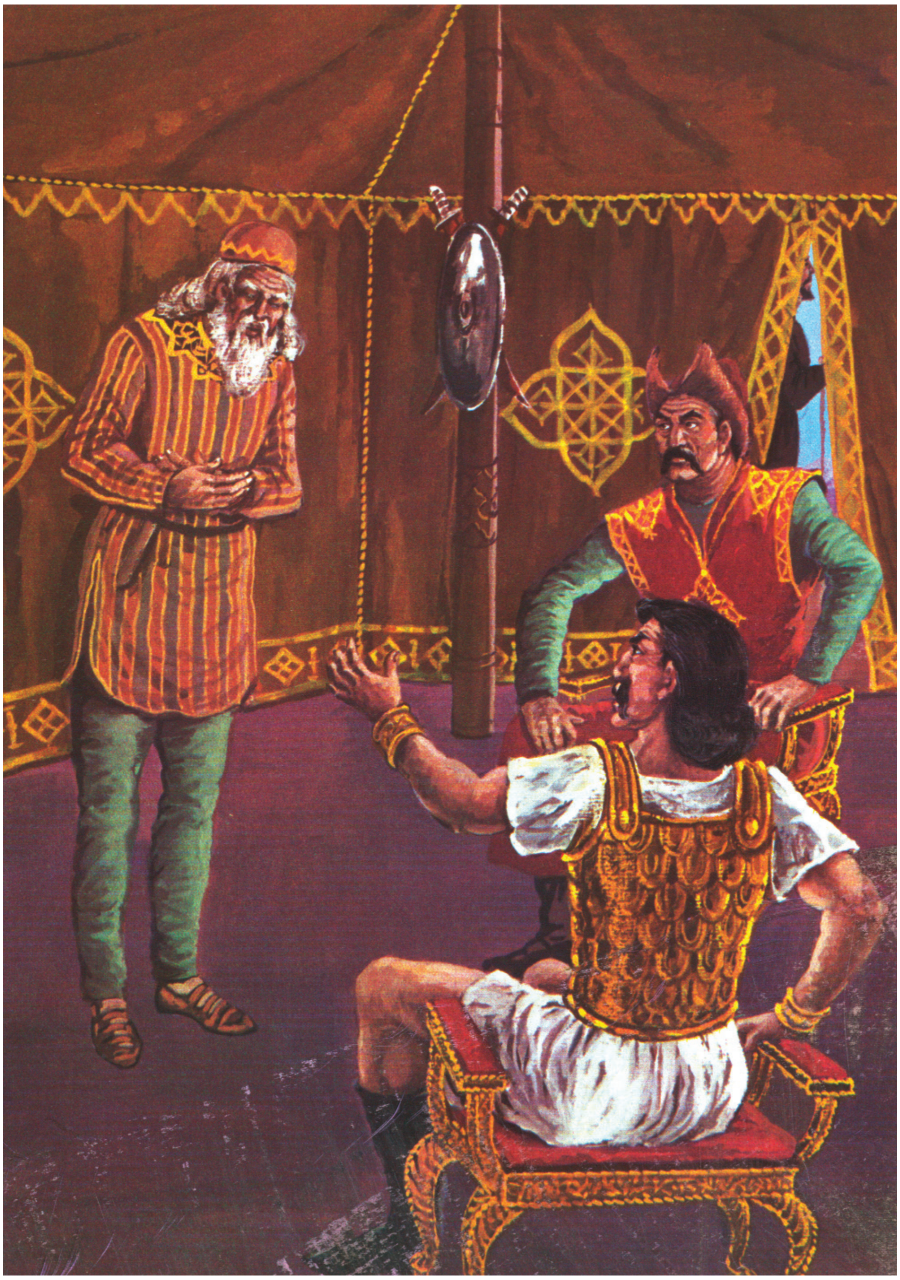

سلەم و تور مەشوەرەتیان کرد و بریاریان دا یەکێك بنێرنە لای باوکیان ″فەرەیدوون″ وە
نارازیبوونیان لە دابەشکردنی وڵات پێ ڕاگەیەنن

ندیدی هنر با یکی بیشتر — کجا دیگری زو فرو برد سر

یکی را دم اژدها ساختی — یکی را بابر اندر افراختی

نه ما زو بمام و پدر کمتریم — نه بر تخت شاهی نه اندر خوریم

اگر تاج از آن تارک بی بها — شود دور و یابد جهان زو رها

سپاری بدو گوشه ای از جهان — نشیند چو ما از تو خسته نهان

وگرنه سواران ترکان و چین — هم از روم گردان جوینده کین

فراز آورم لشکری گرزدار — از ایران و ایرج برآرم دمار

چو بشنید موبد پیام درشت — زمین را ببوسید و بنمود پشت

بدرگاه شاه آفریدون رسید — برآورده ای دید سر ناپدید

سپهری است پنداشت ایوان بجای — گران لشکری گرد او بر بپای

برفتند بیدار کارآگهان — بگفتند با شهریار جهان

که آمد فرستاده ای نزد شاه — یکی پرمنش مرد با دستگاه

بفرمود تا پرده برداشتند — ز اسبش بدرگاه بگذاشتند

فرستاده گفت ای گرانمایه شاه — ابی تو مبیناد کس پیشگاه

پیامی درشت آوریده بشاه — فرستنده پرخشم و من بیگناه

فریدون بدو پهن بگشاد گوش — چو بشنید مغزش برآمد بجوش

پەیکی دوو برای ناڕازی گەیشتە خزمەتی ″فەرەیدوون ″ و
پەیام و وتەی ناجۆریان گەیاندە خزمەتی شا.

فرستاده را گفت کای هوشیار / نبایست پوزش ترا خود بکار

بگوی آن دو ناپاک بیهوده را / دو اهریمن مغز پالوده را

بتخت و کلاه و بناهید و ماه / که من بد نکردم شما را نگاه

بتخت خرد بر نشست آز تان / چرا شد چنین دیو انباز تان

کسی کو برادر فروشد بخاک / سزد گر نخوانندش از آب پاک

جهان چون شما دید و بیند بسی / نخواهد شدن رام با هر کسی

فرستاده بشنید گفتار اوی / زمین را ببوسید و برگاشت روی

فرستاده سلم چون گشت باز / شهنشاه بنشست و بگشاد راز

گرامی جهانجوی را پیش خواند / همه گفتها پیش او باز راند

نگه کرد پس ایرج نامور / بر آن مهربان پاک فرخ پدر

چنین داد پاسخ که ای شهریار / نگه کن بدین گردش روزگار

که چون باد بر ما همی بگذرد / خردمند مردم چرا غم خورد

نباید مرا تاج و تخت و کلاه / شوم پیش ایشان دوان بی سپاه

دل کینه ورشان بدین آورم / سزاوارتر زآن که کین آورم

بدو گفت شاه ای خردمند پور / برادر همی رزم جوید تو سور

فەرەیدوون بڕیاری دا ″ئێرەج″ی برا بچووك بنێرێتە لای دوو برا تا دڵیان بەجێ بهێنێتەوە و
پەیامی شا ″فەرەیدوون″ نیان پێ بگەیەنێت.

ترا ای پسر گر چنین است رای / بیارای کار و بپرداز جای

یکی نامه بنوشت شاه زمین / بخاور خدای و بسالار چین

چنین گفت کاین نامهٔ پندمند / بنزد دو خورشید گشته بلند

سه فرزند را خواهم آرام و ناز / از آن پس که دیدیم رنج دراز

برادر کز او بود دلتان بدرد / وگرچند هرگز نزد باد سرد

دوان آمد از بهر آزارتان / که بود آرزومند دیدارتان

بدان که بسال از شما کهتر است / نوازیدن کهتر اندر خور است

نهادند بر نامه بر مهر شاه / ز ایوان بر ایرج گزین کرد راه

بشد با تنی چند برنا و پیر / چنان چون بود راه را ناگزیر

چو تنگ اندر آمد بنزدیکشان / نبود آگه از رای تاریکشان

پذیره شدندش بآیین خویش / سپه سربسر باز بردند پیش

دو دل پر ز کینه یکی دل بجای / برفتند هر سه به پرده سرای

بایرج نگه کرد یکسر سپاه / که او بد سزاوار تخت و کلاه

بی آرامشان شد دل از مهر اوی / دل از مهر و دیده پر از چهر اوی

سپاه پراکنده شد جفت جفت / همه نام ایرج بد اندر نهفت

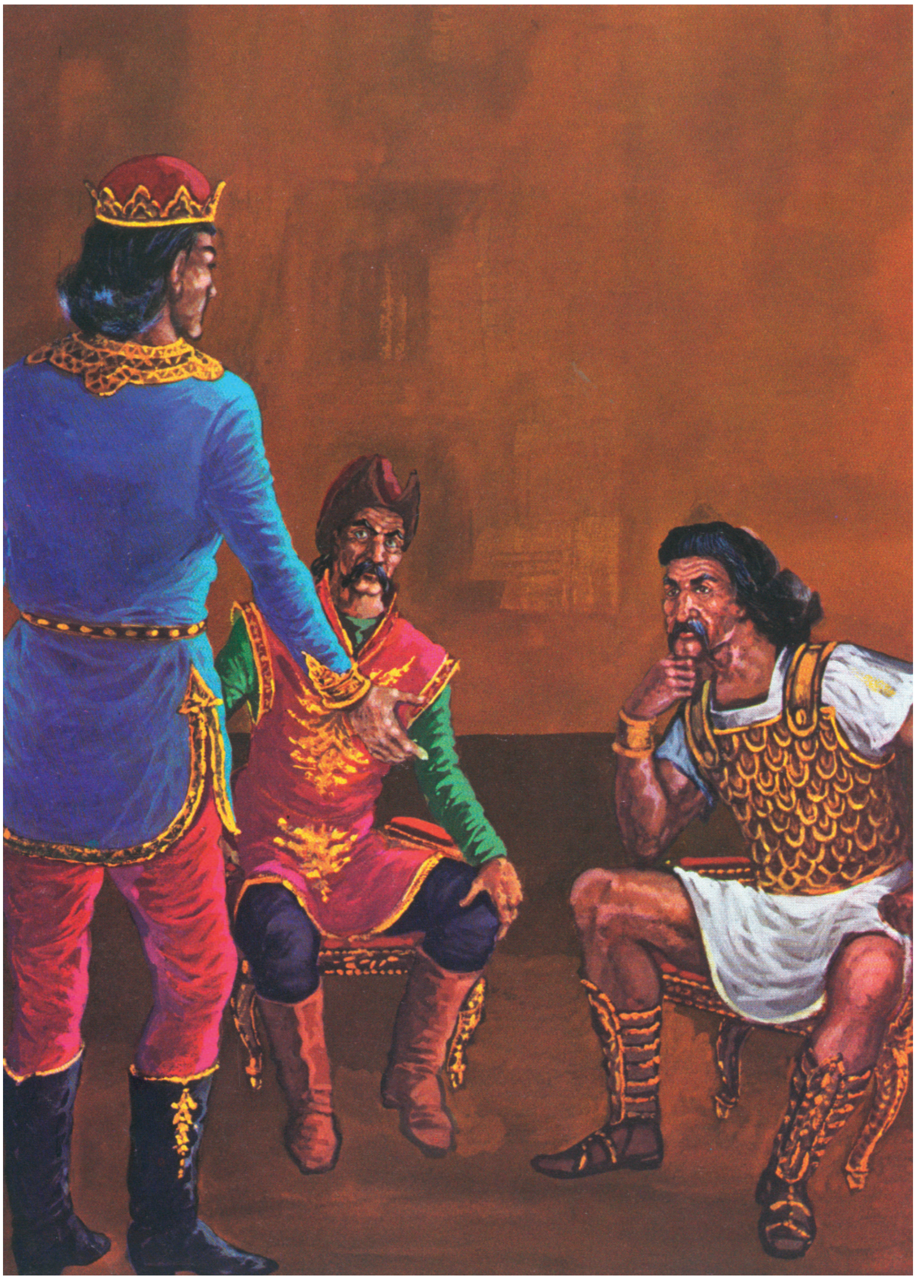

ئیرەج گەیشتە لای دوو براکەی ″سلەم و تور″ قسەی دژوار و ناشرینیان پێ وت.

برفتند با او به خیمه درون   سخن بیشتر بر چرا رفت و چون
بدو گفت تور ار تو از ما کهی   چرا بر نهادی کلاه مهی ؟
ترا باید ایران و تخت کیان   مرا بر در ترک بسته میان ؟
برادر که مهتر بخاور برنج   بسر بر ترا افسر و زیر گنج ؟
چو از تور بشنید ایرج سخن   یکی پاکتر پاسخ افکند بن
بدو گفت کای مهتر کامجوی   اگر کام دل خواهی آرام جوی
من ایران نخواهم نه خاور نه چین   نه شاهی نه گسترده روی زمین
بزرگی که فرجام او تیرگیست   بدان مهتری بر بباید گریست
مرا با شما نیست جنگ و نبرد   روان را نباید برین رنجه کرد
زمانه نخواهم به آزارتان   اگر دور مانم ز دیدارتان
چو بشنید تور از برادر چنین   به ابرو ز خشم اندر آورد چین
نیامدش گفتار ایرج پسند   نبد آشتی نزد او ارجمند
بکایک برآمد ز جای نشست   گرفت آن گران کرسی زر بدست
بزد بر سر خسرو تاج دار   ازو خواست ایرج بجان زینهار
نیایدت گفت ایچ بیم از خدای   نه شرم از پدر خود همینست رای
مکش مر مرا کت سرانجام کار   بپیچاند از خون من کردگار

بە قسەی نا شرینەوە رانەوەستان سلەم کورسییەکی زێڕی ساڵی بەسەر ئیرەج دا.

بخون برادر چه بندی کمر ‌ ‌ ‌ ‌ چه سوزی دل پیر گشته پدر
جهان خواستی یافتی خون مریز ‌ ‌ ‌ ‌ مکن با جهاندار یزدان ستیز
سخن را چو بشنید پاسخ نداد ‌ ‌ ‌ ‌ دلش بود پر خشم و سر پر ز باد
یکی خنجر آبگون برکشید ‌ ‌ ‌ ‌ سراپای او چادر خون کشید
فرود آمد از پای سرو سهی ‌ ‌ ‌ ‌ گسست آن کمرگاه شاهنشهی
سر تاجور از تن پیلوار ‌ ‌ ‌ ‌ بخنجر جدا کرد و برگشت کار
بیاگند مغزش بمشک و عبیر ‌ ‌ ‌ ‌ فرستاد نزد جهانبخش پیر
برفتند باز آن دو بیدادشوم ‌ ‌ ‌ ‌ یکی سوی چین شد یکی سوی روم
فریدون نهاده دو دیده براه ‌ ‌ ‌ ‌ سپاه و کلاه آرزومند شاه
چو هنگام برگشتن شاه بود ‌ ‌ ‌ ‌ پدر زان سخن خود کی آگاه بود
بزین اندرون بود شاه و سپاه ‌ ‌ ‌ ‌ یکی گرد تیره برآمد ز راه
هیونی برون آمد از تیره گرد ‌ ‌ ‌ ‌ نشسته برو سوگواری بدرد
خروشی برآمد از آن سوگوار ‌ ‌ ‌ ‌ یکی زر تابوتش اندر کنار
ز تابوت چون پرنیان برکشید ‌ ‌ ‌ ‌ بریده سر ایرج آمد پدید
بیفتاد ز اسب آفریدون بخاک ‌ ‌ ‌ ‌ سپه سربسر جامه کردند چاک
سیه شد رخان دیدگان شد سپید ‌ ‌ ‌ ‌ که دیدن دگرگونه بودش امید

سەر ئەنجام دوو برا ″سلەم و تور″ ″ئیرەج″ی برا بچووکیان کوشت.

دریده درفش و نگون سار کوس — رخ نامداران برنگ آبنوس
تبیره سیه کرده و روی پیل — پراکنده بر تازی اسپانش نیل
پیاده سپهبد پیاده سپاه — پر از خاک سر برگرفتند راه
سراسر همه کشورش مرد و زن — بهر جای کرده یکی انجمن
همه دیده پر آب و دل پر ز خون — نشسته تیمار و گرم اندرون
همه جامه کرده کبود و سیاه — نشسته باندوه در سوک شاه

برآمد برین نیز یک چند گاه — شبستان ایرج نگه کرد شاه
یکی خوب چهره پرستنده دید — کجا نام او بود ماه آفرید
که ایرج برو مهر بسیار داشت — قضارا کنیزک ازو بار داشت
از آن خوب رخ شد دلش پر امید — بکین پسر داد دل را نوید
چو هنگامه زادن آمد پدید — یکی دختر آمد ز ماه آفرید
جهانی گرفتند پروردنش — برآمد بناز و بزرگی تنش
چو بر رست و آمدش هنگام شوی — چو پروین شدش روی و چون مشک موی
نیا نامزد کرد شویش پشنگ — بدو داد و چندی برآمد درنگ
یکی پور زاد آن هنرمند ماه — چگونه سزاوار تخت و کلاه

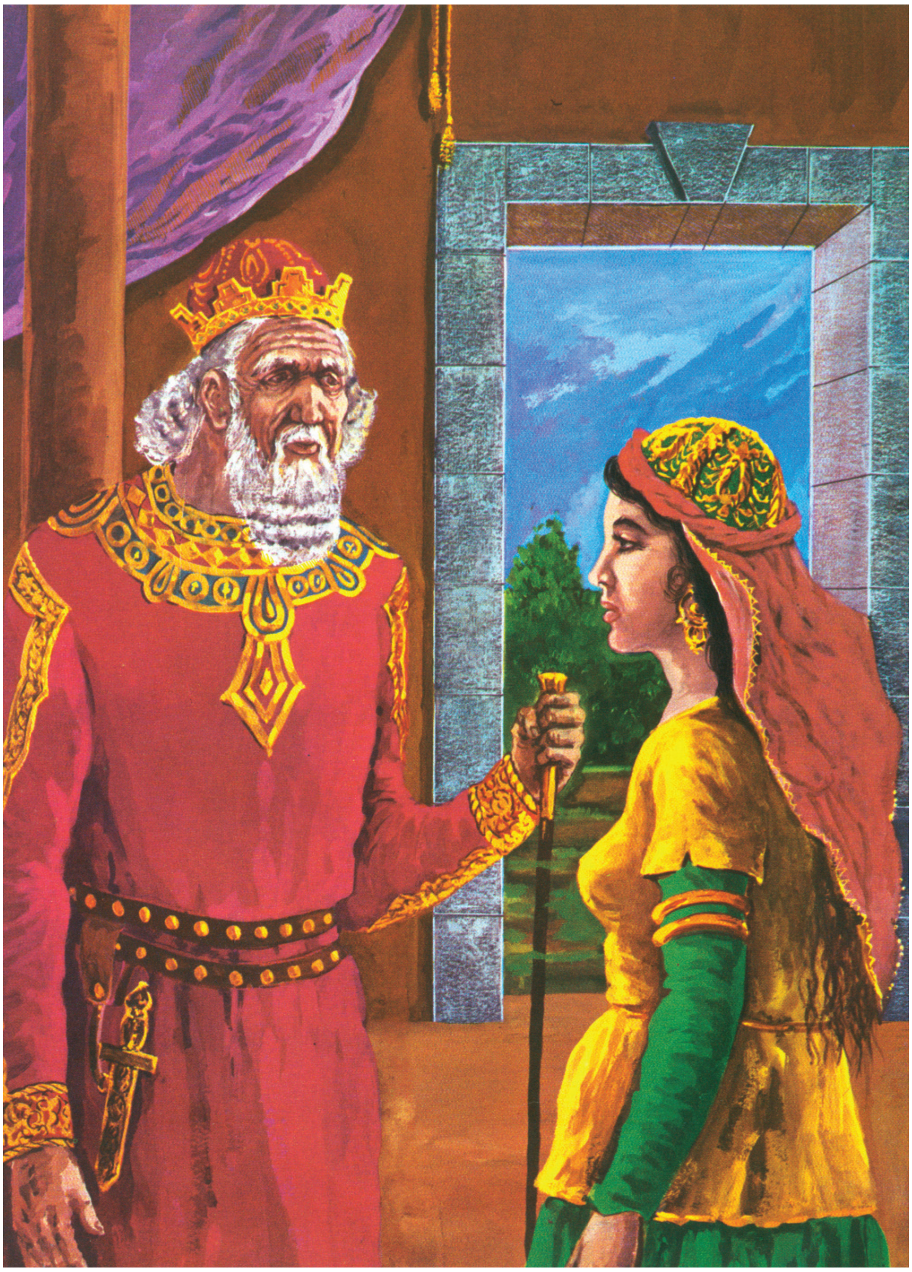

ژنەکەی ئیرەج باردار بووە لە ″ئیرەج″ سکی چەند مانگان بوو ئەو هەواڵە گەیشتە فەرەیدوون.

جهانجش را لب پر از خنده شد — تو گفتی مگر ایرجش زنده شد

می روشن آمد ز پرمایه جام — مر آن چهره دارد منوچهر نام

چنین تا برآمد بر او سالیان — نیامدش ز اختر زمانی زیان

نیا تخت زرین و گرز گران — بدو داد و پیروزه تاج سران

همه پهلوانان لشکرش را — همه نامداران کشورش را

بفرمود تا پیش او آمدند — همه با دلی کینه جو آمدند

بشاهی برو آفرین خواندند — زبرجد بتاجش بر افشاندند

بسلم و بتور آمد این آگهی — که شد روشن آن تخت شاهنشهی

دل هر دو بیدادگر پر نهیب — که اختر همی رفت سوی نشیب

یکایک بر آن رایشان شد درست — کز آن رویشان چاره بایست جست

بجستند زان انجمن هر دوان — یکی پاک دل مرد چیره زبان

بدادند نزد فریدون پیام — نخست از جهاندار بردند نام

که جاوید باد آفریدون گرد — که فر کیی ایزد اورا سپرد

بدان کان دو بدخواه بیدادگر — پر از آب دیده ز شرم پدر

پشیمان شده داغ دل بر گناه — همی سوی پوزش بیابند راه

ژنەی ئیرەجی کوژراو کچێکی بۆ ئەو کچە گەورە بۆ لە ″پەشەنگ″ی برازای فەرەیدوون مارە کراو کوڕێکی لێ بوو بە ناوی ″مەنوچەهر″ وە کرایە وەلیعەهدی فەرەیدوون.

اگر پادشا را سر از کین ما   شود پاک روشن شود دین ما
منوچهر را با سپاهی گران   فرستد بنزدیک خواهشگران
بدان تا چو بنده به پیشش بپای   بباشیم جاوید وانیست رای
مگر کان درختی کزین کین برست   بآب دو دیده توانیم شست
چو بشنید شاه جهان کدخدای   پیام دو فرزند ناپاک رای
بکایک بمرد گرانمایه گفت   که خورشید را چون توانی نهفت
بگو آن دو بی شرم ناپاک را   دو بیداد و بدمهر و بی باک را
اگر بر منوچهرتان مهر خاست   تن ایرج نامورتان کجاست
نبینید رویش مگر با سپاه   ز پولاد بر سر نهاده کلاه
بفرمود پس تا منوچهر شاه   ز پهلو بهامون گذارد سپاه
بتور و بسلم آگهی تاختند   که ایرانیان جنگ را ساختند
ز بیشه بهامون کشیدند صف   ز خون جگر بر لب آورده کف
دو خونی همان با سپاهی گران   برفتند آگنده از کین سران
سپیده چو از تیره شب بردمید   میان شب تیره اندر خمید
سپه یکسره نعره برداشتند   سنان ها بابر اندر افراشتند
زمین شد بکردار کشتی بر آب   تو گفتی سوی غرق دارد شتاب

مەنوچەهر بوو بە فەرمانڕەوای سوپا و لەشکری ئێران و کەوتە خولیای تۆڵە سەندنەوەی باپیری.

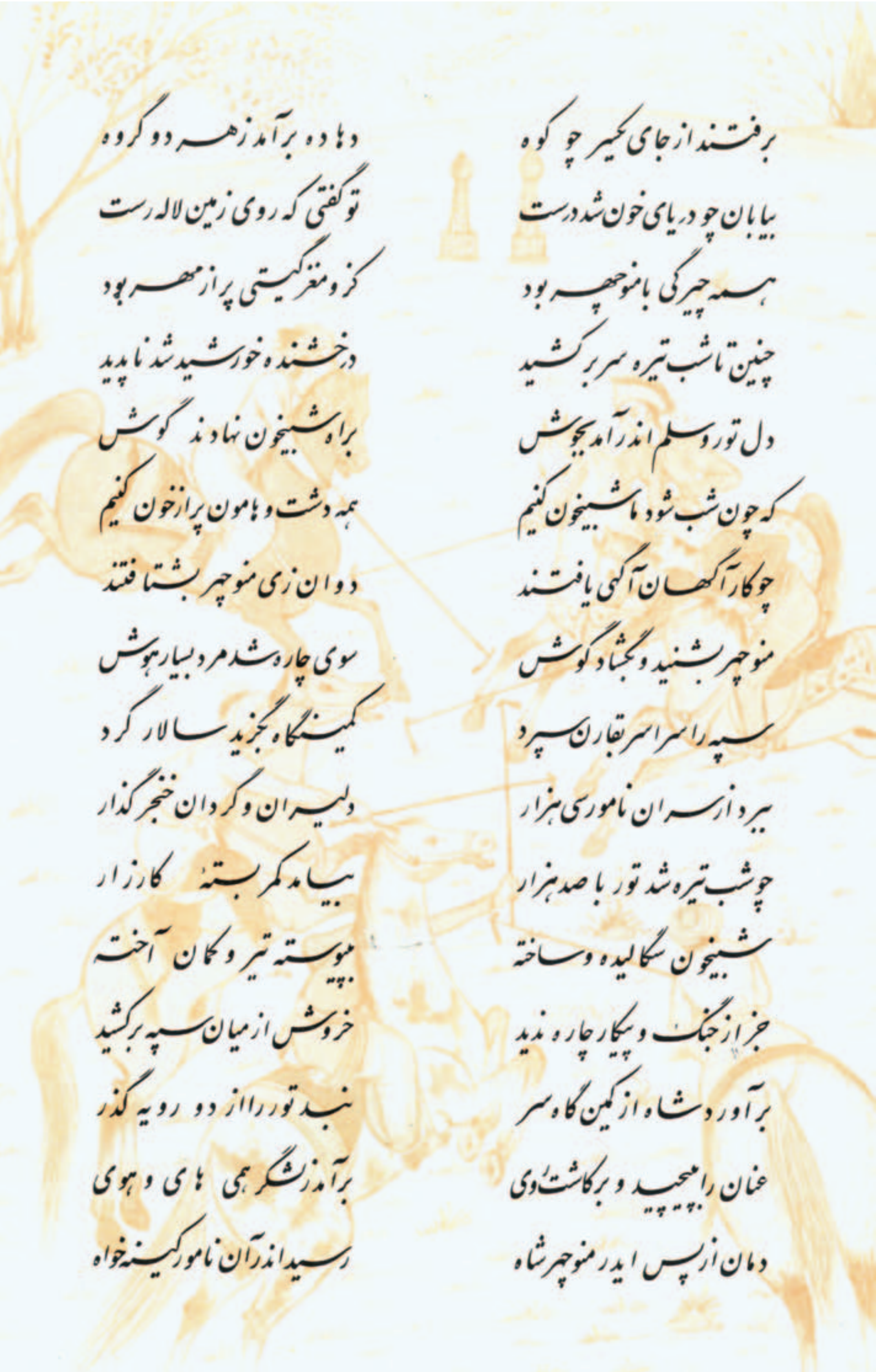

برفتند از جای یکسر چو کوه — دهاده برآمد ز هر دو گروه

بیابان چو دریای خون شد درست — تو گفتی که روی زمین لاله رست

همه چیرگی با منوچهر بود — کز و مغز گیتی پر از مهر بود

چنین تا شب تیره سر برکشید — درخشنده خورشید شد ناپدید

دل تور و سلم اندر آمد بجوش — براه شبیخون نهادند گوش

که چون شب شود ما شبیخون کنیم — همه دشت و هامون پر از خون کنیم

چو کارآگهان آگهی یافتند — دوان زی منوچهر بشتافتند

منوچهر بشنید و بگشاد گوش — سوی چاره شد مرد بسیار هوش

سپه را سراسر بقارن سپرد — کمینگاه بگزید سالار گرد

ببرد از سران نامور سی هزار — دلیران و گردان خنجر گذار

چو شب تیره شد تور با صد هزار — بیامد کمر بسته کارزار

شبیخون سگالیده و ساخته — بپیوسته تیر و کمان آخته

جز از جنگ و پیکار چاره ندید — خروشی از میان سپه برکشید

برآورد شاه از کمینگاه سر — ببند تور را از دو رویه گذر

عنان را بپیچید و برگاشت روی — برآمد ز لشکر همی های و هوی

دمان از پس اندر منوچهر شاه — رسید اندر آن نامور کینه خواه

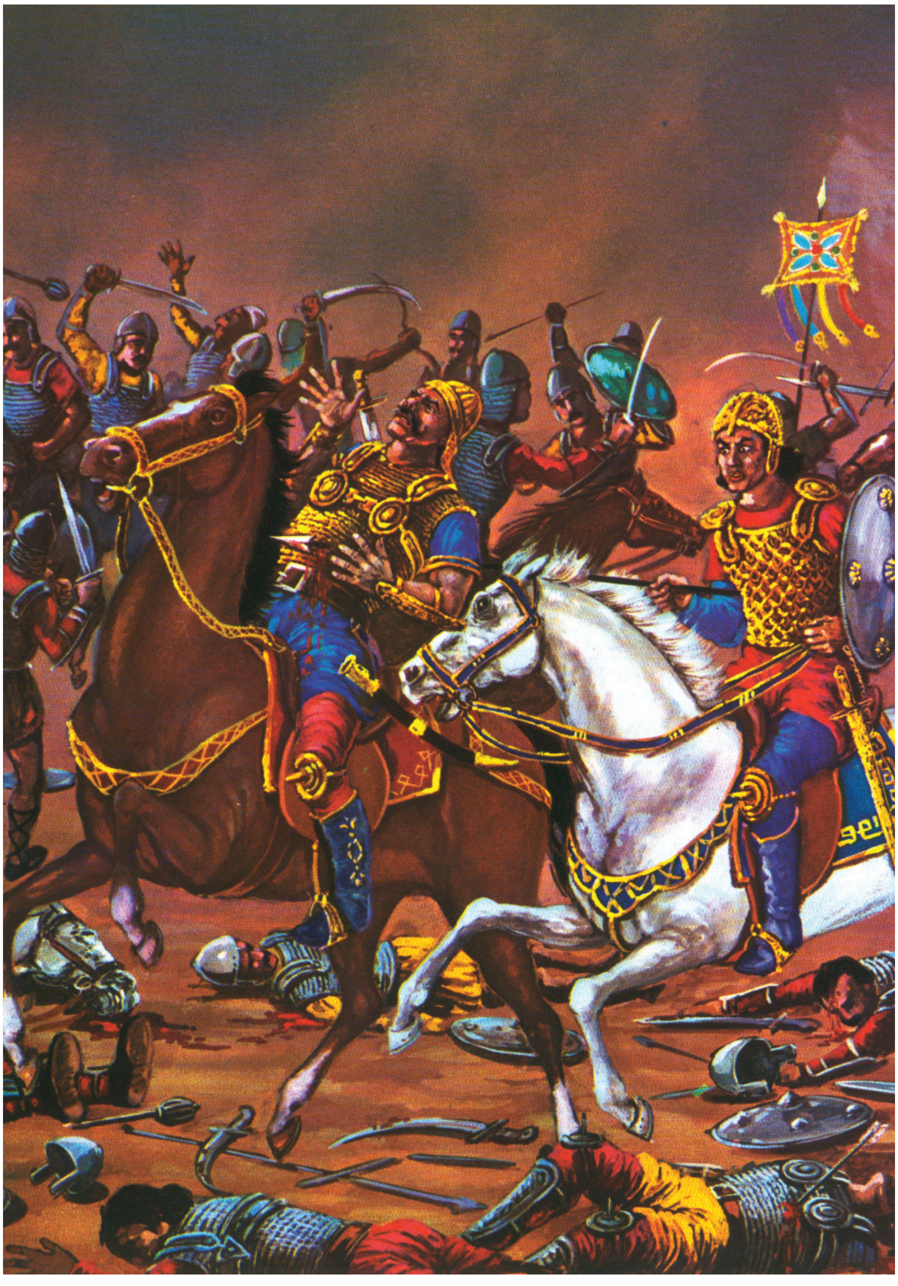

لە گەرمەی شەڕدا ″مەنوچەهر″ توری وەدی کرد و پەلاماری دایە و نیزەکەی لە پشتەوە ئالاندە تورِ و لە سنگییەوە وە دەرهات.

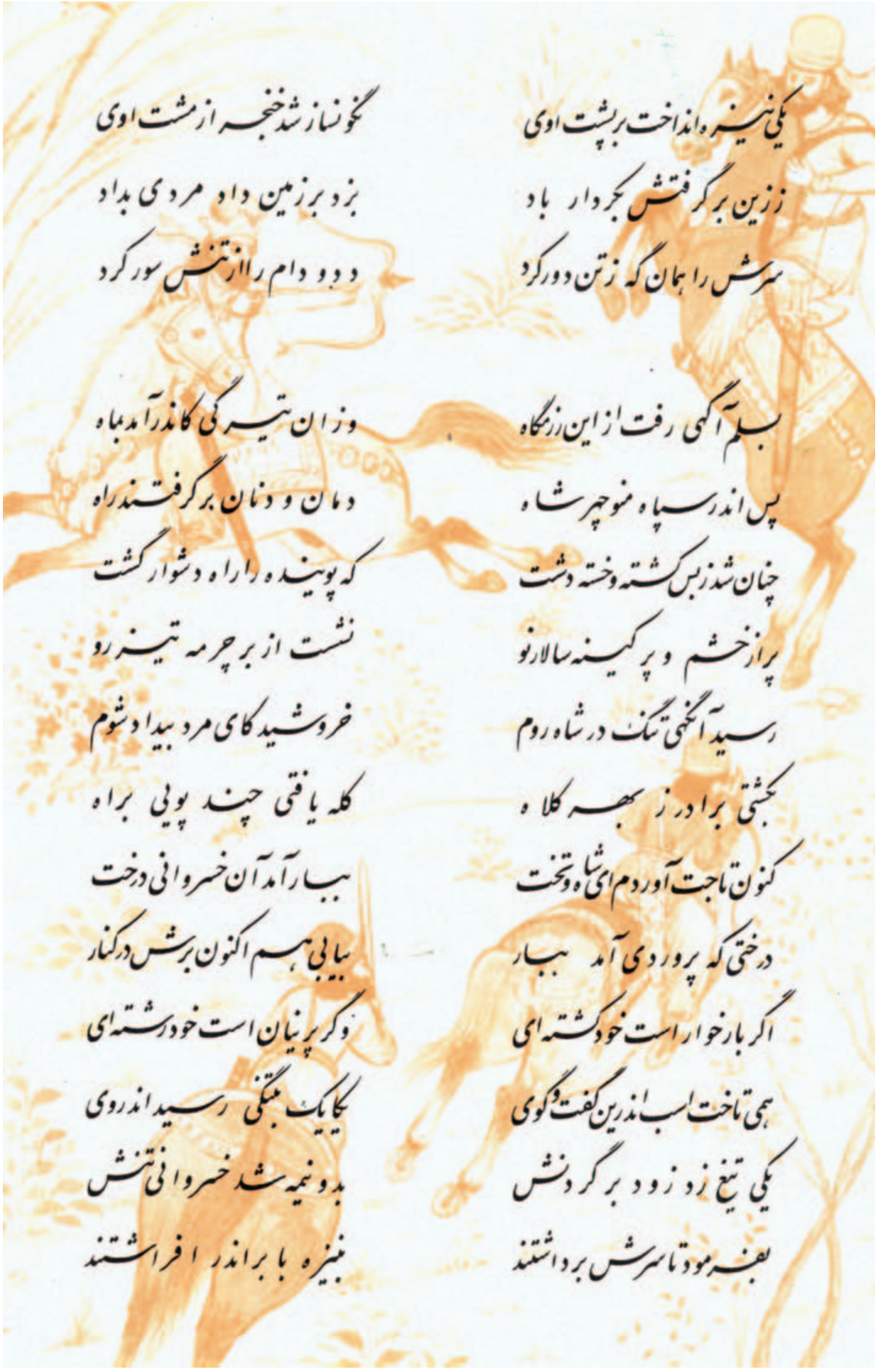

یکی نیزه انداخت بر پشت اوی — نگونسار شد خنجر از مشت اوی

ز زین برگرفتش بکردار باد — بزد بر زمین داد مردی بداد

سرش را همانگه ز تن دور کرد — دد و دام را از تنش سور کرد

بسلم آگهی رفت از این رزمگاه — وز آن تیرگی کاندر آمد بماه

پس اندر سپاه منوچهر شاه — دمان و دنان برگرفتند راه

چنان شد ز بس کشته و خسته دشت — که پوینده را راه دشوار گشت

پر از خشم و پر کینه سالار نو — نشست از بر چرمه تیزرو

رسید آگهی تنگ در شاه روم — خروشید کای مرد بیداد شوم

بکشتی برادر ز بهر کلاه — کله یافتی چند پویی براه

کنون تاجت آوردم ای شاه و تخت — ببار آمد آن خسروانی درخت

درختی که پروردی آمد ببار — بیابی هم اکنون برش در کنار

اگر بار خار است خود کشته‌ای — وگر پرنیان است خود رشته‌ای

همی تاخت اسب اندرین گفت و گوی — یکایک بتنگی رسید اندروی

یکی تیغ زد زود بر گردنش — بدو نیمه شد خسروانی تنش

بفرمود تا سرش برداشتند — بنیزه بابر اندر افراشتند

سلەم کە زانی تور کوژراوە بۆی دەرچوو بەڵام ″مەنوچەهر″ مۆڵەتی نەدایە و بەدوای کەوت و ئەویشی کوشت.

همه لشکر سلم همچون رمه   که بپراکند روزگار دمه

برفتند بی‌مر گروها گروه   پراکنده در دشت و دریا و کوه

وزان پس همه جنگجویان چین   یکایک نهادند سر بر زمین

سپهبد منوچهر بنواختشان   باندازه بر پایگه ساختشان

بفرمود تا کوس رویین و نای   زدند و فروهشت پرده‌سرای

سپه را ز دریا بهامون کشید   زهامون سوی آفریدون کشید

چو آمد بنزدیک شاه آن سپاه   فریدون پذیره بیامد براه

پیاده شد از باره سالار نو   درخت نو آیین پر از بار نو

زمین را ببوسید و کرد آفرین   بران تاج و تخت و کلاه و نگین

فریدونش فرمود تا بر نشست   ببوسید و بسود دستش بدست

بفرمود پس تا منوچهر شاه   نشست از بر تخت زر با کلاه

بدست خودش تاج بر سر نهاد   بسی پند و اندرزها کرد یاد

چو این کرده شد روز برگشت بخت   بپژمرد برگ کیانی درخت

فریدون بشد نام ازو ماند باز   برآمد برین روزگاری دراز

منوچهر بنهاد تاج کیان   بزنار خونین ببستش میان

برآیین شاهان یکی دخمه کرد   چه از زر سرخ و چه از لاژورد

که ″مەنوچەهر″ی نەوەی فەرەیدوون سەرکەوتووانە گەڕایەوە فەرەیدوون تاجی لەسەر دانا و
لەسەر تەختی شاهی داینا.

بپدرود کردنش رفتند پیش
چنان چون بود رسم آیین و کیش
در دخمه بستند بر شهریار
شد آن ارجمند از جهان زار و خوار
پس آنگه یکی هفته بگذاشتند
همه ماتم و سوک او داشتند
به هشتم بیامد منوچهر شاه
به سر بر نهاد آن کیانی کلاه
همه پهلوانان روی زمین
منوچهر را خواندند آفرین

بڕێك ژماره له شانامەی فیردەوسیدا

١– فیردەوسی «٨٠» هەشتا ساڵ ژیاوه [٩٦٠–١٠٢٠] ز
٢– شانامه [٦٠٠٠٠] شەست هەزار بەیت شیعره.
٣–هـەزار و پـەنجا و هـەشت «١٠٥٨» دێری شیـعـری (دەقـیـقـی) گـەوره شاعـیـری دەربـاری سامانییەکانی تیا گونجێنراوه، فیردەوسی دانی بەم ڕاستییەدا ناوه.
٤– فیردەوسی «٣٠» سی ساڵی رەبەق به شانامەوه خەریك بووه.
٥– سەرجەم «١٠٥٨» مانشێتی تێدایه، تەنیا یەك مانشێتی بەناوی «کاوه» وەیه...
٦– چوار «٤» بەشەو پاشەوەندیشی لەگەڵدایه.
٧– دووسەدو پەنجا قارەمانی لاوەکی لەناو شانامەدا ناوبراون یەکێك لەوانه «کاوه»یه.
٨– تەنیا «٢٩» بیست و نۆ بەیت شیعر له بارەی کاوەیه که له شانامەدا نووسراوه.
٩– قارەمانه سەرەکییەکان، پەنجا ناون «٤٩» یان پیاون و تەنیا یەکێك لەو قارەمانانه ژنه، بەناوی «هماه»..

قارەمانەکانیش ئەمانەی خوارەوەن

– کیومەرسی.
– هۆشەنگ.
– تەهمورسی دێو دیلکەر.
– جەمشید.
– زوهاك.
– فەرەیدوون.
– مەنوچەهر.
– نەوزەر.
– زو تەهماسب.
– گەرشاسب.
– کەیقوباد.
– کەیکاوس.
– حەوت خوانی روستەم.
– روستەم.
– سوهراب یان زورا و.
– سیاوەش.
– کەیخوسرەو.

- کاموسی کشانی.
- گشتاسب.
- حەوتخوانی ئەسفەندیار.
- روستەم و ئەسفەندیار.
- روستەم و شغاد.
- بەهمەن.
- همای.
- داراب.
- دارا.
- ئەسکەندەر.
- ئەشکانبەکان
- ئەردەشێری بابەکان
- شاپوری ئەردەشێر.
- هورمزی شاپور.
- بەهرامی هورمز.
- نرستی.
- هورمز.
- شاپوری زولئەکتاف
- ئەرەشێر و شاپور
- یەزدگرد.
- یەزد گرد.
- بەهرامی گوڕ.
- هورمزد
- پیروز.
- پلاش
- قوباد
- نەوشیروان.
- هورمز
- خوسرەو پەروێز.
- قوبادی پەروێز.
- ئەردەشێر.
- شیرەوەی.

– بەزد گرد.

قارەمانە لاوەکییەکان، برێکیان چەندین جار ناویان هاتووە «کاوە» تەنیا جارێك ناوی هاتووە، لە ژێر سەردێری:

«زوهاك داوای تۆماری واژوکردن لە چاوساقان دەکا و کاوە تۆمارەکە دەدڕێنێت».

سەرجەمی ژمارەی قارەمانە لاوەکییەکان دوو سەد و پەنجا ناون، یەکێك لەوانە «کاوە»یە..

«١٢» قارەمانی لاوەکی ئافرەتن «٢٦» کەسن و ئەمانەی خوارەوەن:

– فەرانەك.
– ئەرنەواز.
– شەهرناز.
– ئارەزووی.
– ماهـ ئازەر.
– سوهی.
– رودابە.
– سیندوخت.
– سودابە.
– تەهمینە.
– گرد ئافەرید.
– فەرەنگیس.
– مەنیژە.
– پوران.
– سروش.
– کەتایون.
– میرین.
– ئەهرەن.
– رەوشەنەك.
– کوردیە.
– مەریەم.
– شیرین.
– پوران.
– ئازەرمیدوخت.
– سەوسەن.

برێك ناوی تر هاتووە وەك.. ژنی جادووگەر، کچی شای هندوستان، کچە ئاشەوان، دایکی شا...

دەقیقی تووسی

ئوستاد ئەبو مەنسووری کوڕی محەمەدی ئەحمەدی دەقیقی لە سەدەی چوارەمی کۆچیدا ژیاوە، یەکێك بووە لە شوعەرای دەرباری سامانییەکان شورەتی دەقیقی زۆرتر لەبەر شانامەیەکە کە بەفەرمانی «نوحی کوڕی نەسر» نووسیویەتی و فیردەوسی ئەو هەزار بەیتەی دەقیقییەی گونجاندووەتە ناو شانامەکەیەوە. دەقیقی پەیڕەوی ئاینی زەردەشتی بووە، زۆر شیعری پیاهەڵدانی بەرز و باڵای نووسیوە، شانامەکەی دەقیقی سەرجەم ١٠٥٨ بەیتە کە لە سەردەمی زەردەشتەوە دەستی پێ کردووە. کە سەردەمی دەسەڵاتی «گشتاسب»ی روشن کردووەتەوە. بەڵام مەرگ مەودای پێ نەداوە لەلایەن یەکێك لە کۆیلەکانییەوە کوژراوە شانامەش بێ خاوەن دەمبینێتەوە تا خاڵۆ فیردەوسی شانێ پیادەکا و هەزار و پەنجا و هەشت بەیتە شیعرەکەی «دەقیقی»یش دەگونجێنێتە ناو شانامەکەیەوە.

دەقیقی

مانشیتەکانی ناو شانامە

بێگومان دوان و هەڵسەنگاندنی شانامە یان گێڕانەوەی کار و کردەوەی زۆری دەوێ و بەندە لەم کتاوەدا تەنیا مەبەستم ڕوونکردنەوەی دەوری کاوە و پێوەندی نێوان ئەوو زوهاك و فەرەیدوونە و بەس...

دەزانم خوێندەوارانی ئەوڕۆی کورد هێندە ئاگەداری شانامە و ڕووداوەکانی شانامە نین. من هەر وەك سەردێر ڕووداوە گرینگەکان دەخەمە بەرچاو، بۆ ئەوەی بزانرێت شانامەی فیردەوسی شاکارێکی جیهانییە و مۆڵکی سەرتاسەری بەشەرییەتە و لاشم وایە لەگەڵ ڕەگەزی بەشەرییەتدا ئەو شاکارە دەمێنێتەوە و لەناوچوونی بۆ نییە.

بەندە، تا سەردەمی دەسەڵاتی «مەنوچەهر»م ڕوونکردووەتەوە، بۆ لەمەولا هەروەك سەردێر ڕووداوەکان یاداشت دەکەم و دەیخەمە بەرچاو... رەنگە خوێندەوارێکی تر قۆڵی لێ هەڵماڵێت و سەرتاسەری شانامە وەرگێڕێتە سەر زمانی کوردی، من ئەوەی بەدوور نازانم و بەکارێکی شیاو و پیرۆزی دادەنێم، لە ئێستاوە دەستخۆشی لێ دەکەم، بەندە جارێك خوێنەران بەم سەردێرانە دەلاوێنمەوە، تا ئەو ڕۆژەی کتێبخانەی کوردی دەبێتە خاوەنی وەرگێڕانی سەرتاسەری شانامە..

– پاشایەتی «مەنوچەهر» سەد و بیستساڵی کێشاوە.
– داستانی لەدایکبوونی زاڵ.
– سامی، نەریمان زاڵ لە خەوندا دەبینێت.
– مەنوچەهر، لە کردەوەی سام و زاڵی ژیر ئاگەدار دەبێتەوە.
– ڕۆیشتنی سامی نەریمان و زاڵ بۆ زابولستان.
– سام پاشایەتی دەدا بە زاڵ.
– زاڵ دەڕوا بۆ خزمەتی میهرابی کابولی.
– زاڵ عاشقی « رودابە» دەبێت.
– کۆیلە کەنیزەکانی رودابە دەڕۆن بۆ دیتنی زاڵ.
– گەڕانەوەی کە نیزەکانی رودابە.
– زاڵ دەڕوا بۆ دیداری رودابە.
– زاڵ لە پیرەموبەدان دەربارەی خۆی و رودابە و پێوەندییان رای دەخوازێ.
– زاڵ نامە بۆ سام دەنووسێت.
– سام دەربارەی خێر و شەڕی پێوەندی زاڵ و رودابە، لە موبەدەکان دەپرسێت.

– سین دوخت، ئاگەداری عشقی نیوان زاڵ و رودابە دەبێت.
– میهراب ئاگەدار دەکرێتەوە لە کردەوەی رودابەی کچی.
– مەنوچەهر، لە عشقی زاڵ و رودابە ئاگەداری دەکرێتەوە.
– سام دەڕوا بۆ شەڕی میهراب.
– زاڵ دەگاتە خزمەتی مەنوچەهر.
– میهراب لە سین دوخت توورە و ئاڵۆز دەبێت
– زاڵ نامەی سام دەگەیەنێتە مەنوچەهر.
– موبەدەکان زاڵ تاقی دەکەنەوە.
– زاڵ وەڵامی موبەدەکان دەداتەوە.
– زاڵ لە خزمەتی مەنوچەهردا هونەر نمایی دەکات.
– وەڵامی نامەکەی سام «مەنوچەهر» دەیداتەوە.
– دەربارەی لەدایکبوونی روستەم.
– سام بۆ چاوپێکەوتنی روستەم دێت.
– روستەم فیلی سپی دەکوژێت.
– ڕۆیشتنی روستەم بۆ شاخی «سیند» و گرتنی قەڵا.
– زاڵ نامە بۆ سام دەنووسێت.
– تەمێی «نەوزەر» کردن، لەلایەن مەنوچەهرەوە و مردنی مەنوچەهر.
– نەوزەر دەبێتە شا.
– پەشەنگ لە مەرگی مەنوچەهر ئاگەدار دەبێت.
– ئەفراسیاو دێتە ناو ئێرانەوە.
– شەڕی نێوان «بارمان و قوباد» و کوژرانی قوباد.
– شەڕی نێوان نەوزەر و ئەفراسیاو بۆ جاری دووەم.
– شەڕی سێیەمی نەوزەر و ئەفراسیاو.
– ئەفراسیاو نەوزەر دەستگیر دەکات.
– وەیسە کوڕەکەی خۆی دەکوژێت.
– پەلاماری ″شماساس و خزرەوان″ بۆ سەر زابولستان و شەڕی زاڵ.
– زاڵ دەڕواتە یارمەتی میهرابەوە.
– ئەفراسیاو نەوزەر دەکوژێت.
– زاڵ لە کوشتنی نەوزەر ئاگەدار دەکرێتەوە.

– ئەفراسیاو «ئغریدسی»ی برای دەکوژێت.

– پاشایەتی زوتەهماسب پێنج ساڵ بووە.

– پاشایەتی گەرشاسب، نۆ ساڵ بووە.

– کێشی ئەفراسیاو بۆ سەر ئێران.

– وتوویژی زاڵ لەگەڵ روستەمدا و وەڵامدانەوەی روستەم.

– روستەم رەخش دەگرێت.

– زاڵ روو بە رووی ئەفراسیاو دەبێتەوە.

– روستەم کەیقوباد لە چیای ئەلبورز دێنێتەوە.

– پاشایەتی کەیقوباد سەد ساڵ دەخایەنێت.

– روستەم شەڕی ئەفراسیاو دەکات.

– ئەفراسیاو لە باوکییەوە نزیك دەبێتەوە.

– پەشەنگ دەیەوێ لەگەڵ کەیقوبادا ئاشت بێتەوە.

– کەیقوباد دەڕوا بۆ ئستەخری پارس.

– پاشایەتی کەیکاوس سەد و پەنجا ساڵ دەخایەنێت.

– نازدارێك دێتە لای «کاوس» و هەوای مازیندەران دەکەوێتە خولیایەوە.

– زاڵ ئامۆژگاری کاوس دەکات.

– کاوس وەڵامی زاڵ دەداتەوە.

– کاوس دەڕوا بۆ مازیندەران.

– پەیامی کاوس بۆ زاڵ و روستەم.

– روستەم بەرەو مازیندەران دەڕوات.

– حەوتخوانی روستەم.

– خوانی یەکەم، شەڕی رەخش لەگەڵ شێردا.

– خوانی دووەم، دۆزینەوەی کانیاو لەلایەن ڕوستەمەوە.

– خوانی سێیەم، روستەم ئەژدیها دەکوژێت.

– خوانی چوارەم، روستەم ژنە جادووکەر دەکوژێت.

– خوانی پێنجەم، ئەولاد لەلایەن روستەمەوە دەستگیر دەکرێت.

– خوانی شەشەم، روستەم ئەرژەنگی دێو دەکوژێت.

– خوانی حەوتەم، دێوە سپی لەلایەن روستەمەوە دەکوژرێت.

– کاوس نامە، دەنووسێت بۆ شای مازیندەران.

- پەیامی شا لەلایەن روستەمەوە دەدرێتەوە شای مازیندەران.
- شەڕی کاوس و شای مازیندەران.
- کاوس ئەولاد دەکاتە شای مازیندەران.
- گەڕانەوەی کاوس بۆ ئێران و بەڕێکردنی روستەم بەرەو سیستان.
- شەڕی کاوس و شای هاموەران.
- کاوس داوای سودابەی کچی شای هاموەران دەکات.
- شای هاموەران، کاوس دەستگیر دەکات.
- ئەفراسیاو پەلاماری ئێران دەدات.
- روستەم پەیام دەنێرێتە سەر شای هاموەران.
- رۆستەم سوپا گلیر دەکاتەوە و شەڕ لەگەڵ شای هاموەران و میسر و بەربەر دەکات.
- شەڕی روستەم لەگەڵ سی پاشادا و ئازادکردنی کاوس.
- کاوس کەی پەیام دەنێرێتە سەر شای رۆم و وەڵامی دەستگیر دەبێت.
- کاوسی کەی نامە بۆ ئەفراسیاو دەنووسێت.
- گەڕانەوەی کاوس لە هاموەران و شەڕی لەگەڵ ئەفراسیاودا و سەرکەوتنی.
- کاوس جیهان دەڕازێنێتەوە.
- شەیتان کاوسی گومڕا و لە خۆبایی دەکا و دەڕوا بۆ ئاسمان.
- روستەم کاوس دەگێڕێنێتەوە.
- داستانی شەڕی حەوت پاڵەوان.
- شەڕی روستەم و تورانییەکان.
- پیلەم شەڕی لەگەڵ ئێرانییەکان دەکات.
- ئەفراسیاو لە مەیدانی شەڕدا هەڵدێت.
- داستانی روستەم و زوراو «سهراب».
- ڕۆیشتنی روستەم بۆ راو و بەخزمەت گەیشتنی شای سەفگان.
- روستەم دەگاتە شاری سەمنگان.
- تەمینەی کچی شای سەفگان دیداری روستەم دەکات.
- زوراو «سهراب» لە دایك دەبێت.
- ئەسپ قەپاڵ لە زوراو «سهراب» دەگرێت.
- ئەفراسیاو بارمان و هومان دەنێرێتە لای سهراب.
- زوراو «سهراب» دەگاتە قەڵای سپی.

– شەڕی زوراو «سهراب» و گرد ئافەرید.

– گژدهەم نامە بۆ کاوس دەنووسێت.

– قەڵای سپی لە لایەن زورابەوە دەگیرێت.

– کاوس نامە بۆ روستەم دەنووسێت تا بڕواتە شەڕی زورابەوە.

– ڕورستەم دەگاتە خزمەتی کەیکاوس و تووڕەبوونی کاوس لە روستەم.

– کاوس و روستەم لەشکر کۆ دەکەنەوە بۆ شەڕی زوراو.

– روستەم ژندەرەزم دەکوژێت.

– زوراو ناوی پاڵەوانە ئێرانییەکان لە هەجیر دەپرسێت.

– زوراو پەلاماری لەشکری کاوس دەدا.

– شەڕی روستەم و زوراو.

– گەڕانەوەی روستەم و زوراو بۆ ناو لەشکر.

– روستەم زۆراو دەکوژێت.

– روستەم «نوشدارو» لە کاوس داوا دەکات و نایداتێ.

– شیوەنی روستەم بەسەر زوراودا.

– روستەم دەگەڕێتەوە زابولستان.

– دایکی زوراو تەمینە لە کوشتنی کوڕەکەی ئاگەدار دەبێت.

– داستانی سیاوەش – سەرەتای داستان.

– لە دایکبوونی سیاوەش.

– سیاوەش لە زابولستان دەگەڕێتەوە.

– دایکی سیاوەش دەمرێت.

– سودابە عاشقی سیاوەش دەبێ.

– ڕۆیشتنی سیاوەش بۆ لای سودابە.

– ڕۆیشتنی دووبارەی سیاوەش بۆ شەبستان.

– بۆ سێیەمین جار سیاوەش دەڕوا بۆ شەبستان.

– سودابە، کاوس فریو دەدا.

– سودابە دەست بە دامێنی ژنە جادووگەر دەبێت.

– کاوس چارەی کار، لە ئەستێرەناسان دەخوازێت

– سیاوەش دەخرێتە ناو ئاگری تاقیکردنەوەوە.

– کاوس لە سودابە ئاڵۆز دەبێت.

- کاوس ئاگەدار دەکرێتەوە لە هاتنی ئەفراسیاو.
- سیاوەش بەرەنگاری ئەفراسیاو دەبێتەوە.
- سیاوەش نامە بۆ کاوس دەنووسێت.
- کەیکاوس وەڵامی سیاوەش دەداتەوە.
- ئەفراسیاو خەو دەبنێت و لەو خەوە دەتووقێت.
- ئەفراسیاو موبەدەکان کۆدەکاتەوە تا خەونەکەی بۆ لێك بدەنەوە.
- ڕای لێدانی ئەفراسیاو لەگەڵ میهتەراندا.
- گەرسیوەز دەگاتە لای سیاوەش.
- سیاوەش پەیمان لەگەڵ ئەفراسیاودا دەبەستێت.
- سیاوەش روستەم دەنێرێتە لای کەیکاوس.
- روستەم پەیامی سیاوەش دەگەیەنێتە کەیکاوس.
- کەیکاوس لە روستەم تووڕە دەبێت و روستەم بە ئاڵۆزییەوە دەگەڕێتەوە بۆ سیستان.
- کاوس وەڵامی سیاوەش دەداتەوە.
- مەشوەرەتی سیاوەش لەگەڵ بەهرام و زەنگەشاوەراندا.
- زەنگە دەڕوا بۆلای ئەفراسیاو.
- ئەفراسیاو نامە بۆ سیاوەش دەنووسێت.
- سیاوەش نامە بۆ کەیکاوس دەنووسێ و دەڕوا بۆ تۆران بۆ لای ئەفراسیاو.
- ئەفراسیاو سیاوەش رادەگرێت.
- هەنەرنمای سیاوەش لە مەیداندا.
- پێوەندی سیاوەش و ئەفراسیاو.
- پیران کچەکەی دەداتە سیاوەش.
- پیران دەربارەی فەرەنگیس بۆ سیاوەش دەدوێت.
- پیران لەگەڵ ئەفراسیاودا دەدوێ.
- ژن و مێردی سیاوەش و فەرەنگیس.
- ئەفراسیاو وڵاتێك دەبەخشێتە سیاوەش.
- سیاوەش لە «کنگ دژ» قەڵای کنگ دەسازێنێت.
- سیاوەش دەربارەی نیازەکانی لەگەڵ پیرانا دەدوێ.
- نامەی ئەفراسیاو دەگاتە ئێران.
- هاتنی پیران بۆ سیاوەش گرد.

– ئەفراسیاو گەرسیوەز دەنێرێتە لای سیاوەش.

– گوفتاری سیاوەش.

– گەڕانەوەی گەرسیوەز بۆلای ئەفراسیاو زەمکردنی بەلای ئەفراسیاوەوە.

– دووبارە هاتنی گەرسیوەز بۆلای سیاوەش.

– سیاوەش نامە بۆ ئەفراسیاو دەنووسێت.

– ئەفراسیاو دێتە شەڕی سیاوەشەوە.

– سیاوەش خەو دەبینێت.

– سیاوەشی تەمیەی فەرەنگیس دەکات.

– سیاوەش لەلایەن ئەفراسیاوەوە دەستگیر دەکرێت.

– فەرەنگیس لە پێشگای ئەفراسیاودا گریان و زاری دەکات.

– سیاوەش لەلایەن گروپەوە دەکوژرێت.

– پیران فەرەنگیس رزگار دەکات.

– کەیخوسرەو لە دایك دەبێت.

– پیران کەیخوسرەو دەسپێرێتە شوانەکان.

– پیران کەیخوسرەو دێنێتە لای ئەفراسیاو.

– گەڕانەوەی کەیخوسرەو بۆ سیاوەش گرد.

– شکایەتی فیردەوسی لەدەست پیری خۆی.

– کەیکاوس لە کاری سیاوەش ئاگەدار دەبێت.

– رۆستەم دەگاتە خزمەتی کەیکاوس.

– شەڕی فەرامەرزو رازاد.

– سورخە بە لەشکرەوە پەلاماری روستەم دەدات.

– لەشکرکێشی ئەفراسیاو لە تۆڵەی کوڕەکەیدا.

– ئەفراسیاو لە دەست روستەم رادەکات.

– ئەفراسیاو خوسرەو دەنێرێتە خوتەن.

– پاشایەتی روستەم لە توراندا و بەسەر تەختی ئەفراسیاوەوە دانیشتن.

– زەوارە دەڕواتە نێچیرگای سیاوەش.

– روستەم دەگەڕێتەوە ئێران و ئەفراسیاویش بۆ توران.

– گودەرز، کەیخوسرەو لەخەودا دەبینێت.

– گیو دەڕوا بۆ توران و گەڕان بەدوای کەیخوسرەودا.

– گیو کەیخوسرەو دەدۆزێتەوە.
– گیو و کەیخوسرەو دەڕۆن بۆ سیاوەش گرد.
– کەیخوسرەو بەهزاد دەستگیر دەکات.
– کەیخوسرەو لەگەڵ فەرەنگیس دا دەڕواو گیویش دەگەڕێتەوە ئێران.
– گوڵبادو نەستیهەن لە دەستی گیو رزگاریان دەبێت.
– پیران بەدوای کەیخوسرەودا دەگەڕێت.
– شەڕی پیران و گیو.
– گیو، پیران دەسگیر دەکات.
– فەرەنگیس پیران لە دەستی گیو رزگار دەکات.
– ئەفراسیاو دەڕواتە دوای کەیخوسرەودا.
– گفتوگۆی گیو لەگەڵ باژیان دا.
– کەیخوسرەو، گیو، فەرەنگیس دەگەنە ئێران.
– کەیخوسرەو دەگاتە خزمەتی کەیکاوس.
– تووس لە کەیخوسرەو یاخی دەبێت.
– گودرز، تووس دەگەنە خزمەتی کەیکاوس و داوای شاهی دەکەن.
– ڕۆیشتنی تووس و فرێبەرز، بۆ قەڵای بەهمەن و سەرنەکەوتنیان.
– کەیخوسرەو و گودەرز قەڵای بەهمەن دەگرن.
– گەڕانەوەی کەیخوسرەو بە سەرکەوتنەوە.
– کەیکاوس، کەیخوسرەو دەکاتە شا.
– پاشایەتی کەیخوسرەو، شەست ساڵ دەخایەنێت.
– زاڵ و روستەم، دەڕۆنە دیداری کەیخوسرەو.
– بەدوای پاشایەتیدا گەڕانی کەیخوسرەو.
– کەیخوسرەو پەیمانی تۆڵەسەندنەوەی سیاوەش دەدا بەکەیکاوس.
– کەیخوسرەو پاڵەوانەکان دەژمێرێت.
– کەیخوسرەو زەڕ و گەنجینە دەبەخشێتە پاڵەوانەکان.
– کەیخوسرەو لەشکر دەڕازێنێتەوە.
– تووس دەڕوا بۆ تورکستان و لەگەڵ «فرود»ی کوڕی سیاوەش دا بەشەڕ دێت.
– فرود لە هاتنی تووس ئاگەدار دەبێت.
– فرود و تەخوار دەڕۆن بۆ بینینی لەشکر.

- بەهرام دەڕوا بۆ چیا، بۆ دیداری فرود.
- فرود ریوتیز دەکوژێت.
- فرود، زەڕ ئەسپ دەکوژێت.
- شەڕی تووس و فرود و کوشتنی ئەسپەکەی فرود.
- گیو لەگەڵ فروددا بەشەڕ دێت و ئەسپەکەی دەکوژێت.
- شەڕی بێژەن و فرود.
- فرود دەکوژرێت.
- جەریرە لایەنگرەکانی دەکوژێت.
- پەلاماری تووس بۆ سەر کاسە رود و کوژرانی پلاشان بەدەستی بێژەن.
- یارام کەیودە دەگرێت.
- شەڕی ئێرانییەکان لەگەڵ تژواد.
- ئەفراسیاو لە لەشکرکێشی تووس ئاگەدار دەکرێتەوە.
- پیران لەشەودا پەلاماری سوپای ئێران دەدا.
- توس دەگەڕێتەوە و سوپا دەسپێرێتە فەریبەرز.
- فەریبەرز مۆڵەت لە پیران دەخوازێت.
- سەرنەکەوتنی ئێرانییەکان لە شەڕی تورکاندا.
- بەهرام بەدەستی تژاو دەکوژرێت.
- گیو لە تۆڵەی بەهرامدا تژاو دەکوژێت.
- ئێرانییەکان دەگەڕێنەوە لای کەیخوسرەو.

بەرگی دووەم

پاشایەتی کەیخوسرەو تا دوا دوای سەڵتەنەتی لهراسب

- داستانی کاموس کێشان سەرەتای داستانە.
- کەیخوسرەو تووس تەوهین دەکات.
- کەیخوسرەو تاوانی تووس و ئێرانییەکان دەبەخشێت.
- کەیخوسرەو تووس دەنێرێتە توران.
- پیران پەیام دەنێرێتە سەر سوپای ئێران.
- ئەفراسیاو لەشکر دەنێرێتە نزیکی پیران.
- ئەرژەنگ لەلایەن تووسەوە دەکوژرێت.

- شەڕی هیرمان و تووس.
- شەڕی دووەمی ئێران و توران.
- بەکاربردنی جادوو دژ بە ئێرانییەکان.
- ئێرانییەکان دەڕۆنە چیای بهماوەن.
- پیران دەگاتە چیای بهماوەن و بەدوای ئێرانییەکاندا دەگەڕێت.
- شەبەیخوونکردنی ئێرانییەکان.
- کەیخوسرەو سوپاکەی ئاگەدار دەکرێتەوە.
- فەریبەرز، فەرەنگیسی دایکی کەیخوسرەو مارە دەکات.
- روستەم و فریبەرز دەڕۆنە یارمەتی ئێرانییەکانەوە و تووس سیاوەش لە خەودا دەبینیێ.
- ئەفراسیاو خاقان و کاموس دەنێرێتە یارمەتی سوپای تورانەوە.
- خاقانی چین دەگاتە بهماوەن.
- گودەرز لە هاتنی روستەم ئاگەدار دەکرێت..
- خاقانی چین و کاموسی دەڕۆن بۆ دیتنی سوپای ئێران
- فریبەرز دەگاتە چیای بهماوەن.
- پیران و خاقان، پێکەوە تەکبیر دەکەن.
- شەڕی گیو و تووس لەگەڵ کاموس دا.
- روستەم دێتە بەرەوە.
- بەرانبەر یەك وەستانی سوپای ئێران و توران.
- شەڕی روستەم و ئەشکەپوس.
- پیران دەربارەی هاتنی روستەم دەپرسێت.
- رازاندنەوەو ئامادەبوونی دوو سوپای ئێران و توران.
- ئەلوا لەلایەن «کاموس»ەوە دەکوژرێت.
- روستەم کاموس دەکوژێت.
- داستانی روستەم و خاقانی چین و ئاگەداربوونی خاقان لە کوژرانی کاموس.
- چنکش لەلایەن روستەمەوە دەکوژرێت.
- خاقان، هومان دەنێرێتە لای روستەم.
- تەکبیری پیران لەگەڵ هامون و خاقاندا.
- پیران دیداری روستەم دەکات.
- روستەم بۆ لەشکرەکە دەدوێت.

– سەرەتای شەڕ.
– شەڕی روستەم و شنگەل و هەڵاتنی شنگەل.
– ساوەو گەهاری گەهانی هەردوو بەدەستی روستەم دەکوژرێن.
– خاقانی چین دەستگیر دەکرێت.
– لەشکری توران راو دەنرێت..
– روستەم نامە دەنێرێتە لای کەیخوسرەو.
– کەیخوسرەو وەڵامی روستەم دەداتەوە.
– ئەفراسیاو راونانی لەشکرەکەی ئاگەدار دەکرێت.
– روستەم دەڕواتە شەڕی کافوری خەڵك خورەوە.
– ئەفراسیاو لە هاتنی روستەم ئاگەدار دەکرێت.
– ئەفراسیاو نامە بۆ پولادوەند دەنووسێت.
– پولادوەند لەگەڵ گیوو تووس دا بە شەڕ دێت.
– شەڕی روستەم و پولادوەند.
– زۆرانی روستەم و پولادوەند.
– ئەفراسیاو لە دەستی روستەم دەردەچێت.
– گەڕانەوەی روستەم بۆ دەرباری شا.
– روستەم دەگەڕێتەوە بۆ سیستان.
– شەڕی روستەم و ئەکوانی دێو.
– خوسرەو دەنێرێت بەدوای روستەمدا بۆ شەڕی ئەکوانی دێو.
– ئەکوان روستەم تووڕ دەداتە نێو دەریاوە
– شەڕی روستەم و ئەفراسیاو و راکردنی ئەفراسیاو وەکوشتنی ئەکوانی دێو.
– روستەم دەگەڕێتەوە بۆ ئێران.
– سەرەتای داستانی مەنیژە و بیژەن.
– دادخوایی ئەرمانییەکان لە کەیخوسرەو.
– رۆیشتنی بیژەن بۆ کوشتنی گەلەبەراز.
– گورگین بیژەن هەڵدەخەڵەتێنێت و دەیبا بۆ بەزمی مەنیژە.
مەنیژە، بیژەن دەباتە نێو کۆشکەکەیەوە.
– گەرسیوەز، بیژەن دەباتە لای ئەفراسیاو.
– پیران شەفاعەتی بیژەن دەخوازێت.

– بیژەن دەخرێتە زیندانەوە.

– گورگین دەگەڕێتەوە ئێران و دەربارەی سەرنویشتی بیژەن درۆ دەکات.

– گیو، گورگین دەباتە لای کەیخوسرەو.

– کەیخوسرەو لە جامی جیهان نمادا بیژەن دەبینێت.

– کەیخوسرەو نامە بۆ روستەم دەنووسێت،

– گیو، نامەی کەیخوسرەو دەگەیەنێتە لای روستەم.

– روستەم بەزم بۆ گیو سازدەکات.

– روستەم دەگاتە خزمەتی کەیخوسرەو.

– بەزم دروستکردنی کەیخوسرەو لەگەڵ پاڵەوانەکاندا.

– بە تکا و پاڕانەوەی روستەم کەیخوسرەو گورگین دەبەخشێت.

– روستەم لەشکر ئامادە دەکات.

– روستەم دەڕواتە دیدەنی پیران لە خوتەن.

– مەنیژە دەگاتە خزمەتی روستەم.

– بیژەن لە هاتنی روستەم ئاگەدار دەبێت.

– روستەم بیژەن لە چاڵ دەردێنێت.

– شەبەیخوونی روستەم بۆ نێو دەرباری ئەفراسیاو.

– ئەفراسیاو دەڕواتە شەڕی رۆستەمەوە.

– ئەفراسیاو دەبەزێت.

– گەڕانەوەی روستەم بۆ لای کەیخوسرەو.

– کەیخوسرەو بەزم دەگێڕێت.

– سەرەتای داستانی دوازەرخ.

– گلیرکردنەوەی لەشکر لەلایەن ئەفراسیاوەوە.

– کەیخوسرەو گۆدرز دەنێرێتە شەڕی تورانەوە.

– گۆدەرز، گیو دەنێرێتە لای پیران.

– رۆیشتنی گیو، بۆ وەیسەگرد بۆ لای پیران.

– ئامادەبوونی دوو لەشکر.

– ڕۆیشتنی بیژەن بۆ لای گیو.

– هومان داوای فەرمانی شەڕکردن لە پیران دەخوازێت.

– هومان لە رهام رووبەڕووبوونەوە دەخوازێت.

– هومان دەیەوێ لەگەڵ فریبەرزدا رووبەڕووبێتەوە.
– هومان زۆرانبازی لە گۆدەرز دەخوازێت.
– بیژەن لە کاری هومان ئاگەدار دەکرێتەوە.
– گیو سپەری سیاوەش دەداتە بیژەن.
– هومان دەڕواتە شەڕی بیژەنەوە.
– بیژەن، هومان دەکوژێت.
– نەستیهەن، شەو پەلامار دەداو لە شەڕدا دەکوژرێت.
– گۆدەرز داوای یارمەتی لە خوسرەو دەکات.
– وەڵامی نامەی خوسرەو بۆ گۆدەرز.
– خوسرەو سوپا ئامادە دەکات.
– پیران نامە دەنووسێت بۆ گۆدەرزی کشواد.
– گۆدەرز وەڵامی نامەی پیران دەداتەوە.
– پیران داوای یارمەتی لە ئەفراسیاو دەکات.
– ئەفراسیاو وەڵامی پیران دەداتەوە.
– شەڕی ئێران و توران بە کۆمەڵ.
– گیو، و پیران بە شەڕدێن و ئەسپی گیو دەگلێت.
– پیران و گۆدەرز پەیمانی شەرەف یـازدەرەخ دەبەستن.
– پیران بنیاتی چۆنیەتی شەڕ دادەنێت.
– پیران گۆدەرز دەکاتە سەردانی شەڕەکە.
– شەڕی فریبەرز و گولباد و کوشتنی گولْباد.
– شەڕی گیو لەگەل گردوی دا.
– شەڕی گورازە و سیامەك و کوشتنی سیامەك.
– شەڕی فروهەل و زەنگلە و کوشتنی رەنگەلە.
– شەڕی رەهام و بارمان و کوژرانی بارمان.
– شەڕی بیژەن و روئین و کوژرانی روئین.
– شەڕی هەجیرو سیهرم و کوژرانی سیهرم.
– شەڕی گورگین و ئەندرمان و کوژرانی ئەندرمان.
– شەڕی برتە و کەهرم و کوژرانی کەهرم.
– شەڕی زەنگەی شاوەران و ئەخواست و کوژرانی ئەخواست.

– شەڕی گۆدەرز و پیران و کوژرانی پیران.
– گەڕانەوەی گودەرز بۆ لای گوان ئێران.
– هەواڵ گەیشتنی پیران بۆ لای فرشید لهاك.
– هەڵهاتنی لهاك و فرشید.
– گستهەم دەڕواتە دوای لهاك و فرشیددا.
– بیژەن دەڕواتە دوای گستهەم دا.
– گستهەم، لهاك و فەرشید دەکوژێت.
– بیژەن گستهەم لە مێرگوزاردا دەبینێت.
– تۆرانییەکان لە کەیخوسرەو دەپاڕێنەوە.
– بێژەن و گستهەم دەگەڕێتەوە
– شەڕی گەورەی کەیخوسرەو لەگەڵ ئەفراسیاودا و ستایشی سوڵتان مەحموود.
– لەشکر ئارای کەیخوسرەو بۆ شەڕی ئەفراسیاو.
– ئەفراسیاو لە کوشتنی پیران و لەشکرکێشی کەیخوسرەو ئاگەدار دەبنەوە.
– کەیخوسرەو لە ئامادەبوونی ئەفراسیاو ئاگەدار دەکرێتەوە.
– پەشەنگ و ئەفراسیاو راوێژ دەکەن.
– ئەفراسیاو پەیام دەنێرێتە لای کەیخوسرەو.
– کەیخوسرەو وەڵامی ئەفراسیاو دەداتەوە.
– شەڕی کەیخوسرەو لەگەڵ «شیدە»ی کوڕی ئەفراسیاودا.
– شیدە بەدەستی کەیخوسرەو دەکوژرێت.
– شەڕی بە کۆمەڵی دوو لەشکر.
– ئەفراسیاو لە شەڕدا راودەنرێت.
– کەیخوسرەو هەواڵی سەرکەوتنی شەڕ دەنووسێت بۆ کاموس.
– ئەفراسیاو دەگاتە کنگ دژ.
– کەیخوسرەو لە رووباری جەیحون دەگوزەرێت بەدوای ئەفراسیاودا.
– دووبارە شەڕی کەیخوسرەو لەگەڵ ئەفرسیاودا.
– ئەفراسیاو خۆی دەگەیەنێتە قەڵای بەهەشت.
– ئەفراسیاو نامە بۆ فەغفوری چین دەنووسێ.
– کەیخوسرەو دەگاتە قەڵای کنگ.
– جیهن نامەی ئەفراسیاو دەگەیەنێتە کەیخوسرەو.

- کەیخوسرەو وەڵامی جیهەن دەداتەوە.
- شەڕی کەیخوسرەو و ئەفراسیاو و گرتنی قەڵای کنگ دژ.
- دەرچوونی ئەفراسیاو لەقەڵای کنگ.
- کەیخوسرەو خۆپیشانی ئەفراسیاو دەبەخشێت.
- کەیخوسرەو ئێرانییەکان ئامۆژگاری دەکات.
- کەیخوسرەو نامەی سەرکەوتنی بۆ کەیکاوس دەنووسێت.
- گەڕانەوەی ئەفراسیاو لەگەڵ فەغفووردا بۆ شەڕی کەیخوسرەو.
- ئەفراسیاو نامە بۆ کەیخوسرەو دەنووسێت.
- شەڕی ئێرانییەکان و تورانییەکان.
- شەو پەلاماری ئەفراسیاو بۆ سەر کەیخوسرەو و سەرنەکەوتنی.
- خاقانی چین نوێنەر دەنێرێتە لای کەیخوسرەو.
- گەڕانەوەی ئەفراسیاو لە ئاوی زرە.
- کەیخوسرەو گیراوەکان و دەستکەوتەکان دەنێرێتە لای کەیکاوس.
- نامەی کەیکاوس بۆ کەیخوسرەو.
- کەیخوسرەو پەیام دەنێرێتە لای فەغفووری چین و شای مەکران.
- شەڕی کەیخوسرەو لەگەڵ شای مەکراندا و کوژرانی شای مەکران.
- کەیخوسرەو لە ئاوی زرە دەگوزەرێت.
- کەیخوسرەو دەگاتە کنگ.
- گەڕانەوەی کەیخوسرەو لە کنگ دژەوە بۆ سیاوەش گرد.
- گەڕانەوەی کەیخوسرەو بۆ ئێران.
- گەڕانەوەی کەیخوسرەو بۆ ناو خوێشان.
- ئەفراسیاو لە هوم رزگاری دەبێ.
- کاوس و خوسرەو دەگەنە نزیکی هوم.
- ئەفراسیاو دەستگیر دەکرێت و لەگەڵ گەرسیوەزدا دەکوژرێت.
- کاوس و خوسرەو دەگەڕێنەوە فارس.
- کەیکاوس دەمرێت و خوسرەو دەکرێتە شا.
- کەیخوسرەو جیهەن لە زیندان ئازاد دەکا و تەختی شاهی تۆرانی پێ دەبەخشێت.
- کەیخوسرەو لە دنیادا نائومید دەبێت.
- لێزانان دەکەونە تەقەللای چاککردنەوەی کەیخوسرەو.

– گیو هەواڵی پەرێشانی کەیخوسرەو دەگەیەنێتە روستەم و زاڵ.

– گفتوگۆی دووبارەی فەرماندەکان لەگەڵ کەیخوسرەودا.

– کەیخوسرەو سرووش لە خەودا دەبینێت.

– زاڵ و روستەم دەگەنە لای کەیخوسرەو و تەمێکردنی.

– کەیخوسرەو وەڵامی زاڵ دەداتەوە.

– زاڵ، کەیخوسرەو سەرزەنشت دەکات.

– کەیخوسرەو وەڵامی دەداتەوەو زال داوای لێبوردنی لێ دەکات.

– کەیخوسرەو تەمێی ئێرانییەکان دەکات.

– کەیخوسرەو وەسیەت بۆ گۆدەرز دەکات.

– زاڵ داوای مەنشور دەکا لە کەیخوسرەوەوە بۆ روستەم.

– کەیخوسرەو مەنشور دەداتە گیو.

– کەیخوسرەو پادشایەتی دەدا بە لهراسب.

– کەیخوسرەو خواحافیزی لە ژنان دەکات.

– کەیخوسرەو دەڕواتە نێو چیاکانەوە و لە ناو بەفردا گوم دەبێ.

– پاڵەوانان لە ناو هەرەسی بەفردا دەخنکێن.

– لهراسب لە ونبوونی گشتاسب ئاگەدار دەبێتەوە.

– پاشایەتی لهراسب سەدو بیست ساڵ درێژە دەکێشێت.

– لهراسب ئاگردان لە بەلخ دروست دەکات.

– گشتاسب بەتووڕە بوونەوە لەلای لهراسب دەڕواتە دەرەوە.

– گشتاسب لەگەڵ زریردا دەگەڕێتەوە.

– گشتاسب دەڕوا بۆ وڵاتی رۆم.

– گشتایب دەگاتە ناو رۆمەکان.

– داستانی "کەتایون"ی کچی قەیسەر.

– کەتایون میرد بە گشتاسب دەکات.

– میرین، کچی دووەمی قەیسەر دەخوازێ.

– گەشتاسب گورگ دەکوژێت.

– ئەهرەن کچی سێیەمی قەیسەر دەخوازێت.

– گشتاسب ئەژدیها دەکوژێت و قەیسەر کچەکەی دەداتە ئەهرەن.

– هونەر نمای گشتاسب لە مەیداندا.

– قەیسەر نامە بۆ ئەلیاس دەنووسێت.

– شەڕی گشتاسب و ئەلیاس و کوژرانی ئەلیاس.

– قەیسەر داوای باج لە لهراسب دەکات.

– زریر پەیامی لهراسب دەگەیەنێتە قەیسەر.

– گەڕانەوی گشتاسب بۆ ئێران و لهراسب تەختی شاهی بۆ دەگێڕێتەوە.

بەرگی سێیەم

فیردەوسی لە خەودا «دەقیقی» دەبینێت و هەزار بەیتی «دەقیقی» دەگونجێنێتە ناو شانامەوە.

– پاشایەتی گشتاسب سەد و بیست ساڵ دەکێشێت.

– زەردەشت دێتە مەیدانەوە و گشتاسب ئاینی زەردەشت دەسەلمێنێت..

– ئەرجاسب لەوەی ئاگەدار دەبێتەوە کە گشتاسب پەیڕەوی ئاینی زەردەشتی دەکات.

– ئەرجاسب نامە بۆ گشتاسب دەنووسێت.

– ئەرجاسب پەیام دەنێرێتە سەر گشتاسب.

– زەریر وەڵامی ئەرجاسب دەداتەوە.

– پەیام هەڵگرانی ئەرجاسب بەوەڵامی گشتاسبەوە دەگەڕێتەوە.

– ئەرجاسب لەشکر ئامادە دەکا بۆ شەڕی گشتاسب

– گشتاسب لەشکر کۆ دەکاتەوە.

– جاماسب لە ڕووی ئەستێرە ناسییەوە سەرئەنجامی شەڕەکە لێکدەداتەوە و دەیزانێ.

– دوو لەشکر بەرانبەر یەك رادەوەستن.

– کوژرانی ئەردەشێر و وەشیدەسب و ڕێزگرتن لە نێوزاری سەرداری ئێرانی.

– زەریر براکەی گشتاسب دەکوژێ.

– ئەسفەندیار لە کوشتنی زەریر ئاگەدار دەبێت.

– ئەسفەندیار دەڕواتە شەڕی ئەرجاسبەوە.

– ئەرجاسب لە شەڕدا رادەکات.

– ئەسفەندیار تورکەکان دەبەخشێت.

– گەشتاسب دەگەڕێتەوە بەڵخ.

– گەشتاسب ئەسفەندیار بەچوار لادا بۆ بڵاوکردنەوەی ئاینی زەردەشت دەنێرێت.

– گرزەم زەمی ئەسفەندیار دەکات.

– جاماسب دەگاتە لای ئەسفەندیار.

- گشتاسب ئەسفەندیار زیندانی دەکات.
- ئەرخاسب سوپا دەڕازێنێتەوە و گشتاسب دەڕوا بۆ زابولستان.
- لەشکری ئەرجاسب دەگاتە بەڵخ و لهراسب دەکوژرێت.
- گشتاسب لە کوشتنی لهراسب ئاگەدار دەبێ و سوپا بەرەو بەڵخ دەڕوا.
- ئەرجاسب بەسەر گشتاسبدا سەردەکەوێت.
- جاماسب بۆ دیداری ئەسفەندیار دەڕوات.
- ئەسفەندیار و جاماسب بۆ لای کوشتاسب دەڕۆن.
- ئەسفەندیار دەگاتە لای گشتاسب لە چیا..
- شەڕی ئەسفەندیار و ئەرجاسب و دەستگیرکردنی ئەرجاسب.
- گشتاسب دووبارە ئەسفەندیار بۆ شەڕی ئەرجاسب دەنێرێتەوە.
- داستانی حەوت خوانی ئەسفەندیار – ستایشی شاهـ مەحموود.
- سەرەتای داستان.
- خوانی یەکەم و ئەسفەندیار دوو گورگ دەکوژێت.
- خوانی دووەم و ئەسفەندیار چەند شێرێ دەکوژێت.
- خوانی سێیەم و ئەسفەندیار ئەژدیها دەکوژێت.
- خوانی چوارەم و ئەسفەندیار ژنە جادووکەر دەکوژێت.
- سیمرخ لەلایەن ئەسفەندیارەوە دەکوژرێت.. خوانی پێنجەم.
- خوانی شەشەم ئەسفەندیار لە بەفر هەرەس و باران دەگوزەرێ..
- خوانی حەوتەم ئەسفەندیار لە رووبار دەگوزەرێت و گورگسار دەکوژێت.
- ئەفسەندیار بە بەرگی بازرگانییەوە دەڕواتە قەڵای روئینە.
- ئەسفەندیار خوشکەکانی دەناسێتەوە.
- پشوتن پەلاماری پیین قەڵا دەدات.
- ئەسفەندیار ئەرجاسب دەکوژێ.
- نامەنووسینی ئەسفەندیار بۆ گشتاسب و وەڵامەکەی.
- داستانی شەڕی روستەم و ئەسفەندیار.
- سەرەتای داستان.
- ئەسفەندیار داوای تەختی شاهی لە باوکی دەکات.
- گشتاسب وەڵامی ئەسفەندیار دەداتەوە.
- کەتایون تەمێی ئەسفەندیار دەکات.

– ئەسفەندیار لەشکر دەباتە سەر زابولستان.
– ئەسفەندیار بەهمەن دەنێرێتە لای روستەم.
– بەهمەن دەگاتە لای زاڵ.
– بەهمەن پەیام دەگەیەنێتە رۆستەم.
– روستەم وەڵامی بەهمەن دەداتەوە.
– بەهمەن دەگەڕێتەوە.
– روستەم دووبارە وەڵامی دەداتەوە.
– ئەسفەندیار روستەم دەعوەت ناکات.
– ئەسفەندیار داوای لێبوردن لە روستەم دەکات.
– ئەسفەندیار رەگەزی روستەم بەناپاك ناو دەبات.
– روستەم وەڵامی ئەسفەندیار دەداتەوە.
– ئەسفەندیار ستایشی رەگەزی خۆی دەکات.
– روستەم ستایشی پاڵەوانیەتی خۆی دەکات.
– روستەم و ئەسفەندیار پێکەوە مەی دەخۆنەوە.
– روستەم دەگەڕێتەوە دیوەخانی خۆی.
– زاڵ، روستەم تەمێ دەکات.
– شەڕی رۆستەم و ئەسفەندیار.
– کوڕەکانی ئەسفەندیار لەلایەن زەوارە و فەرامەرزەوە دەکوژرێن.
– گریانی ئەسفەندیار بەسەر تەرمی کوڕەکانیدا و ناردنی تابووتەکانیان بۆ لای گشتاسب.
– روستەم لەگەڵ خزمانیدا مشوورەت دەکات.
– سیمرغ چارە بۆ ڕۆستەم دەدۆزێتەوە.
– دووبارە شەڕی روستەم و ئەسفەندیار.
– روستەم ئەسفەندیار دەکوژێت.
– ئەسفەندیار تەمێی روستەم دەکات.
– پشوتن تابووتی ئەسفەندیار دەبا بۆ لای گشتاسب.
– روستەم بەهمەن بۆ ئێران دەنێرێت..
– داستانی روستەم و شغاد – سەرەتای داستان.
– روستەم بۆ کابول دەڕوا بەدوای شغادا.
– شای کابول چاڵ هەڵدەکەنی و روستەم و زەواری تێ دەکەون.

– روستەم شغاد دەکوژێت و بەدوایدا روستەم و زەوارەی برای دەمرن..

– زاڵ لە کوژرانی روستەم و زەوارەی ئاگەدار دەبێت و فەرامەرز تابووتەکەیان دەگەیەنێتە ئەشکەوت.

– گشتاسب تەختی شاهی دەسپێرێتە بەهمەن و بەدوایدا دەمرێت.

– بەهمەن نەوەد و نۆ ساڵ فەرمانڕەوایی دەکا و بەدوای تۆڵەی خوێنی ئەسفەندیاردا دەگەڕێ.

– بەهمەن زاڵ زیندانی دەکات.

– شەڕی فەرامەرز و بەهمەن و کوژرانی فەرامەرز.

– بەهمەن، زال ئازاد دەکا و دەگەڕێتەوە ئێران.

– بەهمەن کچەکەی خۆی مارە دەکا و دەیکاتە وەلی عەهد.

– پاشایەتی همای سی و دوو ساڵ درێژە دەکێشێت.

– همای، کوڕەکەی دەخاتە ناو سنوقچە و دەیخاتە ناو فوراتەوە.

– گازەر ئەو منداڵە لە ئاو دەگرێتەوە کە ناوی داراب بووە.

– داراب دەربارەی رەگەزی خۆی دەپرسێت.

– رشنواد لە داراب ئاگەدار دەکرێتەوە.

– شەڕی داراب و رومییەکان و راونانی رومییەکان.

– همای کوڕەکەی دەناسێتەوە.

– همای داراب دەکاتەوە شا.

– پاشایەتی داراب دوانزە ساڵ دەخایەنێت.

– داراب شاری داراب دەسازێنێت.

– داراب لەشکری شغویەب راودەنێ.

– شەڕی داراب و فیلقوس کچەکەشی مارە دەکات.

– داراب کچەکەی فیلقوس و دەگێڕێتەوە و ئەسکەندەری لێ دەوێت.

– فیلقوس دەمرێ و ئەسکەندەر دەکرێتە شا.

– ئەسکەندەر دەگاتە سولی بۆلای دارا.

– شەڕی داراو ئەسکەندەر و راونانی دارا.

– شەڕی دووەمی دارا و ئەسکەندەر.

– شەڕی سێیەمی دارا و ئەسکەندەر و راکردنی دارا بەرەو کرمان.

– دارا نامەی ئاشتی بۆ ئەسکەندەر دەنووسێت.

– دارا نامە بۆ بفوری هندوستانی دەنووسێت.

– دارا لەلایەن دوو وەزیریەوە دەكوژرێت.

– ئەسكەندەر نامە بۆ دەسەڵاتدارانی ئێران دەنووسێت.

– پاشایەتی ئەسكەندەر چواردە ساڵی كێشاوە.

– ئەسكەندەر نامە بۆ ژن و كچەكەی دارا دەنووسێ.

– وەڵامی نامەی ئەسكەندەر لەلایەن دایكی «رەوشەنگ»ەوە.

– ئەسكەندەر دایكی دەنێرێتە خوازبێنی رەوشەنەك و دەیخوازێت.

– كیدی هندوستان خەون دەبینێت و میهران رای دەگەیەنێت.

– ئەسكەندەر لەشەكر دەباتە سەر كیدی هندوستان.

– كیدی هندی وەڵامی ئەسكەندەر دەداتەوە.

– دە پیاوی رومی دەڕۆن بۆ دیتنی چوار شتی سەرسام ئاوەری كیدی هندوستان.

– هاتنی كچ و پزیشك و فەیلەسووف بۆ لای ئەسكەندەر.

– تاقیكردنەوەی فەیلەسووف و پزیشك.

– ئەسكەندەر نامە دەكاتە سەر فوری هندوستان.

– فور وەڵامی ئەسكەندەر دەداتەوە.

– ئەسكەندەر لەشكر ڕێك دەخات بۆ سەر فوری هندوستان.

– ئەسكەندەر فور دەكوژێت و سورەك دەكاتە شا.

– ئەسكەندەر دەڕوا بۆ بینینی كابە.

– ئەسكەندەر سوپا لە جدەوە بۆ میسر دەبات.

– نامەنووسینی ئەسكەندەر بۆ قیدافە شای ئەندەلوس و وەرگرتنی وەڵامی نامەكەی.

– ئەسكەندەر سوپا دەباتە سەر ئەندەلوس و قەڵای شای قرفار دەگرێت.

– ئەسكەندەر دەڕوا بۆ برسولی و قیدافە دەیناسێتەوە.

– قیدافە ئەسكەندەر تەمێ دەكات.

– تینوش وتووێژ لەگەڵ ئەسكەندەردا دەكات.

– قیدافە و ئەسكەندەر پەیمان دەبەستن و ئەسكەندەر دەگەڕێتەوە.

– ئەسكەندەر دەڕواتە شەڕی بەرهمنان و پرسیاركردنی دەربارەی رازەكانیان...

– ئەسكەندەر دەگاتە دەریای ڕۆژ هەڵات.

– ئەسكەندەر دەگاتە سەر زەوی حەبەشە.

– ئەسكەندەر دەگاتە شاری نەرپایان.

– ئەسكەندەر ئەژدیها دەكوژێت و لە مردن خۆیی ئاگەدار دەبێ.

- ئەسکەندەر دەگاتە شاری ژنان و شتی سەرسوڕهێنەر دەبینێت.
- ئەسکەندەر بەدوای ئاوی زیندەگانیدا دەڕوات.
- ئەسکەندەر بەدوای کچۆڵەدا دەڕوا و سەیروسەمەر دەبینێ.
- ئەسکەندەر شورەی یەئجوج و ماجوج دەسازێنێت.
- ئەسکەندەر دەگاتە شاخێك لەوێڕا لە مردنی خۆی ئاگەدار دەکرێتەوە.
- ئەسکەندەر دەگاتە چین، بۆلای فەغفور..
- شەری ئەسکەندەر لەگەڵ سندیان و ڕۆیشتنی بۆ وڵاتی یەمەن.
- ئەسکەندەر دەگاتە بابل و گەنجینەی کەیخوسرەو دەدۆزێتەوە.
- ئەسکەندەر نامە بۆ ئەرستۆ دەنووسێت و وەڵامەکەی بۆ دێتەوە.
- ئەسکەندەر نامە بۆ دایکی دەنووسێ.
- مردنی ئەسکەندەر و بردنی تابووتەکەی بۆ ئەسکەندەرییە.
- شیوەنی خەڵکی بەسەر ئەسکەندەردا.
- شیوەنی ژن و دایکی ئەسکەندەر بەسەر گۆڕەکەیدا.
- فیردەوسی گلەیی لە ئاسمان دەکا و مەدحی سوڵتان مەحموود دەکات.
- دەسەڵاتی ئەشکانییەکان دوو سەد ساڵ درێژەی دەکێشێت.
- سەرەتای پاشایەتی ئەشکانییەکان.
- بابەك ساسان لە خەوندا دەبینێت کەوا کچەکەی پێ داوە.
- لەدایکبوونی ئەردەشێری بابەکان و سەرگوزەشتەی ئەو لەگەڵ ئەردەواخدا.
- ئردوان لە هەڵگرتنی کەنیزەکەی لەلایەن ئەردەشێرەوە ئاگەدار دەبێ و بەدوایان دەکەوێ.
- ئردوان نامە بۆ بەمەنی کوڕی دەنووسێت و پێ ڕادەگەیەنێت کە ئەردەشێری دەست بەسەر کردووە.
- تەباك دەڕواتە یارمەتی ئەردەشێرەوە و لەگەڵ بەهمەندا بەشەڕ دێت و بەسەریا سەردەکەوێت..
- ئردوان لەشکر دەباتە سەر ئەردەشێر و لە شەڕدا دەکوژرێت.
- ئەردەشێر شەڕ لەگەڵ کوردەکاندا دەکاو کوردەکان راوی دەنێن.
- ئەردەشێر شەو پەلاماری کوردەکان دەدا و سەردەکەوێت.
- داستانی هەفتواد و سەرگوزەشتەی کەرم.
- شەڕی ئەردەشێر و هەفتواد و سەرنەکەوتنی.
- مەهرەکی جەهرومی ماڵی ئەردەشێر تالان دەکات.
- ئەردەشێر دەکەوێتە تەقەللای کوشتنی کەرم.

- ئەردەشێر هەفتواد دەکوژێ..
- پاشایەتی ئەردەشێری بابەکان چل و دوو مانگ بووە.
- ئەردەشێری بابەکان لە بەغدادا لەسەر تەختی شاهی دادەنیشێت.
- سەرگوزەشتەی ئەردەشێر و کچەکەی ئەردوان.
- لەدایکبوونی شاپووری کوڕی ئەردەشێر لە کچەکەی ئردوان.
- نامەی ئەردەشێر بۆ کیدی هندوستان و وەڵام وەرگرتنی.
- سەرگوزەشتەی شاپور و کچی مهدەك و مارەکردنی.
- لەدایکبوونی ئورمزد لەو پێوەندییە.
- داستانی وادو فەرهەنگی ئەردەشێر و چاککردنەوەی دەوڵەتداری.
- ئەردەشێر لەلایەن خرادەوە ستایش دەکرێت.
- دەردی دڵکردن دەربارەی کردەوەی رۆژگار.
- ئەردەشێر تەمێی شاپور دەکات.
- ستایشی پەروەردگار و سوڵتان مەحموود.
- پاشایەتی شاپوور و ئەردەشێر سێ ساڵی کێشاوە.
- لەسەر تەختی شاهی دانیشتنی شاپور.
- شەڕی شاپور و رومەکان و ئاشتبوونەوەی شاپور و قەیسەر.
- پاشایەتی ئورمزدی شاپور یەك ساڵ و دوو مانگی خایاندووە.
- ئورمزد پاشایەتی دەسپێرێتە بەهرام و مردنی.
- پاشایەتی بەهرام سێ ساڵ و سێ مانگ و سێ ڕۆژ درێژە دەکێشێت.
- بەهرام تەمێی کوڕەکەی دەکات.
- پاشایەتی بەهرام و کوڕی بەهرام نۆزدە ساڵ دەخایەنێت.
- پاشایەتی بەهرامی بەهرامیان چوار مانگ بووە.
- پاشایەتی نرسی کوڕی بەهرام نۆ ساڵی کێشاوە.
- پاشایەتی ئورمزدی کوڕی نرسی نۆ ساڵی خایاندووە.
- پاشایەتی شاپوری زولئەکتاف حەفتا ساڵی کێشاوە.
- سایەری عەرەب کچەکەی نرسی دەرفێنێت، شاپور پەلاماری وڵاتی یەمەن دەدا و کچی شای یەمەن عاشقی شاپور دەبێت.
- شاپور بەشێوەی بازرگانی دەگاتە وڵاتی رومەکان و قەیسەر دەستگیری دەکات.
- ژنێك شاپور رزگار دەکا و پێکەوە دەگەڕێنەوە وڵات.

– موبەدەکان و پاڵەوانان لە گەڕانەوەی شاپور ئاگەدار دەبنەوە.
– شەو پەلاماری شاپور بۆ سەر قەیسەر و دەستگیرکردنی قەیسەر.
– ڕۆیشتنی شاپور بۆ سەر رومەکان و شەڕی لە «بایانس»ی برای قەیسەردا.
– رومییەکان بزانوش دەکەنە قەیسەر و نامە بۆ شاپور دەنووسن.
– بزانوش بۆ لای شاپور دەڕوا و پەیمانی دۆستایەتی دەبەستن.
– مانیٚ داوای پەیامبەری دەکا و دەڕواتە لای شاپور و شاپور دەیکوژیٚ..
– شاپور تەختی شاهی دەبەخشێتە براکەی.
– پاشایەتی ئەردەشێر دە ساڵی خایاندووە.
– پاشایەتی شاپور پێنج ساڵ و چوار مانگی کێشاوە.
– پاشایەتی بارامی شاپور چواردە ساڵی خایاندووە.
– پاشایەتی یەزدگرد سی ساڵ درێژەی کێشاوە.
– لەدایکبوونی بەهرامی گۆڕ و سپاردنی بە مونزری عەرەب.
– بەهرام لەگەڵ کچێکدا دەڕوا بۆ نێچیرگا.
– هونەرنمای بەهرام بەلای مونزیرەوە.
– بەهرام و نیهان بۆ لای یەزدگرد دەڕۆن.
– یەزدگرد بەهرام زیندانی دەکا و کە ئازاد دەکرێت دەڕواتەوە بۆ لای مونزر..
– یەزدگرد دەڕوا بۆ کانی سو، ئەسپی ئاوی پەلاماری دەدا و دەیکوژێت.
– ئێرانییەکان خوسرەو بە شا دەکەن.
– بەهرام لە مردنی باوکی ئاگەدار دەبێتەوە و گەڕانەوەی بۆ ئێران.
– ئێرانییەکان نامە بۆ مونزیر دەنووسن و وەڵامەکەشی وەردەگرنەوە.
– بەهرام بە لەشکرەوە لەگەڵ مونزیردا دەگەنە جەهرم و گەلێك لە ئێرانییەکان پێشوازییان لیٚ دەکەن.
– بەهرام و خوسرەو دەڕۆن بۆ هامون و بەهرام شێرەکان دەکوژێت و دەبێتە شاهـ.
– پاشایەتی بەهرامی گۆڕ شەست و سیٚ ساڵی کێشاوە.
– بەهرام ئێرانییەکان دەبەخشێت و نوعمان و مونزیر بۆ یەمەن دەڕۆن.
– بەهرام دەبێتە میوانی لەبنەکی ئاوکێش.
– بەهرام دەڕوا بۆ لای براهامی یەهودی.
– داواکانی براهام دەگاتە لبنەگ.
– بەهرام شێرەکان دەکوژێت و شەراب خواردنەوەی خەڵکی قەدەغە دەکات.

- منداڵێکی پینەچی خەو دەبینێت و بەهرام دیسان شەراب خواردن ئازاد دەکاتەوە.
- بەهرام کچەکەی ئاشەوان دەخوازێت.
- بەهرام گەنجینەی جەمشید دەدۆزێتەوە.
- بەهرام لە ڕێگەی نەخجیرەوە دەڕوا بۆ دیوەخانی بازرگانەکان و بە تووڕەیی دەگەڕێتەوە.
- بەهرام دەڕوا بۆ نەخچیر و داخوازی کچی بەرزینی جووتیار دەکات.
- بەهرام شێرەکان دەکوژێت و دەڕوا بۆ ماڵی گەوهەرفرۆش.
- بەهرام دەڕوا بۆ نەخچیر و دەڕواتە ماڵی فەرسیدورد و شەو لەوێ دەگوزەرێنێت.
- بەهرام دارایی فەرشیدورد دەبەخشێ.
- بەهرام دەڕوا بۆ نێچیرگا و شێر دەکوژێت.
- بەهرام دەڕوا بۆ نێچیرگا و گورگ دەکوژێت و دەڕوا بۆ بەغدا و ئستەخر.
- خاقانی چین لەشکر دێنێتە سەر بەهرام.
- بەهرام پەلاماری خاقان دەدا و دەستگیری دەکا.
- بەهرام پەیمان بە تورانییەکان ئیمزا دەکا و شهرە دەکاتە شا.
- بەهرام نامەی سەرکەوتن بۆ «نرسی» دەنووسێ و دەگەڕێتەوە ئێران.
- بەهرام ئامۆژگاری چاوساقانی دەکا.
- بەهرام پرسیار لە هەناردەی قەیسەر دەکات.
- بەهرام ئامۆژگاری فەرماندەرانی دەکات.
- بەهرام نامەی خۆی دەبا بۆ «شنگل» پاشای هندوستان.
- شنگل نامەی لێ وەردەگرێت و وەڵامی دەداتەوە.
- شنگل بەزم دەگێڕێت و بەهرام هونەر نمای دەکات.
- بەهرام گورگ دەکوژێت.
- بەهرام ئەژدیها دەکوژێت.
- شنگل کچەکەی بە بەهرام دەدات.
- نامەی فەغفوور بۆ بەهرام و وەڵامدانەوەی.
- شنگل بەهرام دەناسێ و بەدوای دەکەوێت.
- شنگل دەگەڕێتەوە هندوستان و بەهرامیش بۆ ئێران.
- شنگل و حەوت پاشا، بۆ لای بەهرام دەڕۆن.
- شنگل دەگەڕێتەوە هندوستان و بەهرام باجی وڵاتەکە دەبەخشێتە شنگل.
- بەهرام لورییەکان دەعوەت دەکات تا لە هندەوە بۆ ئێران بێن.

- بەهرام دەمرێت.
- پاشایەتی یەزدگرد کوڕی بەهرام هەژدە ساڵ دەکێشێ.
- هرمزی کوڕی یەزدگرد یەك ساڵ شاهی دەکات.
- پیرۆزی کوڕی یەزدگرد یانزە ساڵ پاشایەتی دەکات.
- پیرۆز شارستان دەسازێنێت و دەڕوا بۆ شەڕی توران.
- خوشنەواز، نامە دەنووسێت بۆ پیرۆز.
- شەڕی پیرۆز و خۆشنەواز و کوژرانی پیرۆز.
- پاشایەتی پەلاش پێنج ساڵ و دوو مانگ دەکێشێ.
-ئاگەداری سوفزای لە کوشتنی پیرۆزو نامە نووسینی بۆ خۆشنەواز.
- شەڕی سوفزای و خۆشنەواز و ئازادبوونی قوباد لە زیندان.
- پاشایەتی قوبادی کوڕی پیرۆز چل و سێ ساڵی خایاندووە.
- ئێرانییەکان قوباد لە سوفزای بەدگومان دەکەن و کوشتنی سوفزای.
- ئێرانییەکان قوباد زیندانی دەکەن و جاماسب دەبێتە شا.
- قوباد لە زیندان هەڵدێ و کچە جووتیارێك مارە دەکات و پەنا دەباتە هیتالیەکان.
- گەڕانەوەی قوباد و ئاگەدار بوونی لە دایکبوونی نەوشیروان و لەسەر تەخت دانیشتنەوەی.
- داستانی قوباد و مەزدەك و ئاینی مەزدەك قەبولکردن.
- نەوشیروان ئاینی مەزدەك رەد دەکاتەوە و مەزدەك و پەیڕەوانەکانی دەکوژێت.
- قوباد دەمرێت و تەمێ نامە دەنووسێت بۆ نەوشیروان.

بەرگی چوارەم

- پاشایەتی ئەنەوشیروان تا دوو دەسەڵاتی یەزدگرد.
- پاشایەتی ئەنەوشیروان چل و هەشت ساڵ بەردەوام دەبێت.
- نەوشیروان نامە بۆ لێزانەکان دەنووسێت.
- نەوشیروان وڵات دەکاتە چوار بەشەوە و تەکبیری چۆنیەتی وەرگرتنی باجی دەوڵەت دەکات.
- نەوشیروان ڕێژەی لەشکر لە بابەك دەخوازێ.
- تەمێکردنی نەوشیروان بەدەسەڵاتدارانی ئێران.
- گەڕانی نەوشیروان بەناو دەسەڵاتەکەیدا و دیوارکێشان لە نێوان ئێران و توراندا.
- نەوشیروان ئالانییەکان و بەلوجییەکان و گیلانییەکان دەخاتە ژێر زەبر و زۆرەوە.
- مونزیری عەرەب بەلای نەوشیروانەوە شکاتی قەیسەری رۆم دەکات.
- کیسرا نامە بۆ قەسەری رۆم دەنووسێ و وەڵامەکەشی وەردەگرێتەوە.

– کیسرا بۆ شەڕی قەیسەر دەڕوا.
– نەوشیروان چەندین قەڵای رومانی دەگرێت.
– نەوشیروان فەرفوس راودەنێ و تالینیوس ئەنتاکیا دەگرێت.
– نەوشیروان شاری «زیب خوسرەو» دەگرێ و بەدیلگیراوانی رۆمی لەوێدا زیندانی دەکات.
– قەیسەر پەیام بۆ نەوشیروان دەنێرێت.
– نەوشیروان کوڕێکی بەناوی نوشزاد دەبێ کە لە ژنێکی مەسیحی بوو.
– نەوشیروان نەخۆش دەکەوێت، نوشزاد ئاژاوە دەنێتەوە.
– نەوشیروان نامە بۆ پاسەوانی مەدائن دەربارەی گرتنی نوشزاد دەنێرێ.
– شەڕی رام بەرزین و نوشزاد و کوژرانی نوشزاد.
– نەوشیروان خەون دەبینێت و بوزەرجەمهەر لێکی داوەتەوە.
– بەزمگێڕانی نەوشیروان لەگەڵ زانایاندا و گفتاری بوزەرجمهەر.
–بەزمی دووەمی نەوشیروان لەگەڵ بوزەرجەمهەرو زانایاندا.
– بەزمی سێیەمی نەوشیروان و بوزەرجەمهەرو موبەدان.
– بەزمی چوارەمی نەوشیروان لەگەڵ بوزەرجەمهەرو موبەدەکاندا.
– بەزمی پێنجەمی نەوشیروان لەگەڵ بوزەرجەمهەرو موبەدەکاندا.
– بەزمی شەشەمی نەوشیروان لەگەڵ بوزەرجەمهەرو موبەدەکاندا.
– بەزمی حەوتەمی نەوشیروان لەگەڵ بوزەرجەمهەرو موبەدەکاندا.
– داستانی مەهبود و کوژرانی ئەو کوڕەکانی بە جادووی زروانی یەهودی.
– جادووی زروان ئاشکەرا دەبێت لەگەڵ یەهودیدا هەردوو دەکوژرێن.
– ستایشی ئەندیشمەندی نەوشیروان و دروستکردنی شارسان و سورسان.
– شەڕی خاقان لەگەڵ عانقەری سەرلەشکری هیتالییەکان و راکردنی هیتالییەکان و فغانی دەکرێتە پاشایان.
– ئاگەداربوونەوەی نەوشیروان لە شەڕی خاقان و هیتالییەکان و لەشکرکێشی بۆ سەر خاقان.
– خاقان لە لەشکرکێشی نەوشیروان بۆ سەری ئاگەدار دەبێتەوە و نامەی ئاشتی بۆ دەنووسێت.
– نەوشیروان وەڵامی نامەی خاقان دەداتەوە.
– خاقانی پێشنیاز دەکات نەوشیروان کچەکەی بخوازێت.
– نەوشیروان میهران دەنێرێتە داوای کچی خاقان و هێنانی کچی خاقان.
– خاقان کچەکەی بۆ نەوشیروان دەنێرێت.
– خاقان دەگەڕێتەوە، نەوشیروان لە گورگانەوە بۆ تیسفون دەڕوات.
– نەوشیروان بەرنامە دادەڕێژێت و جیهان لە بیروڕای ئاگەدار دەبێت.
– بوزەرجەمهەری تەمیێ نەوشیروان دەکات دەربارەی کرداری باشە و گفتاری جوان.

– رای هندوستان شەترەنج دەنێرێتە لای نەوشیروان.
– بوزەر جەمهەری (تاوڵە) دروست دەکات و بەدیاری بۆ رای هندستانی دەنێرێ.
– گفتار دەربارەی شەترەنج
– داستانی هێنانی کلیلە و دمنە، لە هندوستانەوە.
– نەوشیروان لە بوزەرجەمهەری ئاڵۆز دەبێت.
– گفتار دەربارەی واژوکانی نەوشیروان.
– تەمێ و ئامۆژگاری نەوشیروان بۆ هورمزی کوڕی.
– موبەدەکان پرسیار لە نەوشیروان دەکەن و وەڵام وەردەگرنەوە.
– نەوشیروان جاڕی شەڕکردن دەدات لەگەڵ قەیسەردا.
– نەوشیروان قەڵای ستیلار دەگرێ و سەرگوزەشتەی پینەچی.
– نوێنەرانی قەیسەر دەگەنە لای نەوشیروان بۆ داوای لێبوردن.
– نەوشیروان هورمز بە وەلیعەهدی هەڵدەبژێرێت.
– موبەدەکان هورمز تاقی دەکەنەوە.
– ئامۆژگاری نەوشیروان بۆ هورمز.
– نەوشیروان خەون دەبینێت کە پەیامبەری ئیسلام پەیدا دەبێ.
– پاشایەتی هورمزی نەوشیروان دوانزە ساڵ بەردەوام بووە.
– هورمز وەزیرەکانی باوکی دەکوژێت (ئیزەد کەشب، برزمهر، ماە ئازەر، زەرد).
– گەڕانەوەی هورمز بۆ دادخواهی.
– سوپا و لەشکر کۆدەبنەوە دژ بە هورمز.
– هورمز لە بوونی بەهرامی چوپینە ئاگەدار دەکرێتەوە.
– بەهرام دێتە لای هورمز و دەیکاتە سەر لەشکر.
– بەهرام بە دوانزە هەزار شەڕکەرەوە دەڕواتە شەڕی ساوەشاوە.
– ساوەشا پەیام دەنێرێتە لای بەهرام و وەڵام وەردەگرێتەوە.
– دوو لەشکری بەهرام و ساوەشا بەرانبەر یەك رادەوەستن.
– ساوەشا، دیسان پەیام دەنێرتە لای بەهرام.
– بەهرام و ساوەشا بەشەڕدێن و ساوەشا دەکوژرێت.
– بەهرام سەری ساوەشا دەنێرێتە لای هورمز.
– شەڕی بەهرام و پەرموده و پەنابردنی پەرمورده بۆ قەڵای ئاوازە.
– پەرمورده داوای پەنا هێنان دەکات.
– نامەی هورمز بۆ بەهرام و ئاڵۆزبوونی بەهرام لە پەرمورده.
– بەهرام پەرمورده دەنێرێتە لای هورمز.

– هورمز لە پەیمانی بەهرام و خاقان ئاگەدار دەکرێتەوە.
– هورمز گلەیی لە بەهرام دەکا و جلوبەرگی ژنانی بۆ دەنێرێت.
– بەهرام جلوبەرگی ژنانە لەبەر دەکات و دەڕواتە ناو فەرماندەرانەوە.
– بەهرام ژنێك لە دەریادا دەبینێت و ئاگەداری دەکاتەوە لەسەرنویشتی.
– بەهرام ئاینی پاشایەتی دەگرێ و خراد بەرزین لە بەرامبەری هەڵدێت.
– هورمز لە کاری بەهرام ئاگەدار دەبێت و بەهرام سەبەتەیەك خەنجەری بۆ دەنێرێت.
– بەهرام گەورە پیاوان کۆدەکاتەوە و کوردیەی خوشکی تەمێ دەکات.
– بەهرام سکەی پارە بەناوی خوسرەو پەرویز لێ دەدا و دەینێرێتە لای هورمز.
– بەهرام نامە بۆ هورمز دەنووسێت و خوسرەو بەلای باوکییەوە هەڵدێت.
– هورمز ئاین گشسب دەنێرێتە شەڕی بەهرام و ئاین دەکوژرێت.
– هورمز خەمگین دەبێت و مندوی وەگستهم، هەردوو چاوی دەردێنێت.
– خوسرەو لە کوێرکردنی باوکی ئاگەدار دەبێت و دەکرێتە شاه.
– پاشایەتی خوسرەو پەرویز سی و هەشت ساڵی کێشاوە.
– خوسرەو دەگاتە خزمەت باوکی و داوای لێبوردنی لێ دەکات.
– بەهرام لە کوێرکردنی هورمز ئاگەدار دەبێت و پەلاماری خوسرەو دەدات.
– بەهرام و خوسرەو لەگەڵ یەکدا گفتوگۆ دەکەن.
– کوردیە ئامۆژگاری بەهرام دەکات.
– شەو پەلاماری بەهرام بۆ سەر خوسرەو و هەڵهاتنی خوسرەو.
– خوسرەو دەگاتە لای باوکی و هورمز دەکوژرێت.
– بەهرام لەشکر بەدوای خوسرەودا دەنێرێت.
– گرتنی بندوی و بردنی بۆلای بەهرامی چوپینە.
– بەهرامی چوپینە دەبێتە پادشاه.
– بەهرام سیاوەش دەکۆشێ بەهرامی چوپینە بکوژێت، بەڵام سەرناکەوێت و هەڵدێت.
– خوسرەو دەگاتە رۆم و قەشەیەك لە داهاتوو ئاگەداری دەکاتەوە.
– سوارێکی قەیسەر دەگاتە لای خوسرەو و خوسرەو فەرماندەکانی دەنێرێتە لای قەیسەر.
– قەیسەر نامە بۆ خوسرەو دەنووسێت و ئامادەی یارمەتیدانی نابێ.
– نامەیەکی قەیسەر بۆ خوسرەو و بەڵێنی یارمەتیدانی.
– خوسرەو وەڵامی بە پەیمان نامەیەك دەنێرێتە لای قەیسەر.
– قەیسەر تەلەسم دەکرێت و «خراد بەرزین» لەو تەلەسمە رزگاری دەکات.
– خراد بەرزین، ئاینی هندوان رۆشن دەکاتەوە و ئامۆژگاری قەیسەر دەکات.
– قەیسەر لەشکر و کچەکەی دەنێرێتە لای خوسرەو.

– خوسرەو لەشکر دەنێرێتە سەر، زەڕ ئابادەکان.
– بەهرامی چوپینە لەگەڵ گەڕانەوەی خوسرەو بەلەشکرەوە ئاگەدار دەبێت.
– شەڕی بەهرام و خوسرەو و کوژرانی کوتی رۆمی.
– شەڕی دووەمی بەهرام و خوسرەو و سەرکەوتنی بەهرام.
– شەڕی سێیەمی بەهرام و خوسرەو و هەڵهاتنی بەهرام.
– خوسرەو لەشکری بەهرام تالآن دەکا و نامە بۆ قەیسەر دەنووسێت.
– نیاتانوس، لە بندوی ئاڵۆز دەبێت و مەریەم ئاشتیان دەکاتەوە.
– خوسرەو رومییەکان بۆ وڵاتی خۆیان دەیان نێرێتەوە.
– شیوەنی فیردەوسی بۆ مەرگی کوڕەکەی.
– داستانی بەهرام چوپینە و خاقانی چین.
– مەقاتورە بەدەستی بەهرام دەکوژرێت.
– شیرکوپی لەلایەن بەهرامەوە دەکوژرێت.
– خوسرەو نامە بۆ خاقانی چین دەنووسێت.
– خوسرەو خراد بەرزین دەنێرێتە لای خاقان و داوای کوشتنی بەهرام دەکات.
– بەهرام بەدەستی قلون و بە پلانی خراد بەرزین دەکوژرێت.
– خاقان لە کوشتنی بەهرام ئاگەدار دەکرێت و فەرمانی تالآنی قلون دەدا.
– خوسرەو لە کوشتنی بەهرام ئاگەدار دەکرێتەوە.
– خاقان براکەی دەنێرێتە لای کوردیە و نامەی وەڵام دەگاتە خاقان.
– کوردیە، لەگەڵ فەرماندەرەکاندا کۆدەبێتەوە و دەگەڕێنەوە بۆ مەرو.
– خاقان لەشکر بەدوایاندا دەنێرێت.
– خوسرەو بندوی دەکوژێت.
– گستهەم لە خوسرەو یاخی دەبێت و کوڕە کوردیە مارە دەکات.
– گستهەم بەدەستی کوردیە دەکوژرێت.
– کوردیە نامە بۆ خوسرەو دەنووسێت ودەڕوا بۆ لای خوسرەو و شووی پێ دەکات.
– خوسرەو پاشایەتی دابەش دەکات.
– خوسرەو دەڕوا بۆ ڕاوکردن و چاوی بە شیرین دەکەوێت.
– گەورە پیاوان خوسرەو ئامۆژگاری دەکەن.
– شیرین مریەم دەکوژێت، خوسرەو شێرۆ زیندانی دەکات.
– خوسرەو تەختی تافراییس دروست دەکات.
– سەرگوزەشتەی باربودوی سەماکەر لەگەڵ خوسرەو پەروێزدا.
– خوسرەو شاری مەداین دروست دەکات.

- گوفتار دەربارەی مەزنی خوسرەو پەروێز.
- قەیسەر نامەی چارەسەری بۆ خووسرەو دەنووسێت.
- سەرانی لەشکر داوای ئازادکردنی شێرۆیە دەکات.
- خوسرەو دەستگیر دەکرێت و بۆ تیسفون دەنێرن.
- پاشایەتی « قوباد» مەشهور بە شێرۆی حەوت مانگ دەکێشێ.
- خوسرەو وەڵامی شێرۆی دەداتەوە
- خەمخواردنی شێرۆی دەربارەی خوسرەو.
- باربود شیوەنی خوسرەو دەکا و پەنجەکانی خۆی دەبڕێت.
- خوسرەو لەلایەن مهرهورمزەوە دەکوژرێت.
- شیرین خۆی دەکوژێت و «شێرۆ»یش دەکوژێت.
- ئەردەشێری کوڕی شێرۆی تەنیا شەش مانگ پاشایەتی دەکات.
- ئەردەشێر لەلایەن پیروزی خوسرەو دەکوژرێت.
- پاشایەتی گرازکە تەنیا پەنجا ڕۆژ بووە.
- پاشایەتی پوران دوخت شەش مانگ بووە.
- پاشایەتی ئازەرو میروخت چوار مانگ بووە.
- پاشایەتی یەزدگرد، بیست ساڵی خایاندووە.
- پەلاماری سەعدی کوڕی وەقاس بۆ سەر ئێران و روستەم بەرەنگاری دەبێتەوە.
- روستەم نامە بۆ براکەی دەنووسێت.
- روستەم نامە بۆ سەعد دەنووسێت و وەڵامەکەی وەردەگرێتەوە.
- شەڕی روستەم و سەعد و کوژرانی روستەم.
- مەشوەرەتی یەزدگرد لەگەڵ ئێرانییەکاندا و بەرەو خوراسان ڕۆیشتن.
- یەزگرد نامە بۆ فەرماندەکانی تووس دەنووسێت.
- ڕۆیشتنی یەزدگرد بۆ توس.
- ماهوی بیژەن هان دەدا تا بڕوانە شەڕی یەزگردەوە و راکردنی یەزدگرد و لە ئاسیاودا خۆی دەشارێتەوە.
- موبەدەکان ماهوی ئامۆژگاری دەکەن.
- یەزدگرد لەلایەن خوسرەوی ئاشەوانەوە دەکوژرێت.
- ماهوی لە کوشتنی یەزدگرد ئاگادار دەکرێتەوە و دەبێتە پادشاە.
- ماهوی لەسەر فەرمانی بیژەن دەکوژرێت.

بەراورد

ویستم پێشەکی بۆ ئەم باسە بنووسم، کە وردبوومەوە روانیم: ئەم باسە زۆرتر نیازی بە «پاشەکی» زیاتر هەیە تا «پێشەکی». لێرەدا ئەوەی بۆ من گرینگە و دەمەوێ هەلاجی و شی بکەمەوە و بیخەمە بەردەستی چاوساقان و لێزانانی مێژووناسان و ئەفسانەزانانی خۆماڵی و گەلانی دوور و نزیك. روونکردنەوەیەکی پڕ لە وردەکارییە... شانامە و رووداوەکانی پاڵەوانان و بگرەو بەردەی نێو شانامەی فیردەوسی وا زانراوە، لە ناو بەشێکی زۆر لە گەلی کورد جێگەی خۆی هەیە و پتەو و چەسپاوە، لە بیر و ئەندێشەی هەتاوەکو خەڵکە رەش و ڕووتەکەدا و بەشێوەیەکی وا، ئەو ڕووداوانە بە ڕاستەقینە و بەشێك لە رابوردووی مێژوویین دەزانرێت و کەسایەتی ئەو قارەمانانە لە وتووێژ و بیروڕا و هەڵسوکەوتی ڕۆژانەی زۆرێك لەو خەڵکانەدا جێگەیەکی بەربڵاوی بەخۆوە گرتووە.. ئەو ناوانەی لە شانامەدان، کچ و کوڕی کوردی، زۆر بەوناوانەوە ناونراون، زۆر لەو رووداوانە، وتووێژ، کردار، گفتار، حیکمەت، پەند، بوونەتە کولتوور و سایە و سێوەری لە ڕەفتاردا وەدەرکەوتوون و ناخۆ ئاگا مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت، بڕێکی لاوەکییە و بڕێکی تریان بووە بە دیاردەیەکی مێژوویی و نەتەوایەتی و لە ئاستێکی تێکڕاییدا مامەڵەی لەگەڵدا دەکرێت وەك «زوحاك و کاوە» ئەم دوو خاڵە گرینگە ئەوڕۆ چ بمانەوێ و نەمانەوێ لە ژیانی ڕۆژانەی ئێمەی کورددا جێگەی خۆی گرتووەتەوە، بەندە وەك خوێندەوارێکی کوردی ئاگەدار بە فەرهەنگی ئێران و ڕووداوەکانی شانامە و فەلسەفەی ڕوحی شانامە و چۆنیەتی لە دایکبوونی ئەو بەرهەمە شاکارە، ئەوی بەستەگی بەو دوو خاڵەوە بێت دەیخەمە رووەوە، ناچارم بەسەر ئەو ڕاستەقینانەدا نەگوزەرم، چۆن لەوەی دڵنیام کەسێکی کەی وەك من ئەمڕۆ بێت یاخۆ سبەی لەوەی ناگوزەرێت و پەنجەی دەخاتە سەر ئەو خاڵانە و ڕەنگە گلە و گازاندەی زۆری خۆشی لە خوێندەوارانی ئەم قۆناغەی کوردە بکا.. کە بۆ وا بێدەنگ بوون بەرامبەر ئەو هەڵە گەورە دەق بەستووە، برێك بیروڕا لە نێو میللەتاندا بڵاودەبێتەوە، یا بەشێوەی ئەفسانە، یا مێژووی نەنووسراوی سنگ بەسنگ و گێڕانەوە، سەرئەنجام وەك دیاردەیەکی نەتەوایەتی، کولتووری یان کەلەپووری دەچەسپێت و باوەڕی پێ دەهێنرێت، بۆ نموونە: ئەژدیهای چینی، کە ئەوڕۆ بووە بە ئاڕمێکی نەتەوایەتی لە سەرتاسەری وڵاتی چین و لە جیهانیشدا ناسراوە، ئاوا جانەوەرێك لە دنیای زانستی جانەوەر ناسیندا نەبووە و نە دانیشی پێدانراوە، لەو بابەتە باوەڕانە لەناو میللەتانی کەی ئەم جیهانەدا زۆرە و گەل و وڵاتێك رەنگە بە پێی قووڵایی مێژووی خۆی و واقیعییەتی جوگرافیای و ئاو و هەوا و رەگەز و ئاین و بۆچوون و مامەڵەی جیاواز لە یەکتر لە ژیانیاندا دەقی بەستوویێت و باوەڕی جۆراوجۆری پێك هێنابێت. کاتێك بمانەوێت دەربارەی شانامە بدوێین. ناکرێت باس لە قووڵایی مێژوو و زنجیرە

دەسەڵاتەکانی ناو ئێران نەکەین و هۆی ئەو هەموو هێز و توانا ئارامەی لە ڕوحی فەرهەنگی ئێراندا خۆی مەڵاس داوە و وەك رووبارێکی گەورەی سەهۆڵبەندان ئارام و لەسەرخۆ ئەوەی سەخت و دەوەن و بەرد و سەنگ و ڕەنگ لە پێشیدا بووبێت، ئارام و لەسەرخۆ رای ماڵیوە، بەگوێرەی زەمان و شوێن پای خۆی کردووەتەوە و بە زمانێك بانگەوازی کردووە دەسەڵاتە دڕە بیانییەکانی هێور و ئارام کردووەتەوە و بە ئاهەنگ و ناز و نەوای فەرهەنگی ئێرانی گۆرانی خۆیان چڕیوە و هاتوونەتە سەمای ژیان، ڕاستە لە دوای کودەتای کورش دژ بە باپیری و دەسەڵاتی ئیمبراتۆرییەتی ماد، کە ئێمەی کورد خۆمان بە پاشماوەی ئەو ڕەگەزە دەزانین و زۆر لە سەرچاوە مێژووییەکان و بەردە هەڵکۆڵراوەکانی نێو کوردستان و دەرەوەی کوردستانیش دانی بەو راستەقینەیەدا ناوە، کورد لە دەسەڵاتی ناو ئێراندا وەك دەسەڵات و بە ناوی کوردەوە فەرمانڕەواییان نەکردووە، بەڵام لە تەواوی بوارەکانی فەرهەنگدا بەشدار بووین و ڕەنگە خاوەنە راستەقینەکەشی ئێمەی کورد زۆرترین تا فارس یان بلوچ یان ئازەری، زمانەکەمان شایەتحاڵی ئەو ڕاستەقینەیە، وەك دەبینی زمانی فارسی پڕی پڕە، لە وشە و واژەی غەیری فارسی، هەروەها بەلوجی و ئازەریش، ئەگەر کوردێك بیەوێت بەزمانی کوردی بدوێت، یان بنووسێت، بۆ خوا وشەیەکی بیانی تێدا نادۆزیتەوە، قەینا دەسەڵاتی ناوەندی پەیوەستە زۆر راستەقینەی بەگوێرەی بیروباوەڕ و سوودی تایبەتمەندی خۆی گۆڕیوە و یا هەر نەبێت پارێزی کردووە لە لێدوانی رووداوە مێژووییەکان. کە خۆی بەخاوەنی نەزانیوە، خۆی لێی دوورخستووەتەوە، تەواوی خوێندەواران و چاوساغانی مێژووی ئێران، لە ڕووی دەمارگرژی نەتەوایەتییەوە بەرپایەی دەسەڵاتی مەرکەزی لە کۆنەوە تا بە ئەوڕۆ پارێزیان کردووە لە ڕاستی شیکردنەوەی دەسەڵاتی ماد و ئەوەی پێوەندی بەو زنجیرە دەسەڵاتەوە بووە، بە «فیردەوسی» شەوە، حەکیمی تووس بەوەوە رانەوەستاوە، بەڵکو بەشێوەیەکی ناڕەوا و نەشیاو گۆڕانکاری لە حەقیقەتی مێژوویيدا کردووە، بەندە بەش بەحاڵی لێکدانەوەی هەژاری خۆم، لام وا نییە لە ڕووی نەزانینەوە ئەوەی کردبێت لە سەردەمی شای رابوردوودا بەزم و بەرنامە دوورودرێژەکەی جەژنی دوو هەزار و پێنج سەد ساڵەیان ئەنجام دا، بۆ خوا هیچ ئاماژەیەکیان بۆ سەد و شەست ساڵ دەسەڵاتی ماد نەکرد، سەرەتای مێژووی نووسراوی ئێرانیان لە کورش و دەسەڵاتی هەخامەنشیانەوە دەست پێ کردووە. ئەوڕۆکەش لێزانان و خوێندەوارانی غەیری کوردی ئیرانی لەو باسکردنە پارێز دەکەن و خۆیان لێ وەکەڕ کردووە، کەچی لە بچووکترین ڕووداوی ئەو مێژووە دوورودرێژە تەمەن دوو هەزار و پێنج سەد ساڵە نەگوزەراون، بە هەتیوبازییەکانی نێو دەربارەکانەوە، یان بەبێ نوێژی کەوتنی ئافرەتێکی حەرەم سەرای یەکێك لەو زنجیرە دەسەڵاتانە...

بێگومان ئەو تێفکرین و کەمتەرخەمی و جۆرە رەفتارە، هیچ لە هێزی بەربڵاو و گوڕی فەرهەنگی ئێرانی کەم نەکردووەتەوە و پەیوەستە پەلاماردەر و داپلۆسێنەر و تاوێنەری تەواوی

کار و کردەوە کولتووری غەیری ئێرانی بووە... ئەو ڕۆشنبیرانەی پابەندی بیروڕا و بۆچوونی پان ئێرانیسمن، ژمارەشیان گەلێك زۆرن و دەمارگرژیشن و و بچووکترین پاشەکشەش لەو ڕووەوە بە تاوانی گەورە دادەنێن، تا بە ئەوڕۆش هەر بەو بەربلاوییەی بەردەوامە، جەمهورییەتی ئیسلامی ئێران، بەو هەموو زەبر و زۆرەوە کە بەکاری دەبەن، ڕۆژ بەڕۆژ فەرهەنگی دامەزراو و پتەوی ئێرانی بەرانبەر بیروڕای ئیسلامگەرای دەسەلاتدارانی دەوڵەتی ئیسلامی ئێران، لە ململانێیەکی سەخت و دژواردان، تا ڕادەیەکی زۆریش دەسەلاتدارانیان بە زەرافەتی فەرهەنگی ئێرانی زەبوون و دەستەپاچەبوون، بە شێوەیەك مەلا و ئاخونگەلی دەسەلاتداری دەوڵەتی ئیسلامی ئێران لە کۆبوونەوە و شەونشینیە تایبەتییەکاندا ناتوانن خۆیان بە چوارینەکانی خەیام و فاڵنامەی حافز و حیکمەتەکانی سەعدی و تەرانەکانی مەولانا نەلاوێننەوە و دوور لە ئیسلام گەرایی سەرمەستی بادەی عیشق و زەرافەتی فەرهەنگی ئێرانی نەبن، سەیر لەوە دایە، چاوساقانی دنیای ڕۆشنبیری و ئەدەبیاتی کوردستانی ڕۆژهەلات، لە مێژەوە ئەوانیش شەیدا و شیفتەی ئەو فەرهەنگە بوونە و زۆرتریش هەر بەو شێوەو شەمایلە دوان و مامەڵەیان کردووە، بە داخەوە تا ئێستاش ئاش هەمان ئاشەو ناکۆشن بەشێك لەو تەقەللا و عیشقە دابەشکەنە سەر فەرهەنگی میللەتەکەی خۆیاندا بکەن، ئەمە هیچ لە مەسەلەکە ناگۆڕێت، منیش وەك ئەوان پەیڕەوی فەرهەنگی ئێرانم و ڕۆشنبیری ئەدەبی و هونەریم لەو کانیاوە گەوارایە هەڵدەگۆزم، بەلام ئەوە ناگەیەنێت دەستبەرداری فەرهەنگی خۆماڵی ببم و بیدەمە دەستی ڕێککەوت و هەروابوونەوە، بەڵکو لەسەر وشەیەك، واژەیەك، ڕەنگێك، دەنگێك، کە لە میللەتەکەم زەوت و داگیرکرابێت...

پیادە بەبێ ڕەخش شەڕی حەوت خوانی ڕۆستەمی بۆ دەکەم و ئەشکەبوسی و دێوەسپی بە فلسێکی سوور ناکڕم، .. با بگەڕێینەوە لای پیری تووس خاڵۆ فیردەوسی با بزانین بۆ وای لە باو باپیرانمان کردووە و ئەو گۆڕانکارییەی لەسەر چ بنەمایەکی مێژوویی داڕشتووە؟ قەینا، ئەفسانە و مێژووی تێکەڵ کردووە و ئەوەی هی ئێمەی کوردە و ئەوڕۆ بە کەڵکە لێی دابڕیوین و ئەمڕۆ هی خەڵکانێکی ترە... ئەو دابڕان و گۆڕانکارییانە لە فکر و ئەندێشەی فیردەوسییەوە ئاودزی کردووە بە شێوەیەکی ناڕەوا و نەشیاو هەڵە کەوتووەتە دەستی ئێمە و سەیر لەوەدایە شانازیشی پێوە دەکەین و سالانەش بەزمی بۆ دەگێڕین...

ئێمەی میللەتی کورد، نە دۆمەلانین بەبێ ڕیشوو لە زەوییەوە هەڵتوقاویین و نەبارانیشین لە ئاسمانەوە داباربین، بەم بە بێ خێو و خاوەنییەوە بە درێژایی هەزاران ساڵ بەو هەموو کوشت و کوشتار و تالان و پەلامارانەی دەرحەق بە ئێمەی کورد کراوە، ئەگەر بەسەر عەرەبدا کرابا، بە عەزمەتی قورئانیشەوە وشەو واژەیەکی عەرەبی نەدەبیسترا، یان بەسەر فارسدا بهاتبا، بەو هێز و بەربلاوی فەرهەنگی ئێرانەوە، کە زمانی فارسییە، با دەیبرد و دەبووە خەون و خەیاڵ،

یا هەر میللەتێکی تریش بایە لەوان بەربادتر دەبوون....

کەواتە، ئێمەی کورد کۆنترین کەسانێکین لەم خاك و بووم و دەڤەرەدا ژیاوین و هەبووینە لێی دانەبڕاوین و کۆچیان پێ نەکردووین، دوژمنانمان [ویستوویانە.. نەیانتوانیوە]... ناڕۆینە ناو بگرەوبەردەی میتالۆژی و ئەفسانەکانەوە، لە مێژووی زانراوە و نووسراو دوور ناکەوینەوە، با وەك برێکی زۆری مێژووی نووسراویش لە ڕاستەقینەوە دوورە و پەیوەستە بە گوێرەی دڵی سەرکەوتوان و زۆردارانەوە نووسراوە، زادەی زەرو زۆر بووە، تێدا مافی سەرنەکەوتووان پامال کراوە و وەك ئەمڕۆ مێژوو داڕێژراوە و کەوتووەتە دەستی ئیمڕۆی مرۆڤ و لە کولێژ و ئەکادیمییەکاندا دەوترێتەوە، زۆربەی زۆریش وا نییە...! مێژوونییە.. نووسراوە

ئەوەی دوژمنانی کورد ناتوانێت نکۆڵی لێ بکات کە کورد لە قووڵایی مێژووەوە تا بە ئەمڕۆ لە کوردستاندا بووە و عەرەبیش دوای هێرشی ئیسلام گەیشتونەتە دۆڵی رافیدەین و تورکیش دوێنێ بووە کوردستانی باکووری داگیر کردووە و ئەویش لە حەوت سەد ساڵ لەمەوبەر کەمتر بووە، لە ئێرانیشدا ئەگەر بە وردەکارییەوە مێژووی ئەو ولاتانە هەڵسەنگێنین پێکهاتی دەسەڵاتەکان و زنجیرەکانیان وەك ڕۆژی ڕۆشنا دیارە و برێکی لەسەر پێستە و کاغەز و تاتە بەردەکان هەڵکۆڵراون، بە وردی زۆر شتی دەرخستووە، زۆر شتیش لەبەر بەرژەوەندی نەتەوایەتی و دەمارگرژی رەگەزی فارسی بەبالا و بەزل زانین شاراوەتەوە و یان هەر نەبێت وەپشت گوێ خراون و لە بیر کراون.

ئێمە بۆ روونکردنەوەی زۆرتر و هەڵسەنگاندنی راستەقینەی مێژوو، ناچارین بگەڕێینەوە بۆ سەردەمی دەسەڵاتی ماد و شەڕ و ململاینێ ئەو دەسەڵاتە لەگەڵ دەسەڵاتە بەهێزەکانی دەوروبەریدا وەك [ئاشوور] ئەوی وەك هێز و دەسەڵات و تەماحگیری دەسەڵات دانەنرابووە و حیسابی بۆ نەکرابێت.. میرنشینەکەی باوکی ″کورش″ و دەستە و دایەرەکەی بووە...

حەکیمی تووس ″فیردەوسی″ لەسەر ئەو بنەمایە سەرەتای شانامەی داڕشتووە و وەك دوو تای تەرازوو مێژوو و ئەفسانەی هەڵسەنگاندووە و بەراوردی کردووە و هەر قارەمانێکی بەرامبەر ئەوی تر داناوە بە گوێرەی بەرژەوەندی خۆی و رەگەزی خۆی هیچ ئیعتبار و ڕێزی واقیعییەتی مێژوویی بۆ زنجیرە دەسەڵاتی ″ماد″ دانەناوە.

بەپێچەوانەوە دوا شای ئەو زنجیرەی وەك خوێنخوارێك نیشان داوە و ″ئاستیاك″ی گۆڕاوەتە سەر زوحاك و زنجیرە دەسەڵاتی مادی گۆڕاوەتە سەر رەگەزی عەرەب و نەخشی کورشی داوە بە فەرەیدوون و کاوەش کە ئێمەی کورد بەو شێوە پێمان گەیشتووە و لە بیرماندا وەك بکوژی زوحاك دەیناسین، لە شانامەدا، زۆر لاوەکی ناوبراوە و لەو شەست هەزار بەیتی شانامەیەدا، تەنیا (٢٩) بەیتی بۆ تەرخان کراوە، کە ئەمانەی خوارەوەن:

دەربارەی زوحاك، یان زوهاك، یا ئەژدیهاك، داستان و باس و لێدوان زۆرە، سەر زنجیرە

دەسەڵاتـی پـێشدادیـیـەکـان کـە دوای جـەمشید لـە ئـێراندا فـەرمـانـڕەوایـی کـردووە، کـوڕی دەسەڵاتدارێکی عەرەب بووە، بەناوی "مرداس" وەك داستانە ناسراوە کە بەو شێوە ئەهریمەن هەڵی دەخەڵەتێنێت و فێرە گۆشت خواردن و هانی خوێنڕشتنی دەدا وەك زانراوە و لە شانامەدا هاتووە ئەهریمەن سەر شانی ماح دەکا و، مار لەسەر هەردوو شانی سەوز دەبێت و بە خواردنی مێشکی دوو کەس، ئەو دوو مارە ئارام دەبنەوە، ساڵان بەو شێوە دەگوزەرێت و گەنجێکی زۆر لە وڵاتدا سەر دەبڕێن و مێشکیان دەبێتە خۆراکی دوو ماری سەر شانی زوهاك، بێ شك ئاوا کوشتارێك دەبێتە هۆی ناڕازی بوونی خەڵکی و لە هەمان کاتدا بەپێی خەونەکەی "زوهاك" فەرەیدوون لە شاخدا بووە، وردە وردە خەڵکی لێ کۆ بووەتەوە و ڕۆژ بە ڕۆژیش ترس و توقیانی زوهاك لە ناڕەزایەتی خەڵك و سەرئەنجام ڕاپەڕین دژ بە دەسەڵاتەکەی زۆرتر بووە..

بۆ ئارامکردنەوەی خەڵکی، گەورە کەسانی وڵات کۆ دەکاتەوە و پیان دەڵێت:

وەك دەزانن من دوژمنێکم هەیەو لەو شاخ و چیاکاندایە چنگم لێی گیر نابێت.. ئێوە تۆمارێك: واژوکەن کە من کەسێکی دادپەروەر و کەڵەمێرد و جوان ڕەفتارم..

خەڵکەکە لە ترسی گیانی خۆیاندا کۆ بووبوونەوە، تۆماریان ئیمزا کرد.. هەواڵ بڵاوبوویەوە کە زوهاك دەرگەی دادوەری ئاواڵەیە و ئەوی ناڕازییە و شکاتی هەیە دەتوانێت ڕوو لە دەرباری سەڵتەنەتی بکات.. کەس ئەو زاتەی لە خۆدا نەدەدی تا کاوە توانی خۆی بگەیەنێتە دەرباری "زوهاك" و ڕووبەڕووی وەستا، وتی: هەژدە کوڕم هەبووە حەڤدەیان کوژراون و مێشکیان بووە بە خۆراکی مارەکانی سەر شانت، دوا کوڕم ئەوەسا لە زیندانی تۆدایە تا مێشکی بکرێتە خۆراکی دوو ماری سەر شانت.. من چ تاوانێکم کردووە تاکو وام بەسەردابێت؟

یکی بی زیـان مرد آهـنگرم
ز شاه آتش آید همی برسرم

زوهاك، فەرمانی دا، کوڕەکەی ئازاد بکەن و تۆمارەکەشی خستە بەردەستی تا ئیمزای بکات چەندە دادپەوەرە نەیکرد و لە دەربارهاتە دەرەوە و بەروانکەی ئاسنگەرییەکەی کردە سەری ڕمەوە «لەو ڕۆژەوە ئەو پارچە چەرمە بووە درەفشی کاویان».

خەڵکێکی زۆری جەور لێکراو، کەوتنە تەکی و ڕوویان کردە شاخی ئەلبورز و گەیشتنە خزمەتی فەرەیدوون، ئەویان بە شاهی هەڵبژارد..

فـەرەیـدوون، کـەوتـە تـەقـەلـلای کـۆکـردنـەوەی لـەشکـر و تـفـاقـی شەڕ و داپـێویستـەکـانـی لـەشکـرکـێشی و لـە ئـاکـامـدا زوهـاك دەستـگیر دەکرێت و بـەبـاڵ بـەستراوی دەیـنـێرنـە شاخـی دەماوەند، لەوێدا لە ئەشکەوتێکدا دەستبەسەر دەکرێت. ئەمە ڕاستەقینەی شانامەیە، نەکاوە زوهاکی کوشتووە نە فەرەیدوونیش توانی بیکوژێت.. فەرەیدوون ویستی بیکوژێت، بەڵام ئەو ماوەو مەودایەی پێ نەدرا و ئەوەبوو بە فەرمانی ئاهورامزدا فریشتە هاتە خوارەوە و بەرگری

لە کوشتنی زوهاك کرد.

لە ئەوەندە زیاتر باس نە لە کاوە کراوە، نە لە زوهاك، بەلای بەندەوە، روون نییە ئەو داستانە لە کوێنەوە بەم شێوە گەیشتووەتە ئێمە..؟.

نە بنەمایەکی تری ئەفسانەیی، نە مێژوویی نووسراو، نە تاتە بەردی هەڵکۆڵراوی زنجیرە دەسەڵاتەکان، نە داستانە سنگ بە سنگەکان باس لە کوشتنی زوهاکی نەکردووە و فیردەوسی زۆر بە لاوەکی باسی کاوەی کردووە، من لام وایە زۆرتر لەبەر گرینگی بەروانکە چەرمێنەکەی بووە تا درەفشی کاوەیانی لێ بسازێنێت و لە مەلحەمەکەیدا وەك دروشمێکی هەمیشەیی پیرۆز لە پێشی لەشکرەوە بەرز بکرێتەوە، فیردەوسی بۆ کاوەی نەکردە دارتاش یان نانەوا یان هەلاج؟

زۆرتر نیازی بە بەروانکەکەی بووە، تا خودی کاوە...

ئیتر، بۆ لە سەرتاسەری رووداوەکانی تری شانامەدا بۆ جارێکیش بووە ناوی کاوە ناهێنێتەوە؟.

باشە ئەم نەخشە گەورەی کاوەیە، کە بە بکوژی "زوهاك" و لەناوبردنی زوڵم و زۆر و دنیایەك شۆڕشگێڕیی لە کوێوە پێی دراوە؟. کێ ئەم کەسایەتییەی ئاوا بۆ ئێمە خوڵقاندووە؟. بۆ ئێمەی کورد بەم شێوە خۆمان کردووەتە خاوەنی؟. ئایا جگە لە شانامە بەڵگەیەکی ترمان بە دەستەوەیە؟.. ئەگەر هەمانە با روونی بکەینەوە.. ئەی ئەگەر وایە، ئێرانییەکانی تر وەك فارس و بەلوج و ئازەری، وەك ئێمە ئاوا دەربارەی کاوە و نەخش و دەوری کاوە تێنافکرێن..؟.

من وەك کوردێك، حەزم دەکرد کاوە بکوژی زوهاك بووایە و بە رەگەزیش کورد و سەرتاسەری شانامەش هەر باس لە جوامێرتی و شۆڕشگێڕی کاوەی کردبا... مەخابن خاڵۆ فیردەوسی تەنیا (٢٩) دێڕە شیعری تەرخان کردووە بۆ کاوە و رۆڵی کاوە..

رەنگە برادەرێك، چوزانم کەسێك بڵێت: چ نیاز بەم کتاوە هەیە و "خوسرەو جاف" ئەم خەونە خۆشە مێژووییە یان ئەفسانەییە، بۆ لەم خەڵکە تێك دەدا و کاوە بەو چەسپاوییە لە ئارەزوو بیر و ئەندێشەی خەڵکدا چ پێویستە جێ لەق بکرێت؟

ئەو پرسیارە، تا بڵێی رەوایە، بەڵام چەندین بەرانبەر ئەوەی ناڕەوا ترە. ئەگەر بەبێ بەڵگە و مەدرەك و دیکۆمێنت ئاوا سووربین لەسەر ئەو هەڵە چەسپاوە. من لەوەی دڵنیام لە شانامە زیاتر هیچ بەڵگەیەکی تر بە دەستەوە نییە... وە لە شانامەدا دەورەکانی ئاشکەرا و روونە..

کاوە تەنیا یەك جار ڕۆیشتووەتە لای زوهاك، ئەویش لەسەر جارێك کە لە وڵاتدا دراوە و بانگەوازێکی تێکڕایی کراوە، کە دەرگەی دەرباری شا زوهاك ئاواڵەیە بۆ هەر کەسێك سکاڵایەکی هەبێت، زوڵم و زۆری لێ کرابێت، ئەو مەزڵومانە دەتوانن بێن بۆ دەرباری شا و بەعەرزی شا زوهاکی بەگەیێنن... ئەگینا کاوە لە دووریشەوە نەیدەوێرا سەیری کۆشکی زوهاك

بکات بە گوێرەی دارشتنیٚ شانامە.

کـاوە وێرای ئـەو شکـاتـە بـکـا و بـگـاتـە خـزمـەتـی شا زوهـاك، ئـەمـە یـەکـەمـین و دوا ڕووبەڕووبوونەوەی کاوە و زوهاکە، تا بگاتە پەلامار و کوشتنی.. نەك کاوە ئاسنگەرێکی ناو بازاڕ بووە، بەڵکو فەرەیدوون کە لە نەوەی شاکان بووە و بە سوپا و لەشکرەوە کۆشکەکەی زوهاك دەگریٚ و زوهاك لە دەرەوەی شار دەبێت ، خۆی دەگەیەنێتە ناو کۆشك و پەلاماری فەرەیدوون دەداو، فەرەیدوون بەسەر زوهاکدا سەردەکەوێت، دەیەوێت بیکوژیٚ، فریشتەکانی ئاسمان بەرگری لە کوشتنی دەکەن و فەرەیدوون ناچار دەکەن دەست لە کوشتنی هەڵگرێت، کەواتە زوهاك لەلایەن هێزە ئاسمانییەکانەوە پارێزراو بووە، ئەگینا، بۆ بەرگری لە کوشتنی دەکرێت...؟ زوهـاك بـە گوێرەی شانـامـە دەورێکـی ئـاسمـانـی پـیٚ سپـێراوە بۆیـە فـەریدوونـی نەیتوانیوە بیکوژێت

ئـێمـەی کـوردیش دەڵـێین: کـاوە بـە چـەکـوشی ئـاسنگـەرییـەوە قـووڵ دەکـاتـە نـاو بـازاڕدا و پەلاماری کۆشك و دەرباری ″زوهاك″ دەدا و هەر بە چەکوشی ئاسنگەری سەری زوهاك پان دەکاتەوە....

بەندەش وەك هەزاران و ملیۆنەها کورد، زەمانێکی زۆر، هەر وام دەزانی.. خۆزگە وا بووایە.. زۆر کەس لەسەر کاوە و چەکوشەکەی و پەلامارەکەی بەلای دەستگا دەوڵەتییەکانەوە [عەرەب و تورك] تووشی زیندان و ئەشکەنجە و کوشتنیش هاتوون..

بەڵام لە ئێراندا کەس لەسەر «کاوە و چەکوشەکەی و پەلامارەکەی» نەگیراوە، لەبەر ئەوە بە وردی ئاگەداری شانامە و ڕووداوەکانی شانامەن. ئەو جۆرە کاوەیە بەلایانەوە نەناسراوە، لـەوانـەش گـوزەشتـە، ئـەو قـارەمـانـییـەتـەی کـاوەیـە بـەو شێوەی لای ئێـمـەیـە، ئـەگـەر هـەبـووایـە عەجەمەکان بە ئاسانی دەستبەرداری نەدەبوون، تا ئێمە خۆمان بە خاوەنی بکەین.

برا فارسەکانمان بتوانن ئەوی بۆمان ماوەتەوە خۆیان دەکەنە خاوەنی، تا بگاتە شانامە کە خودی فیردەوسی دەفەرمووێت:

بی رنج بردم دراین ساڵی سی
عجم زنده کردم بدین پارسی

دەفەرمووێت: سی ساڵە ڕەنج و عەزاب و دەردەسەر دەچێژم تا میللەتەکەم ″عەجەم″ زیندوو بکەمەوەو بیانخەمە بیری ڕابوردووی باو و باپیرانیان.

ئەمەش ئەو بیست و نۆ بەیتە شیعری فیردەوسییەیە کە لە سەرتاسەری شانامەدا دەربارەی کاوە و ڕووبەڕووبوونەوەی لەگەڵ زوهاك و بۆ لای فەرەیدوون چۆن غەیری ئەمە لە شانامەدا هەبێت ئەمە سەری بەندە و ئەویشە چەقوی تۆ..

چنان بد که ضحاک را روز و شب
بنام فریدون گشادی دو لب

زهر کشوری مهتران رابخواست
که در پادشاهی کند پشت راست

ازآن پس چنین گفت با موبدان
که ای پرهنر نامور بخردان

مرا در نهانی یکی دشمنست
که بر بخردان این سخن روشنست

یکی محضر اکنون بباید نبشت
که جز تخم نیکی سپهبد نکشت

زبیم سپهبد همه راستان
بدان کار گشتند همداستان

برآن محضر اژدها ناگزیر
گواهی نبشتند برنا و پیر

هم آنگه یکایک ز درگاه شاه
برآمد خروشیدن دادخواه

ستم دیده را پیش او خواندند
برنامدارانش بنشاندند

بدو گفت مهتر بروی دژم
که برگوی تا از که دیدی ستم

خروشید و زد دست برسر زشاه
که شاها منم کاوه دادخواه

یکی بی زیان مرد آهنگرم
زشاه آتش آید همی بر سرم

توشاهی و گر اژدها پیکری
بباید بدین داستان داوری

که گر هفت کشور بشاهی تراست
چرا رنج و سختی همه بهر ماست

که مارانت را مغز فرزند من
همی داد باید بهر انجمن

سپهبد بگفتار او بنگرید
شگفت آمدش کان سخنها شنید

بدو باز دادند فرزند اوی
بخوبی بجستند پیوند اوی

بفرمود پس کاوه را پادشاه
که باشد بر آن محضر اندر گواه

چو برخواند کاوه همه محضرش
سبک سوی پیران آن کشورش

خروشید کای پایمردان دیو
بریده دل از ترس گیهان خدیو

همه سوی دوزخ نهادید روی
سپردید دلها بگفتار اوی

نباشم بدین محضر اندر گوا
نه هرگز براندیشم از پادشا

خروشید و برجست لرزان ز جای
بدرید و بسپرد محضر بپای

گرانمایه فرزند او پیش اوی
از ایوان برون شد خروشان بکوی

چو کاوه برون شد ز درگاه شاه
برو انجمن گشت بازارگاه

همی برخروشید و فریاد خواند
جهان را سراسر سوی داد خواند

از آن چرم کاهنگران پشت پای
بپوشند هنگام زخم درای

همان کاوه آن بر سر نیزه کرد
همانگه ز بازار برخاست گرد

خروشان همی رفت نیزه بدست
که ای نامداران یزدان پرست

کسی کو هوای فریدون کند
سر از بند ضحاک بیرون کند

همی رفت پیش اندرون مرد گرد / جهانی برو انجمن شد نه خرد
بدانست خود کافریدون کجاست / سر اندر کشید و همی رفت راست
بیامد بدرگاه سالار نو / بدیدنش آنجا و برخاست غو
چو آن پوست بر نیزه بر دید کی / بنیکی یکی اختر افکند پی
بیاراست آنرا بدیبای روم / زگوهر برو پیکر و زرش بوم
فروهشت زو سرخ و زرد و بنفش / همی خواندش کاویانی درفش
از آن پس هر آنکس که بگرفت گاه / بشاهی بسر بر نهادی کلاه
بر آن بی بها چرم آهنگران / بر آویختی نو بنو گوهران
ز دیبای پرمایه و پرنیان / بر آنگونه گشت اختر کاویان
که اندر شب تیره خورشید بود / جهان را ازو دل پر امید بود
بگشت اندرین نیز چندی جهان / همی بودنی داشت اندر نهان
فریدون سبک ساز رفتن گرفت / سخن راز هر کس نهفتن گرفت
برادر دو بودش دو فرخ همال / ازو هر دو آزاده مهتر بسال
یکی بود از ایشان کیانوش نام / دگر نام پرمایه شادکام
فریدون بایشان زبان برگشاد / که خرم زیید ای دلیران و شاد
که گردان نگردد بجز بر بهی / بما باز گردد کلاه مهی

فـیـردەوسی ئـاگـەداریـیـەکـی تـەواوی لـە زمـان و ئـەدەبـیـاتـی عـەرەبـیدا هـەبـووە و بـە وردی ئـەفسانـەکـانـی هـندوسـتـان "مـەهـابـەهـارتـا" و یـونـان "ئـەلـیـازە و ئـودیسە"ی زانـیـوە هـەروەهـا ئاگەداری وردەکاری ئاڤێستا و داستانە بابلییەکان و چیرۆکەکانی ناو تەورات و ژیانی تایبەتمەندی حەزرەتی سلێمان بووە، بەتایبەت لە کەسایەتی ئەفسانەکانی یونان و شانامە لە یەك چن، ئەو لەیەك چوونە ڕێککەوت نییە.

بەندە پێم وا نییە کەسایەتییەکی وەك فیردەوسی ئاوا پابەندی جەلال و شکوهمەندی مێژووی میللەتی خۆی و دەمارگرژ بۆ کولتوور رابوردووی سەر زەوی ئێران بێت "شانامە" بۆ کەسێکی وەك سوڵتان مەحمودی غەزنەوی بنووسێت ئەمە لە روحی شانامەوە بە دووری دەزانم و لە کەسایەتی فیردەوسیشەوە.

فیردەوسی یەکێك بووە لە "دەهـەگان"ەکانی کاتێ ئەو دەمە و پابەندی بە زاهیر بیروڕای موعتەزیلەکان بووە ئەگەر نەداری و لێقەوماوی تەوژمی بۆ نەهێنابا شانامەی بە سوڵتان مەحموود پێشکێش نە دەکرد، وە لەبەرئەوەی جەوهەری شانامە لە رەگەز و کەسایەتی سوڵتان مەحموودەوە بەدوور بووە، رێزی نە لە فیردەوسی گردوەو نە لە شانامەکەی وە بە هەژاریش سەری ناوەتەوە. ئەمانە هیچ لە پایە بەرزی شانامە کەم ناکاتەوە ئەشهەدو شاکارێکی گەلیك مەزنی جیهانیە قەینا نووسەرێکی کوردی وەك من برێك گلەیی لە خاڵۆ فیردەوسی بکا کە بۆ بەو شێوە باسی لە لەناوچوونی "ماد"ی باو پیرانی ئێمەی کورد دەکاو بەو شێوەش شانازی بە رەگەزی فارس و پێکهاتنی زنجیرە دەسەڵاتی هەخامنشییان دەکا و بەو شێوەش ئەفسانە و مێژووی تێکەڵاو کردووە.

با بەراورد و هەڵسەنگاندنێکی گورج و گۆڵانە لەو تێکەڵاوییەی بکەین و بزانین ئەم زوهاکە کێیە..

زوحاك یان زوهاك یا ئەژدیاك.. هەر سێکیان ئاستیاکی دوا پاشای زنجیرە دەسەڵاتی مادە وەك لە پیشدا باسم کردووە باوکی شازادە "ماندانا"یە دایکی کورشی هەخامنشی و باپیرەی کورشە.

ئیدی ئەو زوهاکەی ناو شانامە دیارە کە چەندە خوین خوار و درندە بووە وەك لە شانامەدا باسی لێکراوە. بەو شێوە دڕندانە خراوەتە بەرچاو

فەرەیدوون "ی زوڵم لێکراوی باوك کوژراوی تاج و تەخت زەوت لێکراوی ناوشانامە هەمان "کورش"ی کودتاچی هەخامنشییە کە توانێ زنجیرە دەسەلات هەخامنشییەکان پێك بهێنێت.

بـە پـێی واقـعـیـەتـی مـێژوویـی "ئـاستـیـاك" دوا پـاشای زنجیـرە دەسەڵاتـی مـاد پـایـتـەختـی دەسەڵاتەکەی ئکپاتانا بووە کە بکات شاری هەمەدانی ئێستا.

شانامە وا دەڵێت.. کاوە ئاسنگەرێکی ناو بازار بووە...

ئەگەر دەرباری :ئاستیاك"ی مادی کە ئکپاتانا بووبیت کەوا بووە، کاوەش خەڵکی هەمان

پایتەخت بووەو هەمان بازاڕی شاری ئکپاتانا، یانی بەرەگەز "ماد" بووەو بە گوێرەی شانامە یارمەتی "فەرەیدوون"ی داوە کە لە رەگەزی "فارس" و رووخێنەری دام و دەستگاو دەوتەتی "زوهاک"ە کە بکات هەمان ئاستیاکی مادی.

من نازانم ئێمەی کورد بۆوا سوورین لەسەر ئەم کاوەی لای ئێمەیە..؟ لەسەر چ بنەما و بەڵگە و دیکۆمێنتێك ئاواکاوەیەکمان سازاندەوە..؟

ئەگەر وایە با لە سەر ماڵمان بڕۆین و بیسەلمێنین ئەگەر بێ بەڵگە هەر سووربین.

تەواو دەبێ چاوەڕوانی خاوەن تەڵە بین و تەواوی بەڵگەکانی بخاتە سەر مێزو ئەو دەم دەممان بکاتە تەڵەی تەقیو .. دەمی باکوڕینە بییەلمێنین.. ئەوە گوێ ئەویشە مەیدان

لێگەڕێ با بڕۆینەوە لای خاڵۆ فیردەوسی و سەردەمەکەی ئاشکرایە، خاڵۆ فیردەوسی، بەو شێوەی لای ئێمە هەیە کاوەی نەسازاندووە، ئەو پەلاماری خەڵکی ناو بازاڕ و رەش و رووتی تێلا بەدەست و کوتەك و شەن و تەور و تەورداس بە دەستی خەڵکی مەحروم و جەورلێکراو لە پێشی هەموویانەوە "کاوە"ی چەکوش بەدەست، سەر ئەنجام بە چەکوشی کاوەی ئاسنگەر "زوهاک" کوشتن لە شانامەدا نییە بە هەرچی باوەڕ دەکەی ئەوی ئێمە دەیڵێین لە شانامەدا نییە، بە تەئکید ئەگەر هەبووایە بە درێژاییی مێژووبێ خاوەن نەدەبوو تا ئێمە خۆمان بکەین بە خاوەن....

سنگ بە سنگیش ئەم جۆە پەلامارە لە سەدەی نۆزدە و پێش نۆزدەشدا نەبیستراوە.. لە حەکایەتە خۆماڵییەکانی رابوردوویشدا نەبیستراوە.. لە مێژوویشدا ئاوا زانیارییەك تۆمار نەکراوە.

ئاوا پەلامارێکی خەڵکی تێکڕایی رەنگە لە مێژوودا زۆر روویدابێت، تازەترینیان، دوو پەلامارە، یەکەمیان شۆڕشی گەلی فەرانسە و هەرووژانی پاشایەتی و لە مەقسەڵە دانی [شا لوئەی و شاژن ماری ئەنتوانێت]ە دووهەمیان شۆڕشی ئوکتوبەری روسیاو لە ناوبردنی دەسەڵاتی قەیسەری بنەماڵەی "رومانوف" و سەر ئەنجام کوشتنی سزار و بنەماڵەکەی و چەکوش و داس هەڵبژاردن وەك دروشمێك لە پەرچەمی دەسەڵاتی سۆڤیەتدا..

بەندە پەلامارەکەی کاوە و بۆ سەر کۆشکی دەسەڵاتی شا زوهاك و کوشتنی بە چەکوش، دزەی بیروباوەڕی شۆرشی ئۆکتۆبەری دەزانم و لەلایەن رۆشنبیرانی چەپگەرای پێشقەرەوڵەوە گەیشتووەتە لای ئێمە...

ئەگینا نەك "کاوە"کە کە سایەتییەکی لاوەکی نێو شانامەیە، خودی "فەرەیدوون" کە شازادە و دەسەڵاتداریش بووە، کە زوهاك دەگرێت، ناتوانێت بیکوژێت هەر ئەو کارەی دەکا فریشتە ئاسمانییەکان پیان راگەیاندبوو.

کابرایەك "تەڵاقی خوارد و وتی" : دەزانم جنۆکە نییە و لێشی دەترسم"

بەندەش سوێنێکت بۆ دەخۆم باوەڕ دەکەی یا نە "مەیلی خۆتە" قورئان بە حەقت بە مانات بە گوێرەی شانامە چەندە بەندە هیتلەرم کوشتووە کاوەش ئەوەندە زوهاکی کوشتووە.